

Svar på regeringsuppdrag

Rapport – Barnhushållens ekonomi – resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken 2018

Försäkringskassan

Datum: 2018-06-11
Barnhushållens ekonomi – resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken 2018
Version 1.0
002689-2018

Innehåll

Sammanfattning	4
Familjepolitiken bidrar, men i allt mindre grad, till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer	4
Familjepolitiken omfördelar ekonomiska resurser, men i allt lägre grad	4
Familjepolitiken bidrar till ett alltmer jämställt föräldraskap, men utvecklingen går långsamt	5
Inledning	6
Uppdraget	7
Övergripande frågeställningar	7
Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer	9
Sammanboende får merparten av familjepolitikens förmåner, men ensamstående och låginkomsthushåll får mest av de behovsprövade bidragen	9
Den ekonomiska familjepolitikens bidrag är störst bland ensamstående och familjer med många barn	12
Förekomsten av ekonomisk utsatthet har stabiliserats, ensamstående flerbarnsföräldrar oftast ekonomiskt utsatta	13
Långvarig ekonomisk utsatthet vanligast bland ensamstående utrikesfödda flerbarnsmammor	17
Den ekonomiska familjepolitikens betydelse för att minska den ekonomiska utsattheten är störst för ensamstående och hushåll med många barn	19
Den ekonomiska familjepolitikens betydelse för att minska den ekonomiska utsattheten är oförändrad sedan 2015	21
Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till att minska de ekonomiska skillnaderna mellan hushåll med och utan barn	23
Barnhushållens disponibla inkomster ökar, men fortsatta skillnader mellan hushåll med och utan barn	23
Ökad inkomstspridning inom alla hushållstyper under 2000-talet	27
Den ekonomiska familjepolitikens omfördelande effekt minskade under 00-talet, men är stabil sedan 2012	28
Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till ett jämställt föräldraskap	31
Alltfler delar jämställt på föräldrapenningen, men mammor tar fortfarande den största delen	31
Fler par delar jämställt på föräldrapenninguttaget när föräldrarna har högre utbildning	33
Föräldrapenninguttaget mindre jämställt bland utrikesfödda, men jämställdheten ökar i alla grupper	34
Föräldraledigheten fördelas mindre jämställt än föräldrapenninguttaget	34
Tillfällig föräldrapenning fördelas mer jämställt än föräldrapenning	37

Diskussion	41
Betydelsen av reallöneökningar och indexering av familjepolitikens förmåner och ersättningar	41
Hur ska man tolka utvecklingen av ekonomisk utsatthet?	43
Den ekonomiska familjepolitiken från ett barnperspektiv	44
Referenser	45
Appendix A: Tabellbilaga	48
Appendix B: Teknisk bilaga	67
Data	67
Vad är ett barnhushåll och hur många finns det?	68
Metodologiska överväganden	70
Definitioner	71
Att mäta jämställt föräldraskap	74
Skattad föräldraledighet	76
Avgränsningar i definitionen av jämställdhet	76
Median, medeltal, kvintiler och percentiler	76
Gini-koefficienten och koncentrationskoefficienten	77

Sammanfattning

Försäkringskassan ska enligt regleringsbrevet för 2018 presentera och analysera utvecklingen av de indikatorer för den ekonomiska familjepolitikens måluppfyllelse som tidigare tagits fram i samråd med Socialdepartementet (Socialdepartementet 2017). Försäkringskassan ska också vidareutveckla indikatorer som syftar till att följa upp hur den ekonomiska familjepolitiken bidrar till ett jämställt föräldraskap.

Målen för den ekonomiska familjepolitiken är att bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer, till att minska skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan hushåll med och utan barn, samt att bidra till ett jämställt föräldraskap (Finansdepartementet 2017a). Syftet med den här rapporten är att undersöka i vilken grad den ekonomiska familjepolitiken kan sägas bidra till dessa mål.

Familjepolitiken bidrar, men i allt mindre grad, till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer

Resultaten visar att den ekonomiska familjepolitiken bidrar till barnfamiljernas ekonomiska levnadsstandard, men att storleken på detta bidrag har minskat över tid. Minskningen var kraftigast under 00-talet, men fortsätter även efter detta om än i lägre takt. År 2017 beräknas ca 9 procent av barnhushållens disponibla hushållsinkomster komma från familjepolitikens förmåner och ersättningar.

Trots familjepolitikens mål om att bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer finns hushåll som lever i vad som betecknas som *ekonomisk utsatthet*. Hur stor andel av barnhushållen som gör det beror mycket på hur man definierar ekonomisk utsatthet¹. År 2017 beräknades 16 procent av barnhushållen ha låg ekonomisk standard. Denna andel har ökat under 00-talet, framförallt bland ensamstående och utrikesfödda föräldrar. De senaste tre åren har dock utvecklingen stabiliserats. Resultaten visar även att andelen barnhushåll med låg ekonomisk standard skulle vara 9 procentenheter högre om den ekonomiska familjepolitikens förmåner och ersättningar räknades bort, allt annat lika. Även denna andel har minskat över tid och det är framförallt de behovsprövade bidragens betydelse som minskat.

Familjepolitiken omfördelar ekonomiska resurser, men i allt lägre grad

Ytterligare ett mål med den ekonomiska familjepolitiken är att bidra till minskade ekonomiska skillnader mellan hushåll med och utan barn. Resultaten visar här att inkomstutvecklingen² är positiv både för hushåll med och utan barn, men att inkomstskillnaderna mellan hushåll med och utan barn har ökat under 00-talet. Om man ser till de senaste fem åren har dock inkomsterna för barnhushållen utvecklats ungefär i samma takt som för hushåll utan barn. Den ekonomiska familjepolitiken

¹ I den här rapporten används två mått på ekonomisk utsatthet; låg ekonomisk standard, som innebär att man har en disponibel inkomst som understiger 60 procent av medianinkomsten för samtliga personer aktuellt kalenderår och *fast* låg ekonomisk standard, som innebär att man har en disponibel inkomst som understiger 60 procent av den inflationsjusterade medianinkomsten under ett basår (här används 2012). Mer om de två måtten och hur man kan mäta fattigdom och ekonomisk utsatthet finns att läsa i appendix B.

² I den här rapporten används genomgående disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet som mått på inkomst. En mer utförlig beskrivning av detta inkomstmått finns i appendix B.

bidrar till att minska inkomstjämligheten mätt med den så kallade Gini-koefficienten³ och störst omfördelande effekt har de behovsprövade bidragen. Även familjepolitikens omfördelande effekt har emellertid minskat över tid. Minskningen har pågått under hela 00-talet och är tydligast för de behovsprövade bidragen. Sedan 2010 har dock utvecklingen stabiliserats. Sammanfattningsvis bidrar den ekonomiska familjepolitiken till minskade ekonomiska skillnader mellan hushåll med och utan barn, men inte i samma utsträckning som den tidigare gjort.

Familjepolitiken bidrar till ett alltmer jämställt föräldraskap, men utvecklingen går långsamt

När det gäller målet om att bidra till ett jämställt föräldraskap, är det mått som används i vilken grad föräldraförsäkringen nyttjas jämställt av föräldrapar. Här visar resultaten att alltför föräldrapar för varje årskull barn delar jämställt⁴ på föräldrapenningen under barnets första två år, men att mammor fortfarande tar ut den övervägande andelen av dagarna. När man istället studerar skattad föräldraledighet⁵, där även obetalda föräldraledighetsdagar ingår, är bilden liknande, men fördelningen av föräldraledigheten är något mindre jämställd än uttaget av föräldrapenningdagar.

Däremot när barnen har blivit äldre, och i hög grad går på förskola, tycks det formella omsorgsansvaret, mätt genom uttag av tillfällig föräldrapenning (främst för vård av sjukt barn), fördelas mer jämställt än föräldrapenninguttaget. Även i det fallet ökar andelen par som delar jämställt mellan olika årskullar av barn, men redan i dagsläget är mäns genomsnittliga andel av uttaget över 40 procent av det totala uttaget av dagar med tillfällig föräldrapenning.

Den ekonomiska familjepolitiken bidrar således om inte till ett jämställt föräldraskap så åtminstone till att skapa förutsättningar för ett alltmer jämställt föräldraskap. Utvecklingen är dock långsam.

³ Gini-koefficienten är ett mått på inkomstspridningen i ett land eller en grupp. Koefficienten kan anta värden mellan 0 och 1 där ett lågt värde indikerar minde ekonomiska skillnader. Mer information om Gini-koefficienten finns att läsa i appendix B.

⁴ Jämställt uttag definieras i den här rapporten som att båda föräldrar tar minst 40 procent av uttaget. För mer information om denna definition se appendix B.

⁵ Den obetalda ledigheten, dagar då det inte tas ut föräldrapenning, men föräldern är frånvarande från arbete eller annan sysselsättning, skattas. Datum mellan två perioder av föräldrapenninguttag som skattas som obetald ledighet eller ej enligt följande grundantaganden: att någon alltid är ledig för barn under ett år, samt att de försäkrade följer den s.k. SGI-regeln dvs. att man tar ut 5 nettodagar per kalendervecka för att behålla sin SGI efter barnets ettårsdag. Mer om skattningsmetoden finns att läsa i appendix B.

Inledning

Den ekonomiska familjepolitiken ska enligt regeringens budget för 2018 bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer, samt minska skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan hushåll med och utan barn (Finansdepartementet 2017a). Den ekonomiska familjepolitiken ska även bidra till ett jämställt föräldraskap. Syftet med den här rapporten är att undersöka i vilken grad den ekonomiska familjepolitiken kan sägas bidra till dessa mål.

Den ekonomiska familjepolitiken innefattar föräldraförsäkring, barnbidrag, vårdbidrag, underhållsstöd, bostadsbidrag och adoptionsbidrag⁶, vilka utbetalas av Försäkringskassan. Utöver dessa finns även pensionsrätt för barnår, barnpension, och efterlevandestöd till barn, som Pensionsmyndigheten ansvarar för.

Den ekonomiska familjepolitikens förmåner kan delas in i tre olika grupper; försäkringar, generella bidrag och behovsprövade bidrag. Försäkringsdelen utgörs av föräldrapenningen, där även tillfällig föräldrapenning och graviditetspenning ingår. Dessa försäkringar ger ersättning för förlorad inkomst i samband med frånvaro från arbetet på grund av till exempel vård av barn. I de flesta fall baseras storleken på dessa ersättningar på tidigare inkomster. De generella bidragen, som utgörs av barnbidrag och adoptionsbidrag, karaktäriseras av att ett lika stort belopp betalas ut till alla familjer som uppfyller vissa villkor. De generella bidragen är alltså inte inkomstrelaterade. För de behovsprövade bidragen, där bostadsbidrag, vårdbidrag och underhållsstöd ingår, avgörs rätten till stöd utifrån familjens behov och/eller inkomst.

Under 2017 uppgick Försäkringskassans utbetalningar av förmåner riktade till barnfamiljer till strax över 80 miljarder kronor, vilket motsvarar cirka 39 procent av Försäkringskassans totala utbetalningar och omkring 2 procent av BNP.

Den ekonomiska familjepolitiken ska ses i ett större sammanhang, då även övriga utgiftsområden har stor inverkan på barnfamiljernas levnadsstandard. Skatter, reallöneutveckling och arbetsmarknad är andra faktorer som har stor betydelse för barnfamiljernas ekonomiska situation. Dessutom finns andra familjepolitiska förmåner i form av subventionerade tjänster, såsom barnomsorg och tandvård för barn, samt sjukvård för barn och blivande föräldrar.

Den här rapporten syftar till att visa hur den ekonomiska familjepolitiken påverkar barnhushållens ekonomi. Rapporten innehåller inte någon djupgående analys av specifika förmåner eller regeländringar. I en period då ett flertal förändringar i barn- och familjeförmånerna har genomförts relativt nyligen (Tabell 1), kan den dock även fungera som en indikation på hur sådana förändringar påverkar ekonomin för aggregerade grupper av barnhushåll.

⁶ I den här rapporten omfattar inte den ekonomiska familjepolitiken adoptionsbidraget. Detta eftersom denna förmån inte modelleras i FASIT.

Tabell 1. Sammanfattning av genomförda regeländringar inom den del av den ekonomiska familjepolitiken som administreras av Försäkringskassan. 2014-2018

År	Förändringar
2014	Tillägget för hemmavarande barn i bostadsbidraget höjs. Barnbidraget delas mellan föräldrarna för barn födda efter 1/3 2014.
2015	Underhållsstödet höjs.
2016	Grundnivån i föräldraförsäkringen höjs. En tredje reserverad månad införs i föräldraförsäkringen. Försäkringskassan betalar inte längre ut underhållsstöd om en underhållsskyldig förälder har betalat till Försäkringskassan i rätt tid i minst sex månader i följd. Föräldrarna ska i stället tillsammans komma överens om ett underhållsbidrag.
2017	Flerbarnstillägget för tredje barnet i barnbidraget höjs. Inkomstgränsen för när man kan beviljas bostadsbidrag för barnfamiljer höjs. Höjt adoptionsbidrag. Jämställdhetsbonusen avskaffas. Begränsningar i föräldraförsäkringen för barn födda utomlands som flyttar till Sverige med sina föräldrar.
2018	Underhållsstödet höjs. Barnbidraget höjs (1/3 – 2018).

Uppdraget

Försäkringskassan ska enligt regleringsbrevet för 2018 presentera och analysera utvecklingen av de indikatorer för den ekonomiska familjepolitikens måluppfyllelse som tidigare tagits fram i samråd med Socialdepartementet (Socialdepartementet 2017). Försäkringskassan ska också vidareutveckla indikatorer som syftar till att följa upp hur den ekonomiska familjepolitiken bidrar till ett jämställt föräldraskap. Riksförsäkringsverket och sedermera Försäkringskassan har haft liknande uppdrag i omgångar sedan 2003. Den här rapporten blir den tionde i ordningen.

Övergripande frågeställningar

Den här rapporten avser besvara tre övergripande frågeställningar, vilka avhandlas i var sitt kapitel:

1. Hur utvecklas måluppfyllelsen för målet att den ekonomiska familjepolitiken ska bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer?

Denna frågeställning undersöks med hjälp av följande indikatorer:

- Den ekonomiska familjepolitikens fördelning över olika grupper av barnhushåll och hushåll i olika delar av inkomstfördelningen.
- Den ekonomiska familjepolitikens andel av hushållens disponibla hushållsinkomst i olika grupper av barnhushåll.
- Förekomsten av ekonomisk utsatthet i olika grupper av barnhushåll, i jämförelse med andra grupper av hushåll, samt utvecklingen över tid.
- Förekomsten av ekonomisk utsatthet i olika grupper av barnhushåll om den ekonomiska familjepolitiken räknas bort från hushållsinkomsterna, samt utvecklingen över tid.

2. *Hur utvecklas måluppfyllelsen för målet att den ekonomiska familjepolitiken ska bidra till att minska de ekonomiska skillnaderna mellan hushåll med och utan barn?*

Denna frågeställning undersöks med hjälp av följande indikatorer:

- Barnhushållens inkomst och inkomstutveckling, samt jämförelse med andra grupper av hushåll.
- Den ekonomiska familjepolitikens förmåga att omfördela ekonomiska resurser mellan olika typer av hushåll (mätt i bidrag till Gini-koefficienten⁷).

3. *Hur utvecklas måluppfyllelsen för målet att den ekonomiska familjepolitiken ska bidra till ett jämställt föräldraskap?*

Denna frågeställning undersöks med hjälp av följande indikatorer:

- Fördelningen av föräldrapenning, samt andel par som delar jämställt, under barnets två första år.
- Fördelningen av tillfällig föräldrapenning, samt andelen par som delar jämställt på tillfällig föräldrapenning, mellan 2 och 4 års ålder.
- Fördelningen av skattad föräldraledighet⁸ under barnets två första år.

De resultatindikatorer som presenteras i rapporten belyser betydelsen av olika delar av den ekonomiska familjepolitiken. Resultaten redovisas genomgående för hushåll med ensamstående och sammanboende föräldrar. Vissa av resultaten delas även upp med avseende på om föräldrarna är födda i Sverige eller utomlands. När det är möjligt redovisas resultaten för ensamstående föräldrar även uppdelade på kvinnor och män. De flesta indikatorer presenteras dels för 2017, dels som en tidsserie från 1998. Tidsserier där ensamstående föräldrar delas upp med avseende på kön startar 2008.

Resultaten avseende de första två frågeställningarna baseras på data från flera olika datakällor från Statistiska Centralbyrån (SCB): Hushållens ekonomi för åren 1998–2013 och STAR för åren 2014–2017. Uppgifter för 2017 har tagits fram med hjälp SCB:s simuleringsmodell Fördelningsanalytiskt statistiksystem för inkomster och transfereringar (FASIT). Det innebär att en framskrivning av information görs för att få en beskrivning över situationen 2017. Resultaten avseende frågeställningen om jämställt föräldraskap baseras på bearbetningar av data från Försäkringskassans datalager STORE.

Samtliga datakällor, och de urval de genererar, samt simuleringsmodellen FASIT finns mer utförligt beskrivna i den tekniska bilagan i appendix B. I denna beskrivs även de statistiska analyserna, teoretiska och operationella definitioner av begrepp som barnhushåll, ekonomisk utsatthet och jämställt föräldraskap.

⁷ För en närmare beskrivning av Gini-koefficienten, se den tekniska bilagan, appendix B.

⁸ Se appendix B, för en beskrivning av hur föräldraledighet skattas.

Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer

För att få en bild av i vilken grad den ekonomiska familjepolitiken bidrar till barnfamiljernas ekonomiska levnadsstandard presenteras här inledningsvis en översikt över hur de olika typerna av förmåner och ersättningar fördelas mellan olika grupper av barnhushåll och hur stor andel av dessa hushållsgruppers disponibla inkomst som utgörs av just ersättningar från den ekonomiska familjepolitiken. I nästa steg studeras förekomsten av två olika mått på ekonomisk utsatthet, samt förekomsten av långvarig ekonomisk utsatthet och den ekonomiska familjepolitikens förmåga att reducera ekonomisk utsatthet.

Resultaten visar att den ekonomiska familjepolitiken bidrar till barnhushållens ekonomiska levnadsstandard, men att detta bidrag har blivit allt mindre under 2000-talet. Dessutom beräknas 16 procent av barnhushållen ha låg ekonomisk standard år 2017⁹ och 12 procent har fast låg ekonomisk standard¹⁰. Utvecklingen av ekonomisk utsatthet är i hög grad beroende av vilket mått som används, men utvecklingen de senaste tre åren har varit ganska stabil avseende både låg ekonomisk standard och fast låg ekonomisk standard.

Sammanboende får merparten av familjepolitikens förmåner, men ensamstående och låginkomsthushåll får mest av de behovsprövade bidragen

Diagram 1 visar hur den ekonomiska familjepolitikens olika förmåner fördelades mellan olika typer av hushåll under 2017. Staplarna längst till höger i diagrammet visar hur stor andel av barnhushållen som hushållstypen utgör. Sju procent av de utbetalningarna från den ekonomiska familjepolitiken gjordes till ensamstående föräldrar med ett barn, medan 13 procent betalades till ensamstående med två eller fler barn. Sammanboende med ett, två och tre eller fler barn fick 19, 36 respektive 25 procent av utbetalningarna. Att en så stor del av utbetalningarna gick till sammanboende med två barn beror på att en stor del av barnhushållen (39 procent) har den sammansättningen.

Försäkringsförmånerna betalas i stor utsträckning till sammanboende föräldrar. Det beror till stor del på att föräldrarna ofta bor tillsammans medan barnen är små, och separationer är vanligare efter att föräldraledigheten är över (Försäkringskassan, 2011). De generella bidragen betalas till stor del till sammanboende föräldrar med två eller fler barn. Detta beror på att förhållandevis många barn bor i dessa hushåll, och barnbidragets flerbarnstillägg ökar ju fler barn som bor i hushållet.

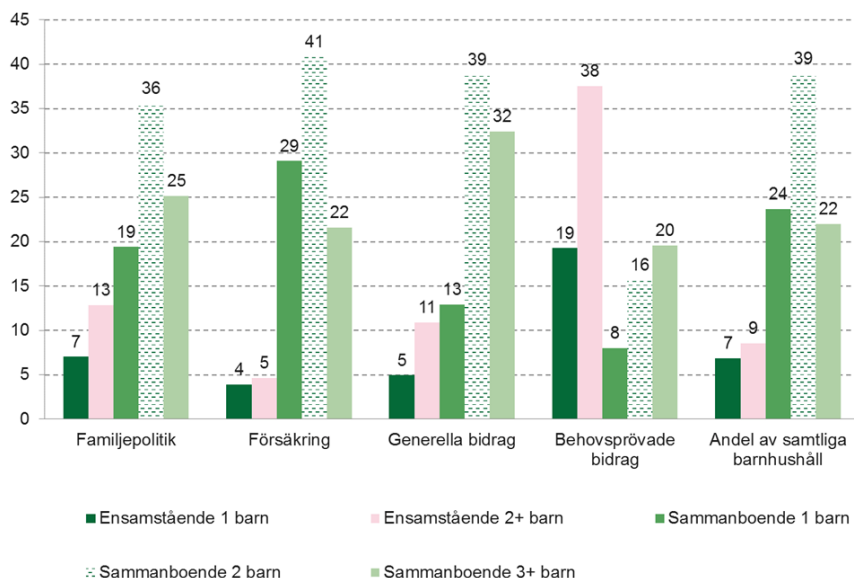
Ensamstående erhåller däremot den största delen av de behovsprövade bidragen. Ensamstående föräldrar med ett och två eller fler barn erhöll 19 respektive 38 procent av dessa transfereringar 2017. Dessa hushållstyper utgör 7 respektive 9 procent av barnhushållen. När ensamstående föräldrar delas upp med avseende på kön (Diagram

⁹ Med låg ekonomisk standard avses här att man har en disponibel inkomst som understiger 60 procent av medianen för disponibel inkomst för befolkningen under aktuellt kalenderår. För en utförlig diskussion om de mått på ekonomisk utsatthet som används i rapporten, se appendix B.

¹⁰ Med fast låg ekonomisk standard avses här att man har en disponibel inkomst som understiger 60 procent av inflationsjusterade medianen för disponibel inkomst för befolkningen under ett fast basår, här 2012. För en utförlig diskussion om de mått på ekonomisk utsatthet som används i rapporten, se appendix B

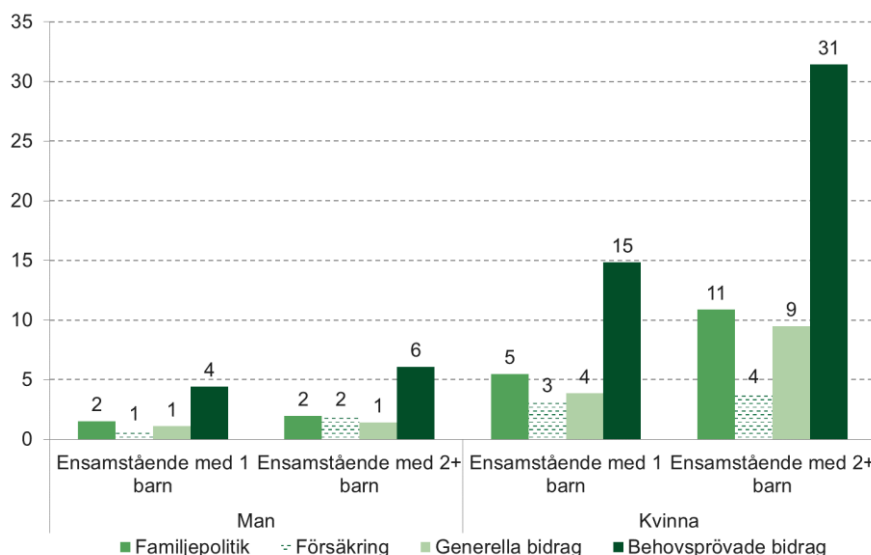
2) framgår det att de behovsprövade bidragen i stor utsträckning betalas ut till ensamstående kvinnor med barn. Detta beror delvis på att gruppen ensamstående fäder är relativt liten i jämförelse med övriga hushållsgrupper.

Diagram 1 Andel (%) av den ekonomiska familjepolitiken utbetald till olika typer av hushåll 2017.

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas STAR 2016, framskrivet med FASIT

Diagram 2. Andel (%) av den ekonomiska familjepolitiken utbetald till hushåll med ensamstående föräldrar 2017

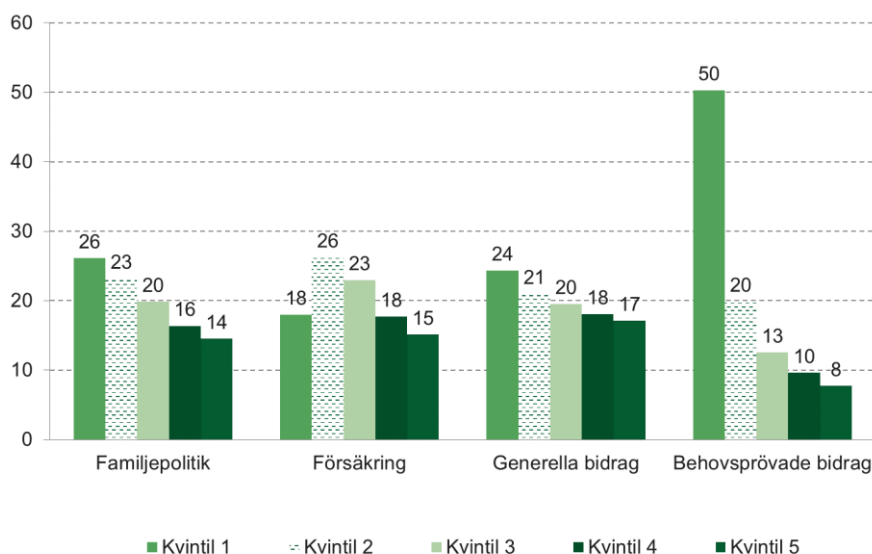
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas STAR 2016, framskrivet med FASIT

I Diagram 3 delas personerna in i fem lika stora grupper baserat på disponibel inkomst. I kvintil ett finns den femtedel som har lägst disponibel inkomst, i kvintil

två den femtedel som har näst lägst inkomst och så vidare (en utförligare beskrivning finns i den tekniska bilagan i appendix B).

En stor del av den ekonomiska familjepolitiken betalas ut till personer med låg disponibel inkomst. Totalt sett får den lägsta kvintilen 26 procent av det utbetalade beloppet. Eftersom de försäkringsmässiga ersättningarna grundar sig på den sjukpenninggrundade inkomsten är dessa utbetalningar relativt låga till de hushåll som har lägst inkomster, men fördelningsprofilen är betydligt tydligare för behovsprövade bidrag. Hälften av dessa går till hushåll i den lägsta inkomstkvaliteten. Att hushåll med låga inkomster erhåller en så stor del av dessa förmåner beror till stor del på att möjligheten att få bostadsbidrag är begränsad till hushåll som har låga inkomster i förhållande till sin försörjningsbörda. Det är även så att underhållsstödet i första hand betalas ut till ensamstående, som ofta har lägre inkomster än sammanboende (underhållsstöd kan även betalas ut till separerade föräldrar som är sammanboende med en ny partner). Att även hushåll i de högsta kvintilerna får del av de behovsprövade bidragen beror på att vårdbidraget ingår i dessa förmåner. Vårdbidraget är inte behovsprövat med avseende på hushållets ekonomi utan bestäms av barnets behov.

Diagram 3. Andel (%) av den ekonomiska familjepolitiken utbetald till barnhushåll efter disponibel inkomst per konsumtionsenhet 2017

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas STAR 2016, framskrivet med FASIT

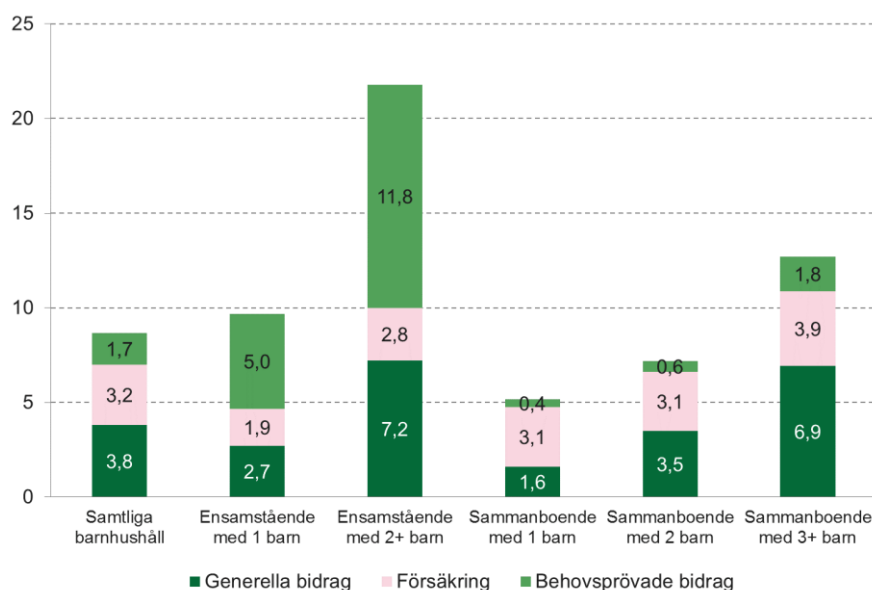
Sammanfattningsvis visar resultaten att den ekonomiska familjepolitiken till stor del betalas ut till hushåll med många barn. De behovsprövade ersättningarna betalas i första hand ut till hushåll med ensamstående föräldrar och hushåll med låga inkomster, vilket är förväntat utifrån hur regelverket är utformat.

Den ekonomiska familjepolitikens bidrag är störst bland ensamstående och familjer med många barn

Men hur stor betydelse har då den ekonomiska familjepolitiken för barnhushållens ekonomi? Ett sätt att undersöka detta är att redovisa hur stor andel av hushållsgrupperns disponibla inkomst som kommer från den ekonomiska familjepolitikens förmåner. För att få en förståelse för hur måluppfyllelsen utvecklats över tid redovisas också en tidsserie från 1998 till 2017.

Knappt nio procent av barnhushållens disponibla inkomst per konsumtionsenhet kommer från den ekonomiska familjepolitiken (Diagram 4). Hur stor andel av inkomsten de olika typerna av förmåner utgör varierar mycket mellan hushållstyperna. Bland ensamstående med två eller fler barn kommer i genomsnitt 22 procent av den disponibla hushållsinkomsten från familjepolitiken och ungefär hälften av detta utgörs av de behovsprövade bidragen. För sammanboende utgör i stället försäkringsförmånerna en stor del, men de generella bidragens betydelse ökar med antalet barn i hushållet.

Diagram 4. Den ekonomiska familjepolitikens andel (%) av disponibel inkomst per konsumtionsenhet för personer i olika typer av hushåll 2017. Personer 0-64 år

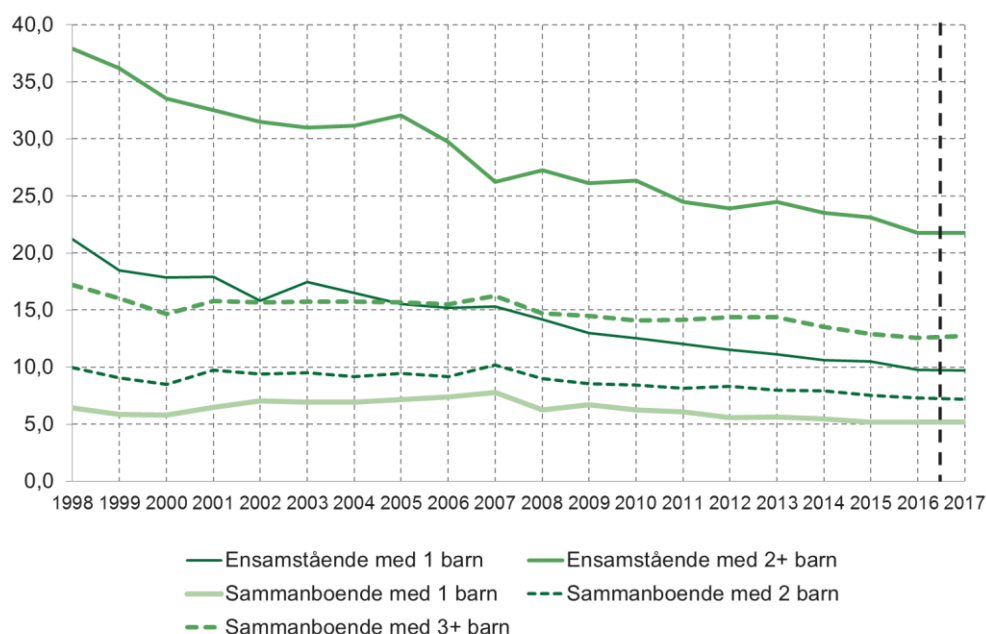
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas STAR 2016, framskrivet med FASIT

När ensamstående föräldrar delas upp med avseende på kön (se appendix Diagram 31) framgår att den ekonomiska familjepolitikens andel är större för ensamstående kvinnor än för ensamstående män och ökar med antal barn i hushållet. För ensamstående kvinnor med två eller fler barn utgör förmånerna i den ekonomiska familjepolitiken 26 procent av hushållets disponibla inkomst per konsumtionsenhet. Framför allt utgör de behovsprövade bidragen en stor andel för denna grupp.

Att den ekonomiska familjepolitikens bidrag till barnfamiljernas ekonomiska situation har minskat över tid framgår av Diagram 5. Under hela perioden har de familjepolitiska transfereringarna spelat störst roll för ensamstående föräldrar med två eller fler barn, men över tid har den ekonomiska familjepolitiken haft en

minskande betydelse för hushållens disponibla inkomst, i synnerhet för ensamstående. Detta beror delvis på att bidragsbeloppen inte ökat i samma takt som lönerna. Till exempel låg inkomstgränsen för när ett hushåll har rätt till bostadsbidrag på samma nivå från 1997 till 2011, vilket innebär att allt fler hamnat över gränsen när lönenivåerna stigit. Dessutom har grundbeloppet i barnbidraget varit oförändrat mellan 2006 och 2018. Även underhållsstödet var oförändrat mellan 2006 och 2015.

Diagram 5. Den ekonomiska familjepolitikens andel (%) av disponibel inkomst per konsumtionsenhet för personer i olika typer av hushåll. Personer 0–64 år

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi (HEK) för perioden 1998–2013, och STAR för 2014–2016. Värdet för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

Familjepolitikens ersättningar har under hela perioden spelat störst roll för ensamstående kvinnor med flera barn, och minst roll för ensamstående män med ett barn (se appendix A, Diagram 32).

Förekomsten av ekonomisk utsatthet har stabiliserats, ensamstående flerbarnsföräldrar oftast ekonomiskt utsatta

Ett annat sätt att undersöka huruvida familjepolitiken bidrar till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer är att studera situationen för de grupper av barnhushåll som har lägst inkomster; hushåll som lever i ekonomisk utsatthet. Dessutom redovisas här också hur stor andel av barnhushållen som skulle definieras som ekonomiskt utsatta om den ekonomiska familjepolitikens förmåner drogs bort från hushållets inkomster¹¹. Det ger en bild av den ekonomiska familjepolitikens förmåga att minska den ekonomiska utsattheten bland barnfamiljer.

¹¹ Detta görs med en statisk ansats, det vill säga, i analysen antas att personers beteende inte påverkas när den ekonomiska familjepolitiken försvinner. Till exempel antas att de vuxna i hushållet inte börjar arbeta mer för att kompensera för de förlorade ersättningarna.

Genomgående används två olika mått på ekonomisk utsatthet bland barnfamiljer:

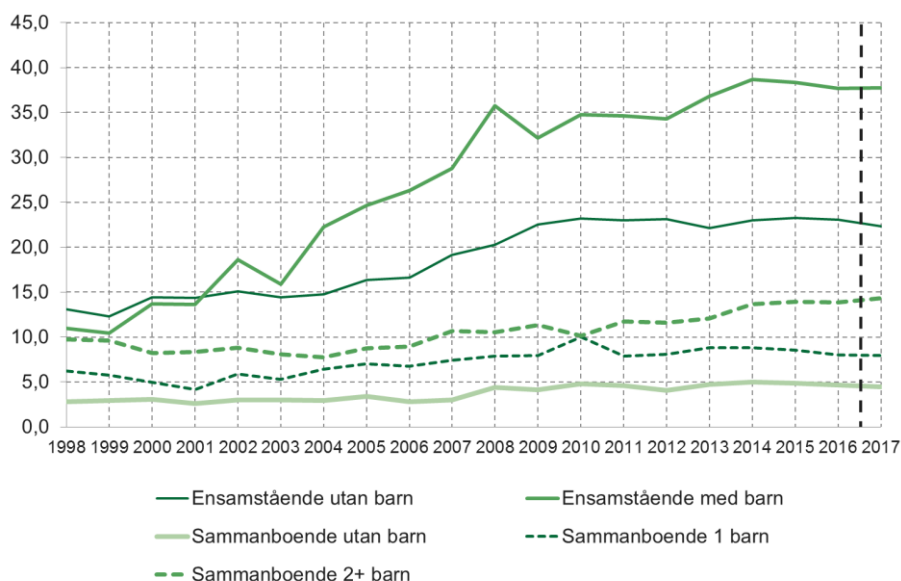
1. Andelen personer i hushåll vars disponibla inkomst per konsumtionsenhet är lägre än 60 procent av medianen för den disponibla hushållsinkomsten i hela befolkningen. Detta mått kallas låg ekonomisk standard.
2. Andelen personer i hushåll vars disponibla inkomst per konsumtionsenhet är lägre än 60 procent av medianen under basåret 2012. Det vill säga, för det första året i tidsperioden mäts låg ekonomisk standard på samma sätt som ovan, men för resterade tidsperioder justeras gränsvärdet för 2012 med inflationen. Detta mått kallas för *fast* låg ekonomisk standard¹².

Totalt beräknas omkring 16 procent av alla personer i barnhushåll leva med låg ekonomisk standard 2017. Bland ensamstående med barn är andelen högre, strax under 38 procent. För sammanboende är andelen med låg ekonomisk standard högre ju fler barn som finns i hushållet. Andelen med låg ekonomisk standard ökat i alla hushållstyper sedan 1998, särskilt bland ensamstående föräldrar, men sedan 2008 har ökningstakten avtagit något (Diagram 6). Sedan 2014 har andelen med låg ekonomisk standard legat stabilt. Låg ekonomisk standard är vanligare bland ensamstående mammor än bland ensamstående pappor (se appendix A, Diagram 33).

I appendix A, (Tabell 3) visas andelen med låg ekonomisk standard 2017, och den procentuella förändringen mellan 2012 och 2017. I de flesta grupper är förändringarna relativt små. Andelen med låg ekonomisk standard har ökat mest för ensamstående män med barn.

¹² Se appendix B Diagram 59 för en jämförelse mellan gränsvärdena för låg ekonomisk standard och fast låg ekonomisk standard.

Diagram 6 Andel (%) med låg ekonomisk standard i olika typer av hushåll. Personer 0–64 år

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi (HEK) för perioden 1998–2013, och STAR för 2014–2016. Värdet för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

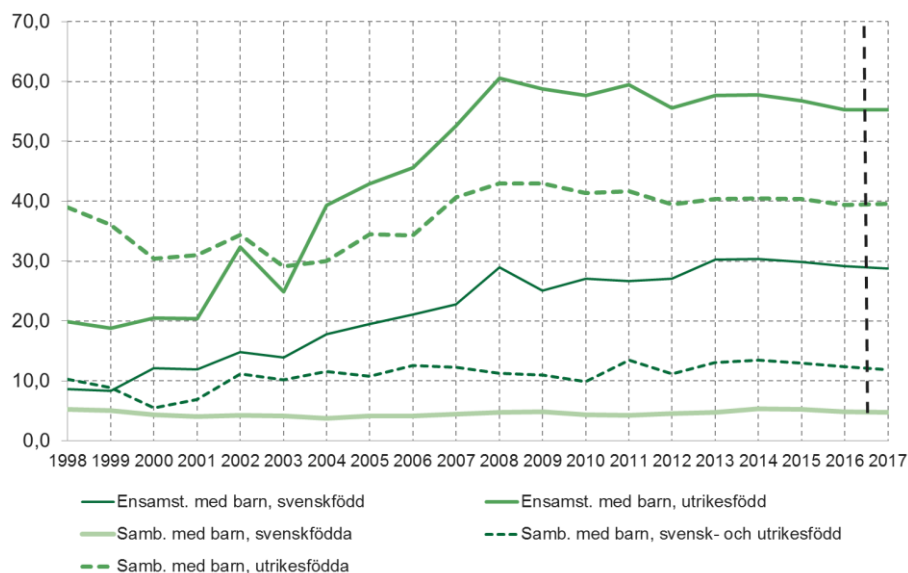
I appendix A, Diagram 34 och Diagram 35 visas i motsvarande hushållstyper som ovan andelen hushåll med *fast* låg ekonomisk standard. Gränsen för fast låg ekonomisk standard är här definierad som att den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet är lägre än 60 procent av medianen för basåret 2012, uppjusterat med inflationen. Totalt cirka 12 procent av alla barnhushåll beräknas leva med fast låg ekonomisk standard 2017. För ensamstående med och utan barn, har andelen med fast låg ekonomisk standard sjunkit under perioden, för ensamstående med barn från 34 procent till 28 procent. För sammanboende har andelen med fast låg ekonomisk standard i legat relativt stabilt över hela tidsperioden. När ensamstående delas upp på kön visar resultaten att andelen med fast lågt ekonomisk standard sjunkit i samtliga grupper, förutom för ensamstående män med 1 barn. Precis som när ekonomisk standard definieras relativt är det en högre andel av ensamstående kvinnor med barn som definieras ha fast låg ekonomisk standard än ensamstående män med barn.

I appendix A (Tabell 4), sammanfattas utvecklingen mellan 2012 och 2017. Liksom i Diagram 34 och Diagram 35 är förändringarna i huvudsak små. Förekomsten av fast låg ekonomisk standard har minskat i alla grupper, förutom bland ensamstående män med barn.

Resultaten ovan visar att det har en avgörande betydelse för resultatet hur ekonomisk utsatthet definieras. Det gäller både när man intresserar sig för nivån och för förändringen över tid. Oavsett mått är dock andelen med ekonomiskt utsatta högre bland ensamstående än bland sammanboende, och i hushåll med många barn. Ensamstående kvinnor med barn är också oavsett mätmetod oftare är ekonomiskt utsatta än män. Skillnaderna mellan hur måtten utvecklats beror på att både inkomstnivån och skillnaderna mellan dem med lägst och dem med högst inkomst ökat. Att inkomstspridningen ökar gör att fler faller under gränsen för låg ekonomisk standard. Eftersom realinkomsterna samtidigt ökar i botten av inkomstfördelningen, om än inte lika mycket som bland dem med högre inkomster, så minskar andelen som har en inkomst som är lägre än gränsen för *fast* låg ekonomisk standard.

Det finns stora skillnader i förekomsten av låg ekonomisk standard mellan hushåll med avseende på om föräldrarna är inrikes- eller utrikesfödda (Diagram 7). Andelen med låg ekonomisk standard är högst bland hushåll där föräldrarna är födda utanför Sverige, allra högst bland ensamstående utrikesfödda föräldrar. Bland sammanboende skiljer sig andelen med låg ekonomisk standard mycket mellan par där båda är födda i Sverige och par där båda är utrikesfödda. Bland sammanboende svenskfödda föräldrar är andelen med låg ekonomisk standard 5 procent, jämfört med 40 procent bland sammanboende utrikesfödda föräldrar.

Diagram 7 Andel (%) med låg ekonomisk standard i olika typer av hushåll med inrikes- respektive utrikesfödda vuxna. Personer 0–64 år

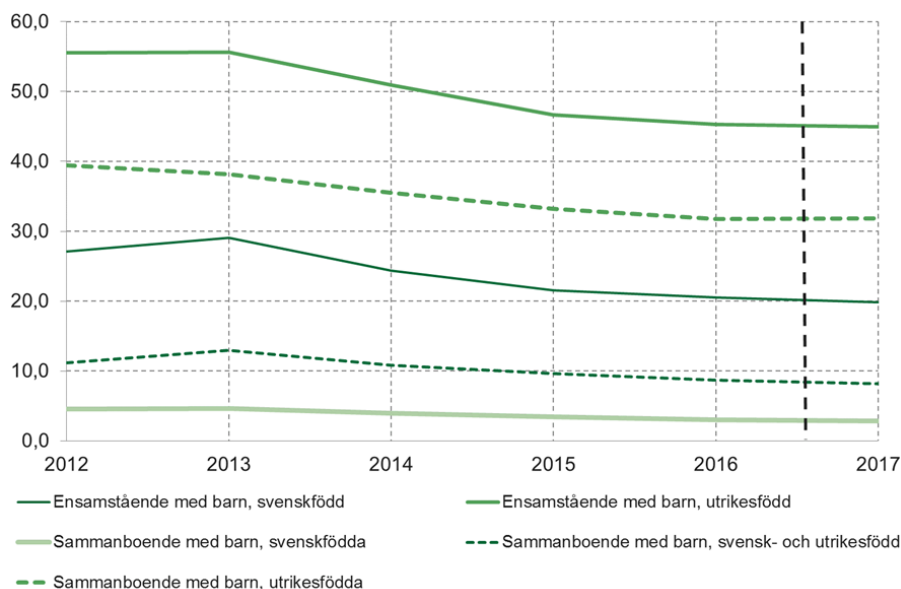
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi (HEK) för perioden 1998–2013 och STAR för 2014–2016. Värdet för 2016 är en framskrivning av STAR 2015 med hjälp av FASIT.

I Diagram 36 och i Tabell 5 i appendix A, delas ensamstående föräldrar upp med avseende på både kön om man är inrikes- eller utrikesfödd. Andelen med låg ekonomisk standard är nästan dubbelt så hög bland ensamstående utrikesfödda kvinnor med barn, jämfört med ensamstående svenskfödda kvinnor med barn. Värt att notera är även att andelen med låg ekonomisk standard bland svenskfödda ensamstående kvinnor är lägre än bland sammanboende utrikesfödda. Mellan 2012 och 2017 är förändringen i de flesta grupper ganska liten. Andelen ekonomiskt

utsatta har ökat framför allt bland ensamstående svenskfödda män med barn, dock från en betydligt lägre nivå än övriga grupper av ensamstående föräldrar.

I Diagram 8 visas motsvarande utveckling för andelen som lever med *fast* låg ekonomisk standard. Bland utrikesfödda sammanboende och ensamstående har andelen med fast låg ekonomisk standard minskat, i övrigt har utvecklingen varit relativt stabil. I Diagram 37 i tabellbilagan delas ensamstående föräldrar upp med avseende på kön och om föräldrarna är inrikes- eller utrikesfödda. Andelen med fast låg ekonomisk standard har minskat i alla grupper (appendix A, Tabell 6), dock är andelen med fast låg ekonomisk standard fortfarande betydligt högre i hushåll med utrikesfödda vuxna än i hushåll där de vuxna är svenskfödda.

Diagram 8 Andel (%) med fast låg ekonomisk standard i olika typer av hushåll med inrikes- respektive utrikesfödda vuxna. Personer 0–64 år

Källa: Hushållens ekonomi för perioden 2012–2013 och STAR för 2014–2016. Värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

Långvarig ekonomisk utsatthet vanligast bland ensamstående utrikesfödda flerbarnsmammor

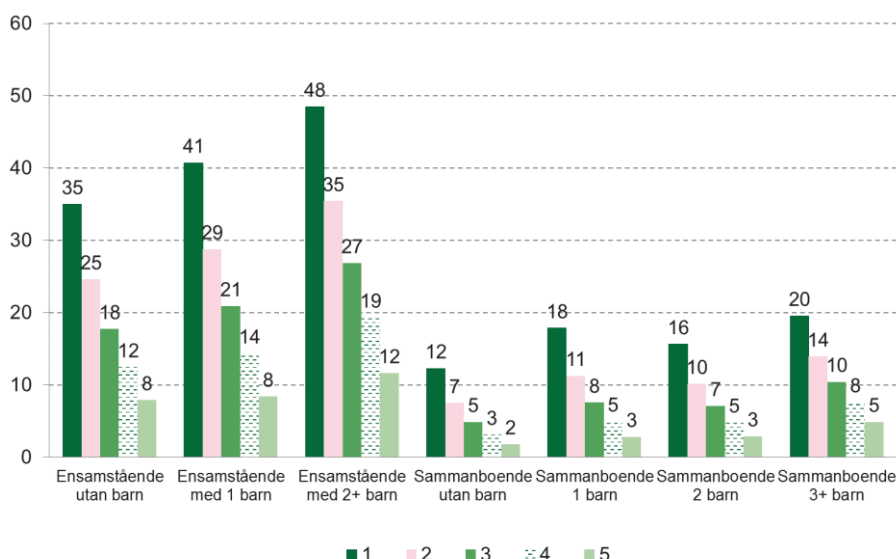
I diagrammen ovan definierades låg ekonomisk standard utifrån om individerna hade en låg inkomst under ett kalenderår. Det finns dock mycket som tyder på att hushåll som lever med låg ekonomisk standard under flera år i följd är mer utsatta än hushåll som har låga inkomster under en kortare period (Socialstyrelsen 2013).

I det här avsnittet beskrivs andelen personer som levt i ekonomisk utsatthet under en längre period, mätt både som låg ekonomisk standard och fast låg ekonomisk standard. För att kunna följa individer över flera år används här material från LISA-databasen, som endast innehåller information om vuxna personer.

Hushållsdefinitionen är något annorlunda här jämfört med i HEK och STAR, vilket innebär att det inte går att göra några direkta jämförelser med det föregående avsnittet. Data från LISA-databasen kan inte redovisas som framskrivningar i simuleringsverktyget FASIT och därför presenteras utvecklingen endast mellan 2012 och 2016.

Diagram 9 visar hur stor andel av personer i barnhushåll som levde med låg ekonomisk standard under ett, två, tre, fyra eller fem av åren 2012–2016. Eftersom hushåll kan byta hushållstyp under tidsperioden, till exempel genom att separera eller få fler barn, utgår beräkningen från vilken hushållstyp personerna tillhörde under 2012. Bland samtliga 20–64 åringar levde knappt 25 procent med låg ekonomisk standard under något åren 2012–2016. Tolv procent levde med låg ekonomisk standard under minst tre av åren. Diagrammet visar att andelen med låg ekonomisk standard är högre bland ensamstående än bland sammanboende och att en högre andel av hushåll med flera barn lever med låg ekonomisk standard under längre perioder än hushåll med färre barn. Bland ensamstående med två eller fler barn levde 48 procent med låg ekonomisk standard någon gång under perioden, och drygt en fjärdedel, 27 procent, levde med låg ekonomisk standard under minst tre år. Ungefär 12 procent levde med låg ekonomisk standard under samtliga fem åren.

Diagram 9 Andel (%) personer 20–64 år med låg ekonomisk standard under 1–5 år under perioden 2012–2016. Redovisat efter hushållstyp år 2012

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas LISA

När ensamstående föräldrar delas upp utifrån kön (appendix A, Diagram 38) blir det tydligt att andelen som lever med låg ekonomisk standard under längre perioder är högre bland kvinnor än män. Bland ensamstående kvinnor med två eller fler barn levde 30 procent med låg ekonomisk standard under minst tre år under perioden. Motsvarande siffra för ensamstående män med två eller fler barn var 16 procent.

I Diagram 39 i appendix A delas hushållen upp utifrån föräldrarnas bakgrund. På samma sätt som tidigare resultat i rapporten är det även här tydligt att den ekonomiska utsattheten är större i hushåll med vuxna med utländsk bakgrund. I synnerhet ensamstående flerbarnsföräldrar med utländsk bakgrund oftast är utsatta, i denna grupp hade 68 procent låg ekonomisk standard någon gång under perioden, 45 procent hade det under minst tre år och 22 procent under alla fem åren. Diagram 40 (appendix A) visar att även när hushåll med ensamstående delas upp utifrån kön och

bakgrund är kvinnor mer ekonomiskt utsatta än män och ensamstående kvinnor med utländsk bakgrund är oftast ekonomiskt utsatta av de grupper som jämförs.

I appendix A, Diagram 41, Diagram 42, och Diagram 43 visas motsvarande beräkningar för andelen hushåll med *fast* låg ekonomisk standard. Dessa diagram uppvisar samma mönster som diagrammen för låg ekonomisk standard ovan. I Diagram 44 i appendix A delas ensamstående upp med avseende på kön och svensk och utländsk bakgrund.

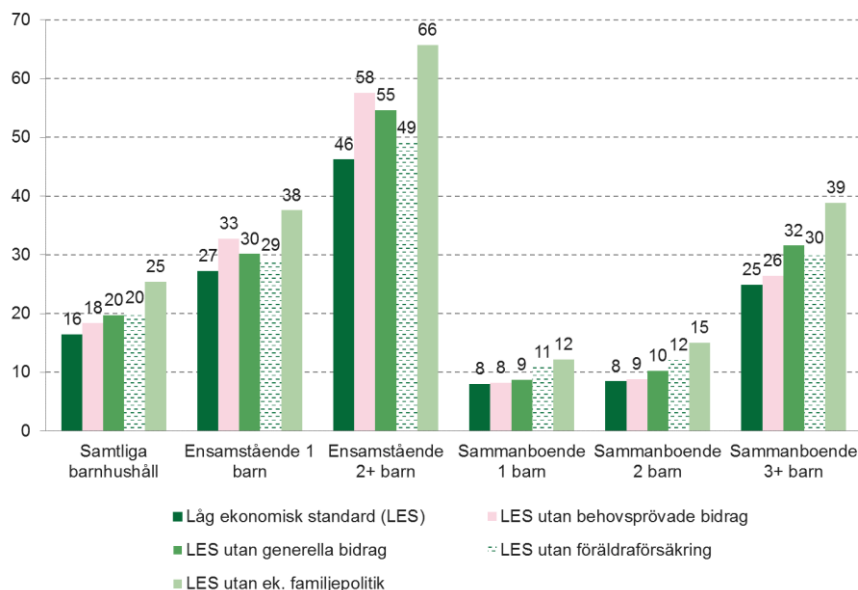
Den ekonomiska familjepolitikens betydelse för att minska den ekonomiska utsattheten är störst för ensamstående och hushåll med många barn

I det här avsnittet redovisas vilken betydelse den ekonomiska familjepolitiken har för att minska andelen hushåll med låg ekonomisk standard. Det görs genom att beräkna hur stor andel av barnhushållen som skulle ha låg ekonomisk standard om den ekonomiska familjepolitiken räknas bort från deras disponibla inkomst. Detta görs med en statisk ansats, det vill säga, i analysen antas att personers beteende inte påverkas när den ekonomiska familjepolitiken räknas bort. Till exempel antas att de vuxna i hushållet inte börjar arbeta mer för att kompensera för de förlorade ersättningarna.

Diagram 10 visar hur stor andel av olika typer av hushåll som skulle ha en låg ekonomisk standard om den ekonomiska familjepolitikens förmåner helt eller delvis räknas bort. Bland alla barnhushåll hade 16 procent låg ekonomisk standard 2017. Om de behovsprövade bidragen räknas bort stiger andelen till 18 procent, om de generella bidragen eller föräldraförsäkringen räknas bort till 20 procent. Om hela den ekonomiska familjepolitiken räknas bort är andelen med låg ekonomisk standard 25 procent.

Resultaten skiljer sig mycket åt mellan olika typer av barnhushåll. Utan transfereringar från den ekonomiska familjepolitiken skulle andelen med låg ekonomisk standard vara betydligt högre bland ensamstående med två eller fler barn. I denna grupp skulle 66 procent ha en låg ekonomisk standard utan familjeekonomiska förmåner, jämfört med 46 procent med förmåner. Minst roll spelar förmånerna för sammanboende med ett barn. De behovsprövade bidragen har störst betydelse för ensamstående, medan de generella bidragen är mest betydelsefulla för familjer med flera barn.

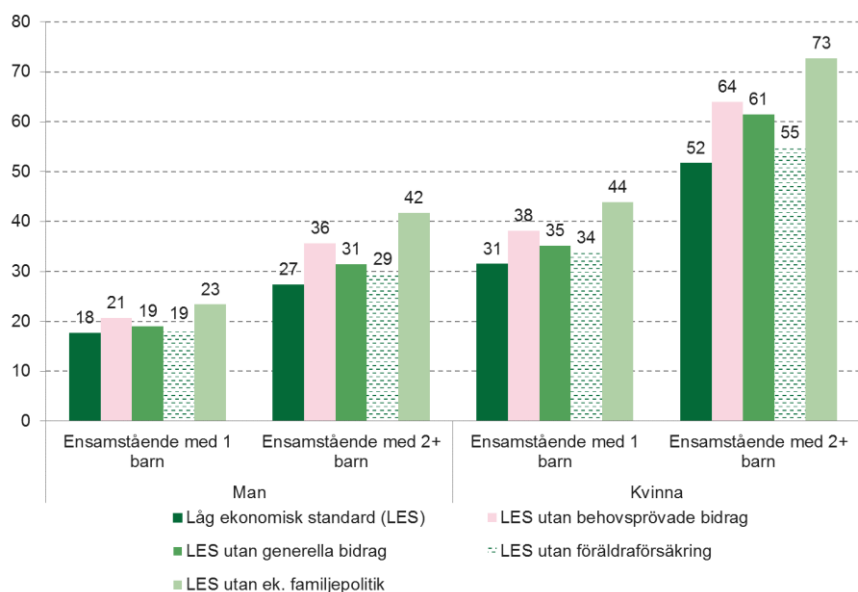
Diagram 10 Andel (%) med låg ekonomisk standard 2017 om den ekonomiska familjepolitiken räknas bort från hushållets disponibla inkomst. Personer 0–64 år

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas STAR, värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

Diagram 11 visar att bland ensamstående föräldrar spelar den ekonomiska familjepolitiken störst roll för kvinnor. Bland ensamstående kvinnor med två eller fler barn skulle 73 procent ha låg ekonomisk standard om den ekonomiska familjepolitikens förmåner räknas bort.

Diagram 11 Andel (%) med låg ekonomisk standard 2017 om den ekonomiska familjepolitiken räknas bort från hushållets disponibla inkomst. Personer 0–64 år. Ensamstående föräldrar

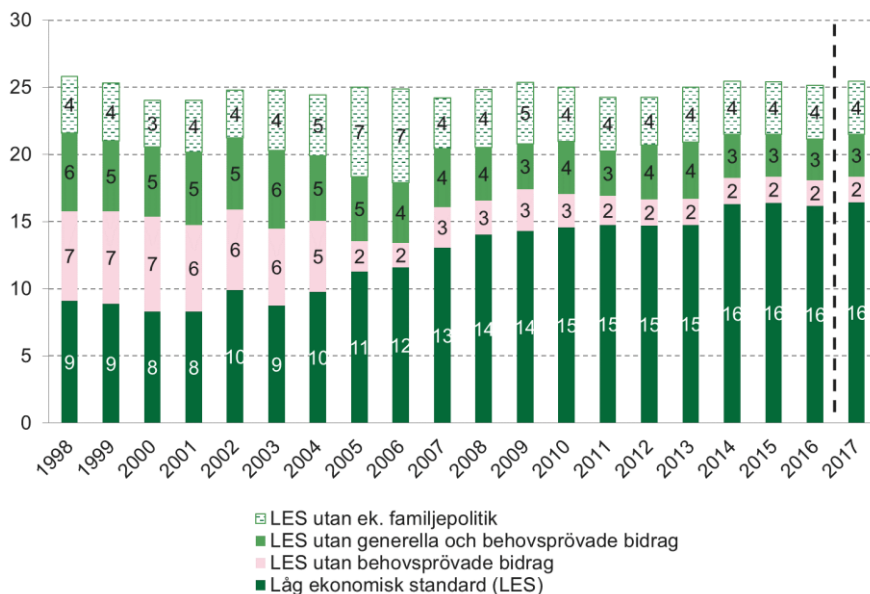
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas STAR, värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

Diagram 45 i appendix A visar andelen som skulle leva med fast låg ekonomisk standard om hela eller delar av den ekonomiska familjepolitiken inte fanns. Totalt levde 12 procent av alla barnfamiljer med fast låg ekonomisk standard under 2016. Andelen stiger till 14 procent om de behovsprövade bidragen och till 15 procent om antingen de generella bidragen eller föräldraförsäkringen räknas bort. Utan hela den ekonomiska familjepolitiken skulle 20 procent av alla barnfamiljer leva med fast låg ekonomisk standard. Även här har ersättningarna störst betydelse för ensamstående föräldrar, främst ensamstående kvinnor med barn (Diagram 46).

Den ekonomiska familjepolitikens betydelse för att minska den ekonomiska utsattheten är oförändrad sedan 2015

Diagram 12 visar hur den ekonomiska familjepolitikens betydelse för att minska andelen hushåll med låg ekonomisk standard förändrats över tid. Här räknas de olika delarna av den ekonomiska familjepolitiken bort från hushållens disponibla inkomster för varje år under perioden 1998 till 2017. År 2017 beräknades 16 procent av barnhushållen leva med låg ekonomisk standard. Om de behovsprövade bidragen räknas bort stiger andelen med två procentenheter, om även de generella bidragen räknas bort stiger andelen med ytterligare 3 procentenheter. Om hela den ekonomiska familjepolitiken räknas bort stiger andelen ekonomiskt utsatta till totalt 25 procent (vilket motsvarar den bild som visas i Diagram 10). Den ekonomiska familjepolitikens förmåga att minska andelen barnhushåll med låg ekonomisk standard har minskat över tid, samtidigt som andelen som har låg ekonomisk standard har ökat. Förändringen är tydligast under början av 00-talet. Sedan 2010 är förändringarna mellan åren mycket små.

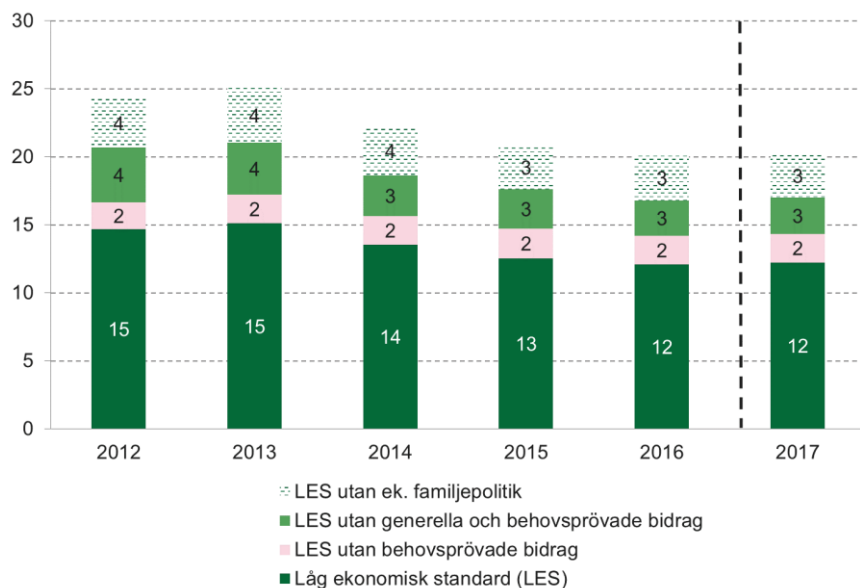
Diagram 12 Andel (%) med låg ekonomisk standard 1998–2017 om den ekonomiska familjepolitiken räknas bort från hushållets disponibla inkomst. Personer 0–64 år i barnhushåll

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi (1998-2013) och STAR (2013-2016), värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

I Diagram 13 visas motsvarande utveckling för andelen som skulle leva med fast låg ekonomisk standard om den ekonomiska familjepolitiken inte fanns. År 2012 skulle andelen öka med 10 procentenheter om den ekonomiska familjepolitiken räknades bort, 2017 är motsvarande siffra 8 procentenheter.

Diagram 13 Andel (%) med fast låg ekonomisk standard 2012–2017 om den ekonomiska familjepolitiken räknas bort från hushållets disponibla inkomst. Personer 0–64 år i barnhushåll

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi (HEK) och STAR, värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

Sammanfattningsvis visar resultaten att förekomsten av ekonomisk utsatthet i hög grad är beroende av vilket mått som används. Oavsett definition är andelen ekonomiskt utsatta högre bland ensamstående än bland sammanboende, högre bland ensamstående kvinnor än bland ensamstående män, och högre bland utrikesfödda än bland svenskfödda föräldrar. Familjeförmånerna bidrar till att minska den ekonomiska utsattheten bland barnhushållen, särskilt för de grupper där den ekonomiska utsattheten är som störst. Men i takt med att familjeförmånernas andel av den disponibla inkomsten har minskat över tid, har även förmånernas betydelse för att minska den ekonomiska utsattheten avtagit. Denna utveckling var starkast under början av 2000-talet; sedan 2010 har utvecklingen stabiliserats.

Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till att minska de ekonomiska skillnaderna mellan hushåll med och utan barn

För att förstå hur den ekonomiska familjepolitiken bidrar till att minska ekonomiska skillnader behöver vi först veta hur stora de ekonomiska skillnaderna mellan hushåll med och utan barn är. Ytterligare en aspekt av måluppfyllelsen handlar om hur dessa skillnader utvecklas över tid. Slutligen undersöks familjepolitikens omfördelande effekter, det vill säga hur förmånerna och ersättningarna bidrar till att minska inkomstskillnaderna i samhället i stort.

Resultaten visar att barnhushållen har en positiv inkomstutveckling, men att inkomstskillnaderna samtidigt ökar mellan hushåll med och utan barn. De senaste fem åren har den procentuella inkomstökningen för de olika grupperna av barnhushåll varit i samma storleksordning som för sammanboende utan barn, men lägre än för ensamstående utan barn. Den ekonomiska familjepolitiken bidrar till att minska inkomstojämlikheten (mätt med Gini-koefficienten¹³), men detta bidrag har minskat under 2000-talet. Sedan 2012 är dock utvecklingen stabil.

Barnhushållens disponibla inkomster ökar, men fortsatta skillnader mellan hushåll med och utan barn

I det här avsnittet visas utvecklingen av barnhushållens ekonomiska standard, mätt som disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet. Detta mått relaterar hushållets disponibla inkomst till hushållets sammansättning, vilket gör att det går att jämföra den ekonomiska situationen mellan personer som bor i olika typer av hushåll.¹⁴ I de följande diagrammen visas medianen¹⁵ av den disponibla inkomsten för olika hushållstyper och i olika delar av inkomstfördelningen.

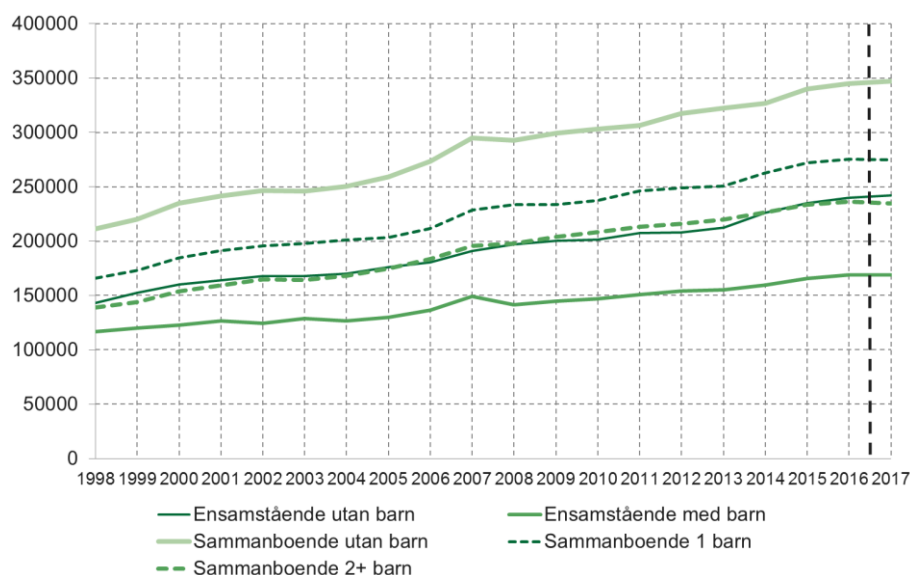
För alla studerade hushållstyper ökar medianen av den disponibla hushållsinkomsten under perioden 1998-2017, men skillnaden i medianinkomst mellan olika hushållstyper har också ökat över tid (Diagram 14). Lägst disponibel hushållsinkomst har hushåll med ensamstående föräldrar.

¹³ För en mer detaljerad beskrivning av Gini-koefficienten, se appendix B.

¹⁴ Mer om definitionerna av disponibel inkomst och konsumtionsenhet finns att läsa i appendix B.

¹⁵ Medianen är det mittersta värdet om alla hushåll placeras i inkomstordning, från lägst till högst inkomst.

Diagram 14 Medianen av disponibel inkomst per konsumtionsenhet för personer i olika typer av hushåll, 1998–2017. Personer 0–64 år. Antal kronor per år, 2017 års penningvärde

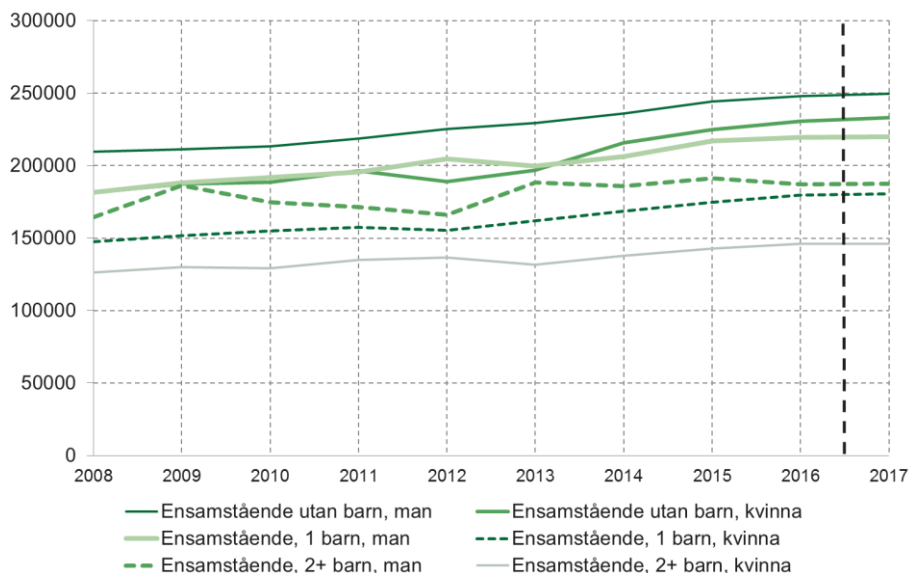

Källa: Egna

beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi (HEK) för perioden 1998–2013, MSTAR för och STAR för 2014–2016. Värdet för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

I Diagram 15 visas motsvarande utveckling som i Diagram 14, men ensamstående föräldrar har delats upp på kön. Diagrammet visar att kvinnor har lägre disponibel inkomst än män, och att inkomsterna är lägre i hushåll med många barn. Ensamstående kvinnor med ett barn har dock lägre inkomster än ensamstående män med två barn. Högst disponibel hushållsinkomst bland ensamstående har män utan barn. Inkomstutvecklingen för ensamstående män med flera barn avviker något från övriga grupper från och med 2014 genom att medianen för deras disponibla hushållsinkomst inte ökar kontinuerligt.

Diagram 15 Medianen av disponibel inkomst per konsumtionsenhet för personer i olika typer av hushåll med ensamstående föräldrar, 2008–2017. Personer 0–64 år. Antal kronor per år, 2017 års penningvärde

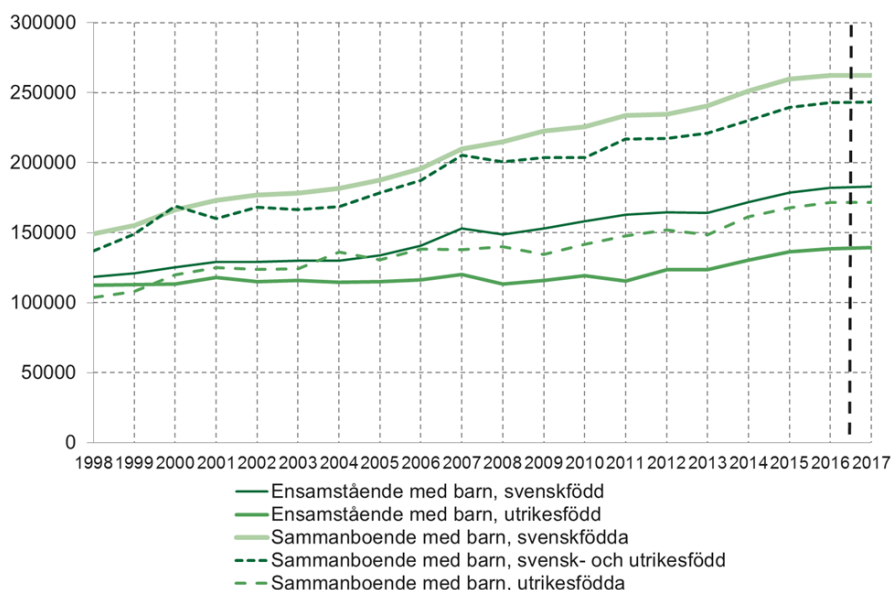
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi för perioden 2008–2013, STAR för 2014–2016. Värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

Tabell 7 (i appendix A) sammanfattar utvecklingen av medianen för den disponibla hushållsinkomsten mellan 2012 och 2017. Procentuellt sett har den ekonomiska standarden ökat mest för ensamstående utan barn. Den procentuella inkomstökningen mellan åren är nästan lika stor för ensamstående föräldrar som för övriga hushållstyper, men sker där från en betydligt lägre mediannivå. Den procentuella förändringen för de olika grupperna av barnhushåll är i samma storleksordning som för sammanboende utan barn, men lägre än för ensamstående utan barn. Ensamstående män med barn har haft den minsta procentuella förändringen mellan 2012 och 2017, men den absoluta inkomstnivån för gruppen är fortfarande högre än bland ensamstående kvinnor med barn.

Diagram 16 visar hur medianen av den disponibla inkomsten utvecklats i hushåll med inrikes- respektive utrikesfödda föräldrar, mellan 1998 och 2017. Hushåll med föräldrar födda i Sverige har under hela perioden högre ekonomisk standard jämfört med hushåll med utrikesfödda föräldrar. Detta gäller både för ensamstående och sammanboende föräldrar. I hushåll med två föräldrar där den ena föräldern är född utanför Sverige är den ekonomiska standarden något lägre än i hushåll med två svenskfödda föräldrar, men högre än i hushåll med två utrikesfödda föräldrar. Hushåll med två utrikesfödda föräldrar, vilka utgör ungefär 15 procent av barnhushållen 2017, har lägre disponibel inkomst än hushåll med svenskfödda ensamstående föräldrar. Lägst inkomst har ensamstående utrikesfödda föräldrar, vilka utgör knappt fem procent av barnhushållen.

Den övergripande utvecklingen under tidsperioden är att skillnaderna i disponibel inkomst mellan sammanboende med minst en svenskfödd förälder och övriga grupper har ökat under tidsperioden. Även skillnaderna mellan ensamstående med svensk respektive utländsk bakgrund har ökat. Ökningen av inkomstskillnaderna är dock störst under 00-talet, efter 2010 är utvecklingen mer likartad mellan hushållstyperna.

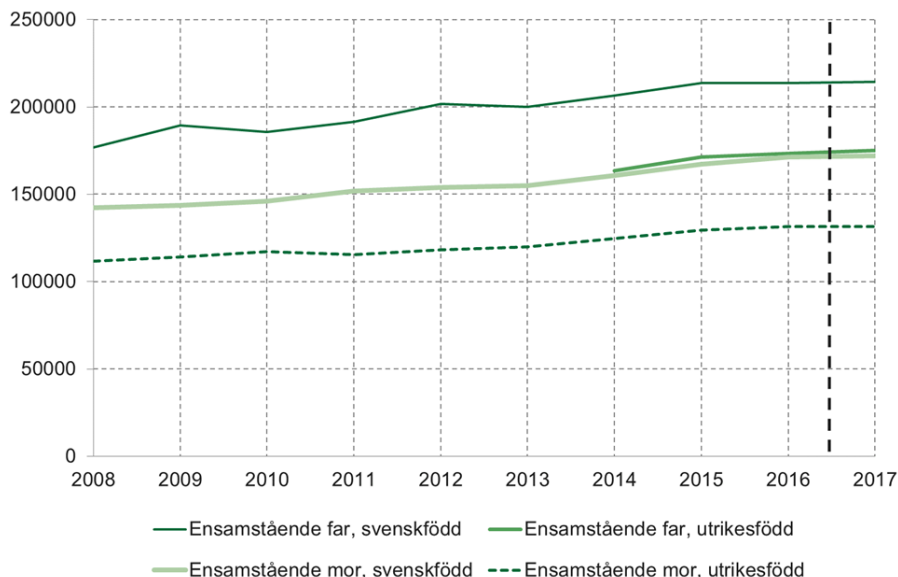
Diagram 16 Medianen av disponibel inkomst per konsumtionsenhet för personer i olika typer av hushåll med inrikes- respektive utrikesfödda vuxna, 1998–2017. Personer 0–64 år. Antal kronor per år, 2017 års penningvärde

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi (HEK) för perioden 1998–2013, och STAR för 2014–2016. Värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

I Diagram 17 visas utvecklingen av den disponibla inkomsten bland ensamstående inrikes- och utrikesfödda kvinnor och män. Ensamstående utrikesfödda fäder utgör en så liten grupp i urvalsundersökningen Hushållens Ekonomi att resultaten blir alltför osäkra, därför utelämnas resultaten för den gruppen åren 2008–2013. Bland de ensamstående föräldrarna är inkomsten högst hos män födda i Sverige, och lägst bland utrikesfödda kvinnor. Skillnaderna mellan grupperna har ökat något sedan 2008, men är relativt stabila de senaste fyra åren.

Diagram 17 Medianen av disponibel inkomst per konsumtionsenhet för personer i olika typer av hushåll med ensamstående inrikes- och utrikesfödda föräldrar*, 2008–2017. Personer 0–64 år. Antal kronor per år, 2017 års penningvärde

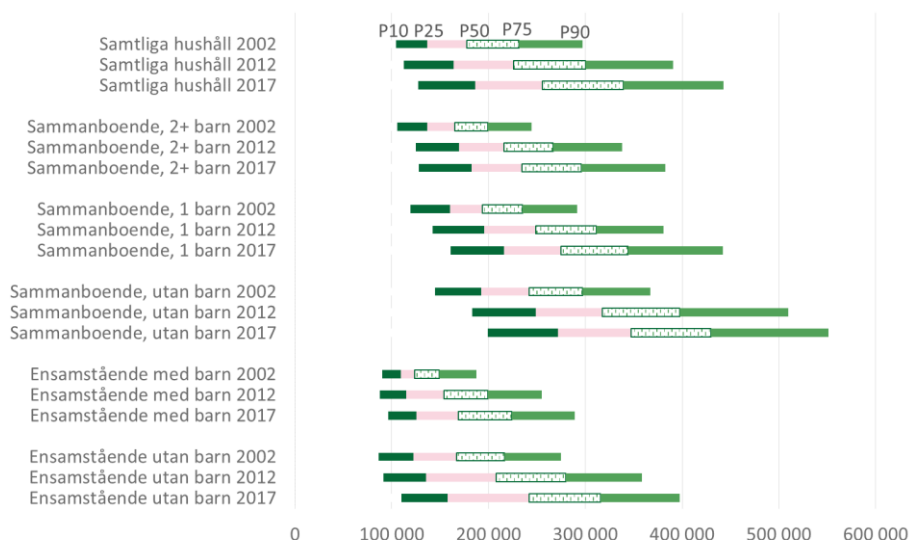
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi (HEK) för perioden 2008–2013, och STAR för 2014–2016. Värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT. * Ensamstående utrikesfödda fäder är en mycket liten grupp i HEK och utelämnas därför i diagrammet för den tidsperiod som resultaten baseras på denna datakälla.

I Tabell 8 (appendix A) sammanfattas hur den disponibla inkomsten har förändrats bland hushåll med inrikes- och utrikesfödda föräldrar sedan 2012. Under denna tidsperiod har inkomsterna ökat ungefär lika mycket för samtliga hushållsgrupper, dock är medianinkomsterna i absoluta tal klart lägre bland utrikesfödda föräldrar. Svenskfödda ensamstående män med barn har haft en något lägre procentuell inkomstökning än övriga grupper, men i absoluta tal är deras inkomst klart högre än för övriga ensamstående med barn.

Ökad inkomstspridning inom alla hushållstyper under 2000-talet

Diagram 18 visar inkomstfördelningen för olika hushåll för år 2002, 2012 och 2017 genom att redovisa gränsvärden för den 10:e percentilen (tio procent av hushållen har en inkomst som är lägre än detta värde), samt den 25:e, 50:e (medianen), 75:e och 90:e percentilen. Sedan 2012 har den disponibla inkomsten höjts för alla hushållstyper. Samtidigt har skillnaderna i disponibel inkomst ökat mellan olika hushållstyper, men även mellan hushåll inom en och samma grupp. Diagrammet visar att nivån på den disponibla inkomsten är lägre och spridningen (avståndet mellan den tionde och 90 percentilen) är mindre bland hushåll med barn, jämfört med hushåll utan barn. Till viss del kan skillnaderna bero på att ålderssammansättningen skiljer sig åt mellan hushåll med och utan barn. Sedan 2002 har spridningen ökat inom alla hushållstyper.

Diagram 18 Disponibel inkomst per konsumtionsenhet och dess fördelning i percentiler över personer i olika typer av hushåll 2002, 2012 och 2017. Personer 0–64 år. Antal kronor per år, 2017 års penningvärde

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi för åren 2002 och 2012. Värderna för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

I appendix A, Diagram 48 och Tabell 9, visas utvecklingen av den ekonomiska standarden i percentiler av inkomstfördelningen. Inkomsterna har under hela tidsperioden ökat mest för dem med högst inkomster. Vid en jämförelse av den procentuella inkomstutvecklingen mellan 2012 och 2017 är dock skillnaderna mellan inkomstgrupperna ganska små.

Den ekonomiska familjepolitikens omfördelande effekt minskade under 00-talet, men är stabil sedan 2012

Ett annat sätt att undersöka om familjepolitiken bidrar till minskade inkomstskillnader är att beskriva hur den ekonomiska familjepolitiken inverkar på fördelningen av den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet bland samtliga personer, även de över 64 år. Detta illustreras genom att visa i vilken utsträckning transfereringar från den ekonomiska familjepolitiken påverkar fördelningen av den disponibla inkomsten i hela befolkningen, mätt som Gini-koefficienten. Gini-koefficienten är ett mått på inkomstspredningen inom ett land eller en grupp. Koefficienten kan anta värden mellan 0 och 1, där ett lågt värde indikerar mindre ekonomiska skillnader (0 betyder att inkomsten är helt jämnt fördelad och 1 betyder att en person får alla inkomster i det samhälle man studerar).

Resultaten visar att den ekonomiska familjepolitiken tillför ekonomiska resurser till barnhushållen, som ofta har en lägre inkomst än hushåll utan barn, och därför kan sägas vara omfördelande. Framför allt de behovsprövade bidragen bidrar till att höja inkomsten bland de hushåll som har lägst ekonomisk standard, men även försäkringarna och de generella bidragen bidrar till att jämna ut inkomstskillnaderna. För att visa hur de olika förmånerna påverkar den totala inkomstspredningen beräknas så kallade koncentrationskoefficienter för de olika inkomstslagen.

Koncentrationskoefficienterna visar hur de olika typerna av inkomst fördelar sig över inkomstskalan när personerna rangordnas efter disponibel inkomst per konsumtionsenhet. Koncentrationskoefficienten kan anta värden mellan -1 och 1 . Ju högre värde, desto starkare är inkomstkällan koncentrerad till dem med hög inkomststandard. Ett negativt värde anger att inkomsttypen i större utsträckning tillfaller dem med låg inkomststandard. Om koncentrationskoefficienten för ett visst inkomstslag är lägre än Gini-koefficienten för disponibel inkomst per konsumtionsenhet betyder det att inkomstslaget bidrar till att jämna ut skillnaderna i disponibel inkomst mellan hushåll. Motsatt gäller dock för negativa transfereringar, där en hög koncentrationskoefficient innebär en omfördelande effekt.

I Tabell 2 visas olika inkomstslags koncentrationskoefficienter och deras bidrag till Gini-koefficienten. Den andra kolumnen visar olika transfereringar som dess andel av den disponibla hushållsinkomsten. Faktorinkomsten (summan av löne-, företagar- och kapitalinkomster innan skatt) och positiva transfereringar (däribland familjeförmånerna) minus negativa transfereringar (huvudsakligen skatter) bildar den sammanlagda disponibla hushållsinkomsten. I kolumn tre kan noteras att Gini-koefficienten för den totala disponibla inkomsten är 0,32. Både faktorinkomsten och de negativa transfereringarna har en koncentrationskoefficient som är högre än Gini-koefficienten (0,45 respektive 0,42). Det beror på att inkomsterna och skatteinbetalningarna är större högre upp i inkomstfördelningen. Koncentrationskoefficienten för de familjepolitiska transfereringarna är negativ, vilket innebär att de till största delen tillfaller hushåll med låga inkomster. Kolumn fyra visar att den ekonomiska familjepolitiken minskar Gini-koefficienten med 2,8 procentenheter, vilket innebär att dessa transfereringar bidrar till att minska inkomstojämlikheten. Störst omfördelande effekt har de behovsprövade bidragen.

Tabell 2 Olika inkomstslags betydelse för de totala inkomstskillnaderna 2017. Samtliga personer

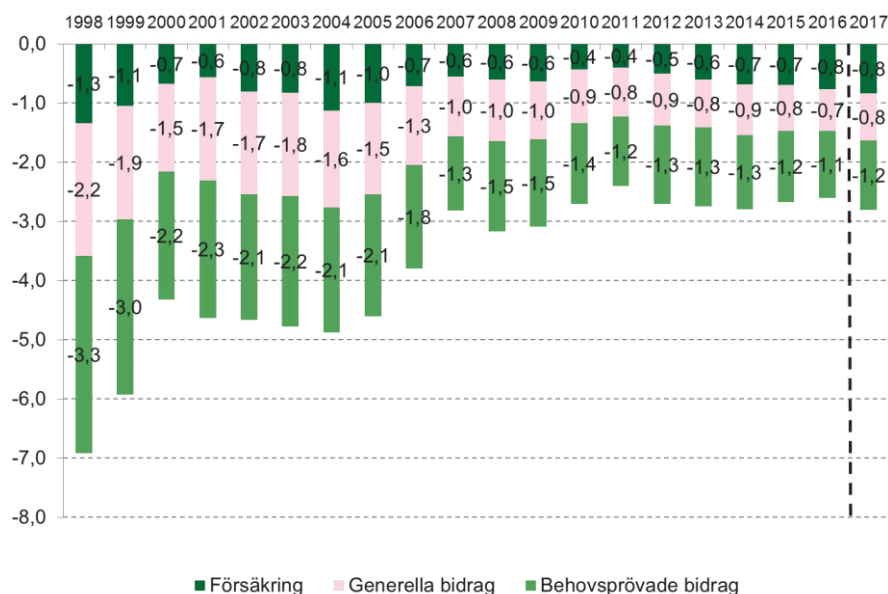
	Andel av ekonomisk standard	Koncentrationskoefficient	Bidrag till Gini-koefficienten
Faktorinkomst	102,90	0,45	146,60
Övriga transfereringar	27,18	0,02	1,78
Familjepolitiska transfereringar	4,57	-0,20	-2,80
varav försäkring	2,06	-0,13	-0,84
varav generella bidrag	1,70	-0,15	-0,80
varav behovsprövade bidrag	0,81	-0,46	-1,17
Negativa transfereringar	-34,64	0,42	-45,58
Gini-koefficient		0,32	100,00

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas STAR, värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

Diagram 19 visar hur den ekonomiska familjepolitikens bidrag till Gini-koefficienten förändrats sedan 1998. Ju mer negativt talet är, desto mer bidrar förmånen till omfördelningen av ekonomiska resurser. Diagrammet visar att den ekonomiska familjepolitikens omfördelande effekt har minskat sedan 1998. Störst är minskningen för de behovsprövade bidragen. Minskningen skedde framför allt i början av 2000-talet, vilket kan bero på att bidragsnivåerna (i synnerhet i de behovsprövade

ersättningarna) inte ökade i samma takt som lönerna. Sedan 2012 har den omfördelande effekten varit relativt stabil.

Diagram 19. Den ekonomiska familjepolitikens omfördelande effekt för hela befolkningen (bidrag till Gini-koefficienten), 1998-2017

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi (HEK) för perioden 1998–2013, och STAR för 2014–2016. Värdet för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

I Diagram 47 i appendix A redovisas den ekonomiska familjepolitikens omfördelande effekt för barn mellan 0 och 19 år. Diagrammet visar att den ekonomiska familjepolitiken bidrar mer till omfördelningen om man bara ser till barn och ungdomar, men trenden är likartad.

Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till ett jämställt föräldraskap

Ett jämnt nyttjande av föräldraförsäkringen kan ses som ett delmål för att nå en mer jämställd fördelning av det totala obetalda hem- och omsorgsarbetet och ett sätt att främja arbetskraftsdeltagande för båda föräldrarna. Detta anknyter till regeringens jämställdhetspolitiska mål och utvecklingen av hur föräldraförsäkringen fördelas används här för att mäta i vilken mån den ekonomiska familjepolitiken bidrar till ett jämställt föräldraskap. I det här kapitlet presenteras ett antal mått på hur föräldraförsäkringen nyttjas av mammor och pappor till barn i olika ålderskohorter, dels fördelningen av uttagna dagar med föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning¹⁶, dels skattad föräldraledighet¹⁷.

Resultaten visar att jämställdheten i nyttjandet av föräldraförsäkringen ökar successivt för varje årskull barn, men att mammor fortfarande nyttjar en större andel av framförallt föräldrapenningen de första två åren. Än mer ojämställd är bilden om man istället studerar skattad föräldraledighet, där alltså även obetalda lediga dagar ingår i beräkningen. En tänkbar tolkning till skillnaden avseende uttagen föräldrapenning och skattad föräldraledighet är att män tar ersatta dagar för en större andel av sin totala föräldraledighet, för att minimera familjens inkomstförlust (förutsatt att mannen har högre lön än kvinnan), och för skydda sin SGI efter att barnet fyllt 1 år. Skillnaden mellan andelen som delar jämställt på föräldrapenninguttag respektive skattad föräldraledighet varierar med föräldrarnas utbildningsnivå¹⁸ och om man är svensk- eller utrikesfödd. En möjlig tolkning av dessa resultat är att ett pars ekonomiska resurser och möjligtvis även kunskap om försäkringens utformning påverkar hur föräldraledighet respektive uttag av föräldrapenning fördelas. Kvinnors högre uttag av obetald föräldraledighet får följder inte bara på jämställdheten i föräldraskapet utan även på kommande pensioner. Tillfällig föräldrapenning fördelas däremot mer jämställt och här är männens genomsnittliga andel av uttaget över 40 procent.

Allt fler delar jämställt på föräldrapenningen, men mammor tar fortfarande den största delen

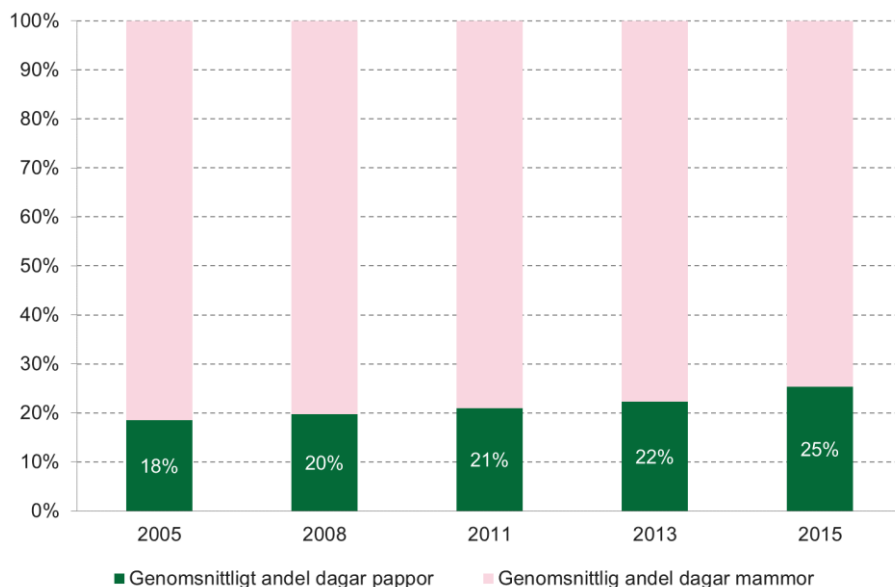
Diagram 20 samt Diagram 21 visar den genomsnittliga andelen av de uttagna dagarna med föräldrapenning för respektive förälder, samt andelen föräldrapar som delar jämställt på föräldrapenninguttaget. Andelen uttagna föräldrapenningdagar för kvinnor ligger på en relativt stabil nivå för alla fem barnkohorterna. En svag minskning över tid av denna andel och en motsvarande ökning av männens andel, från 17 till 25 procent, går att utläsa från Diagram 20.

¹⁶ En viktig skillnad i populationerna avseende föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning är att fördelningen av tillfällig föräldrapenning endast visas för par där båda föräldrarna förvärvsarbetade vid barnets födsel. Anledningen till det är att tillfällig föräldrapenning, till skillnad för föräldrapenningen, helt är en ersättning för inkomstbortfall, vilket i vissa fall kan innebära att bara en förälder i en familj kan ta ut ersättning om den andra är arbetslös eller studerande.

¹⁷ För en beskrivning av hur skattad föräldraledighet beräknats, se appendix B.

¹⁸ Med utbildningsnivå avses genomgående högsta avslutade utbildningsnivå.

Diagram 20 Genomsnittlig andel (%) av uttagna dagar med föräldrapenning under barnets två första år. För barn födda 2005, 2008, 2011, 2013, 2015

Källa: Försäkringskassans datalager STORE

Diagram 21 visar andelen föräldrapar som delar jämställt, i bemärkelsen att båda föräldrar tar minst 40 procent av de uttagna dagarna med föräldrapenning. Resultaten visar att denna andel är relativt liten för samtliga år. Andelen ökar med tid, från 10 procent för barn födda 2005 till 17 procent för barn födda 2015.

Diagram 21 Andel (%) av föräldrapar som delar jämställt (båda föräldrar tar minst 40 %) på antalet uttagna dagar med föräldrapenning under barnets två första år. För barn födda 2005, 2008, 2011, 2013 och 2015

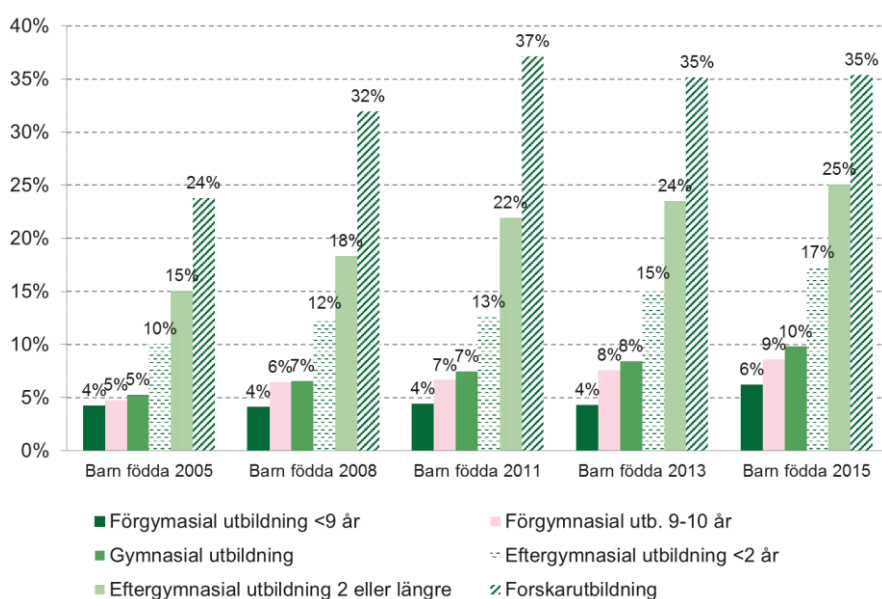

Källa: Försäkringskassans datalager STORE

Fler par delar jämställt på föräldrapenninguttaget när föräldrarna har högre utbildning

Andelen par som delar jämställt är högre ju högre utbildningsnivå kvinnorna har. Man kan också notera att i de par där kvinnan har forskarutbildning, ligger andelen par som delar jämställt klart över övriga utbildningskategorier för för samtliga årskullar, vilket framgår av Diagram 22. Denna grupp är dock liten i samtliga årskullar och resultaten ska tolkas med försiktighet.

Diagram 22 Andel (%) av föräldrapar som delar jämställt på antalet uttagna dagar med föräldrapenning under barnets två första år. Uppdelat efter kvinnans utbildningsnivå vid barnets födsel.

Källa: Försäkringskassans datalager STORE

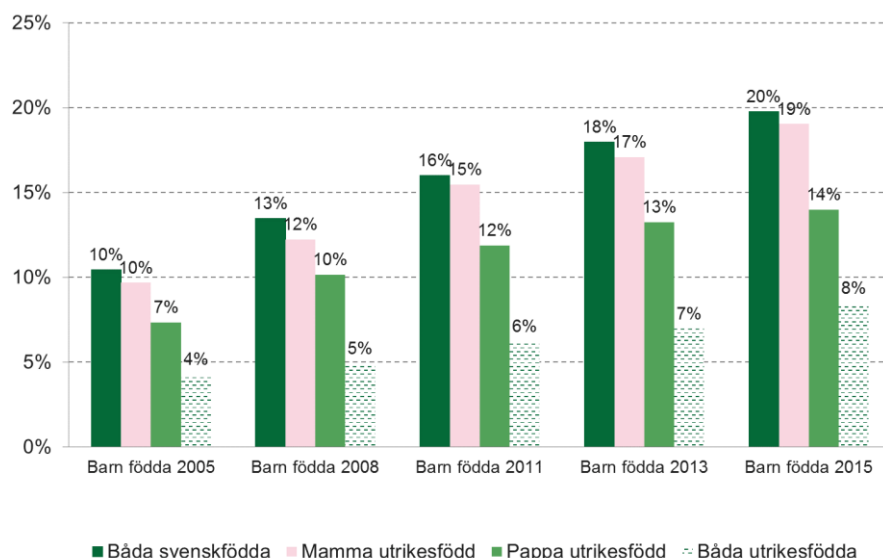
Att jämställdheten i föräldrapenninguttaget ökar med ökad utbildningsnivå gäller oavsett om jämställdhet mäts som andelen som delar 40/60 på föräldrapenninguttaget eller som mannens genomsnittliga andel av uttagna dagar med föräldrapenning (se Appendix, Diagram 49-Diagram 51). Mönstret är även detsamma oavsett om man utgår från mannens eller kvinnans utbildningsnivå vid barnets födsel.

En tidigare socialförsäkringsrapport från Försäkringskassan (2013b) visade att hög utbildning starkt ökade sannolikheten för att föräldrapar delar föräldrapenningdagarna jämställt. En vanlig tolkning av utbildningsgradienten i föräldrapenninguttaget är att högre utbildning medför både större ekonomiska marginaler och mer jämställda attityder (Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi 2015). Enligt en studie av Duvander (2014) hade inte utbildningsnivån någon påverkan på längden på en grupp svenska kvinnor och mäns föräldraledighet, efter att man kontrollerat för inkomst och attityder till jämställdhet.

Föräldrapenninguttaget mindre jämställt bland utrikesfödda, men jämställdheten ökar i alla grupper

Andelen av föräldraparen som delar lika på föräldrapenningdagarna varierar även beroende på föräldrarnas födelseland.¹⁹ Föräldrapar delar mest jämställt på föräldrapenningen om båda föräldrarna är svenskfödda eller om mamman är utrikesfödd och pappan svenskfödd, i samtliga fem barnkohorter (Diagram 23). Andelen som delar lika ökar dock för varje år i samtliga grupper. I Diagram 52 i appendix A visas i stället pappans genomsnittliga andel av uttaget efter föräldrarnas födelseland. Mönstret är detsamma som för andelen som delar jämställt, men pappans andel av uttaget är högst i par där mamman är utrikesfödd och pappans svenskfödd. Att framför allt pappans födelseland är av betydelse för föräldrapenninguttaget är i linje med tidigare studier (Försäkringskassan 2013b).

Diagram 23 Andel (%) av föräldrapar som delar jämställt på antalet uttagna dagar med föräldrapenning under barnets två första år. Uppdelat på om föräldrarna är inrikes- eller utrikesfödda.

Källa: Försäkringskassans datalager STORE

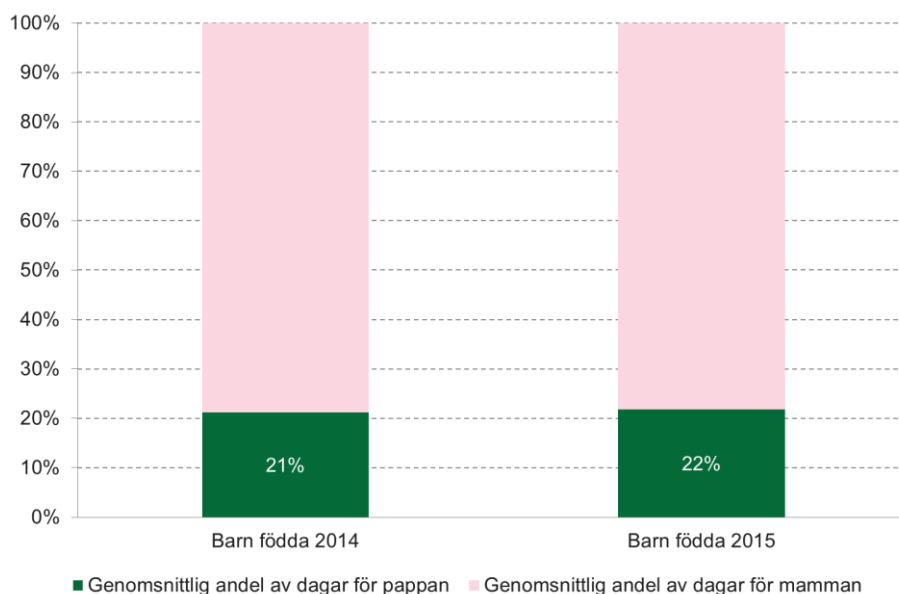
Föräldraledigheten fördelas mindre jämställt än föräldrapenninguttaget

Diagram 24 visar mäns respektive kvinnors genomsnittliga uttag av skattad föräldraledighet under barnets två första år, för barn födda 2014 och 2015. Mäns andel av föräldraledighetsuttaget de två första åren (15 procent för barn födda 2015) är lägre än andelen av ersatta föräldrapenningdagar under samma tidsperiod (25 procent). Män tar alltså ut föräldrapenning för en högre andel av sina ledighetsdagar än kvinnor. Möjliga förklaringar till detta är att föräldraparet försöker minimera inkomstförlusten i de fall mannen tjänar mer än kvinnan, men även för att män i högre utsträckning förlägger sin föräldraledighet när barnet är över 1 år och då behöver ta ut minst fem dagar föräldrapenning per vecka för att skydda sin SGI. Den ojämna fördelningen av obetald ledighet har dock mer långsiktiga ekonomiska konsekvenser, framförallt i form av lägre framtida pensioner för kvinnor som tar

¹⁹ I datamaterialet ingår endast barn födda i Sverige.

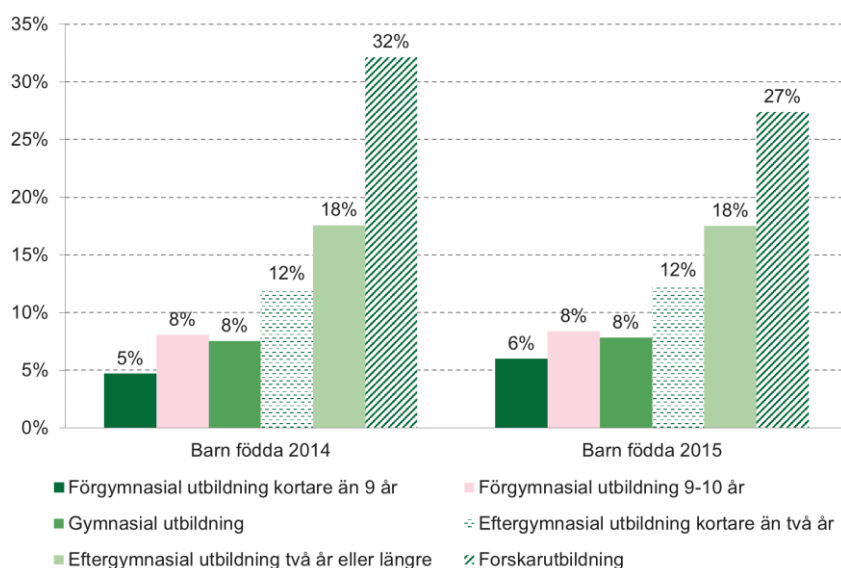
mycket obetald ledighet. Eftersom data ännu bara finns tillgängligt för två årskohorter går det inte att undersöka hur andelen utvecklats över tid. Även andelen par som delar jämställt på skattad föräldraledighet är lägre än andelen som delar jämställt på uttagna föräldrapenningdagar (Diagram 53).

Diagram 24 Genomsnittlig andel (%) av skattad föräldraledighet under barnets två första år. För barn födda 2014, 2015

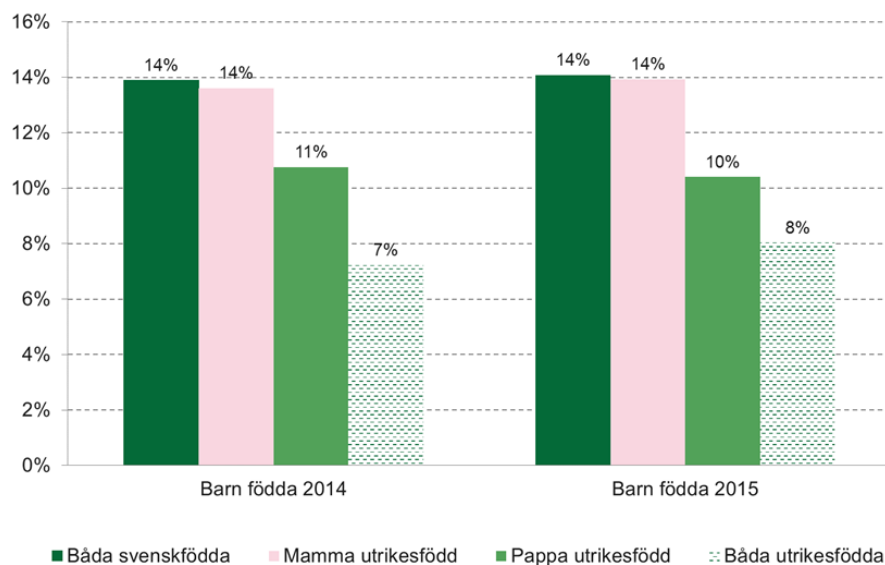
Mönstret att fördelningen av föräldraförsäkringen är olika beroende på föräldrarnas utbildningsnivå gäller även för skattad föräldraledighet, men skillnaden mellan andelen som delar jämställt på föräldrapenninguttaget och föräldraledigheten är större bland par där kvinnan har eftergymnasial utbildning. För barn födda 2015 delade 25 procent jämställt på föräldrapenninguttaget i par där kvinnan hade minst 2 års eftergymnasial utbildning (Diagram 22), men bara 17 procent av dem delade jämställt på skattad föräldraledighet (Diagram 25) i dessa par. Motsvarande siffror för kvinnor med gymnasieutbildning är 10 respektive 8 procent för samma barnkohort.

Diagram 25 Andel av föräldrapar som delar jämställt på skattad föräldraledighet under barnets två första år, uppdelat på kvinnans utbildningsnivå vid barnets födelse. Barn födda 2014, 2015.

När den skattade föräldraledigheten delas upp med avseende på om föräldrarna är inrikes- eller utrikesfödda, är mönstret liknande även där (Diagram 26). Andelen som delar jämställt på skattad föräldraledighet är störst i föräldrapar där pappan eller båda föräldrar är svenskfödda. Skillnaderna i andelen som delar jämställt på skattad föräldraledighet respektive uttagna föräldrapenningdagar är störst bland svenskfödda föräldrar. I föräldrapar där båda är utrikesfödda är det lika stor andel som delar jämställt på föräldrapenninguttaget (8 procent 2015, se Diagram 23) som det är som delar lika på skattad föräldraledighet (8 procent 2015, Diagram 26). Även uppdelat på mannens utbildningsnivå är det tydligt att skillnaden mellan andelen som delar jämställt på föräldrapenninguttaget och andelen som delar jämställt på föräldraledighetsuttaget är större när pappan har högre utbildning (se appendix A, Diagram 49 och Diagram 54).

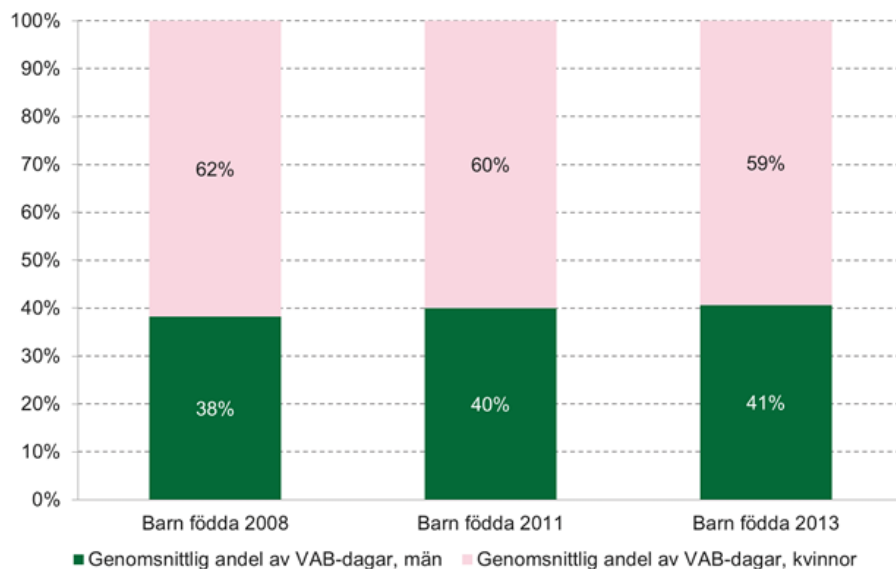
Diagram 26 Andel av föräldrapar som delar jämställt på skattad föräldraledighet under barnets två första år. Uppdelat på om föräldrarna är inrikes- eller utrikesfödda. Barn födda 2014, 2015.

Tillfällig föräldrapenning fördelas mer jämställt än föräldrapenning

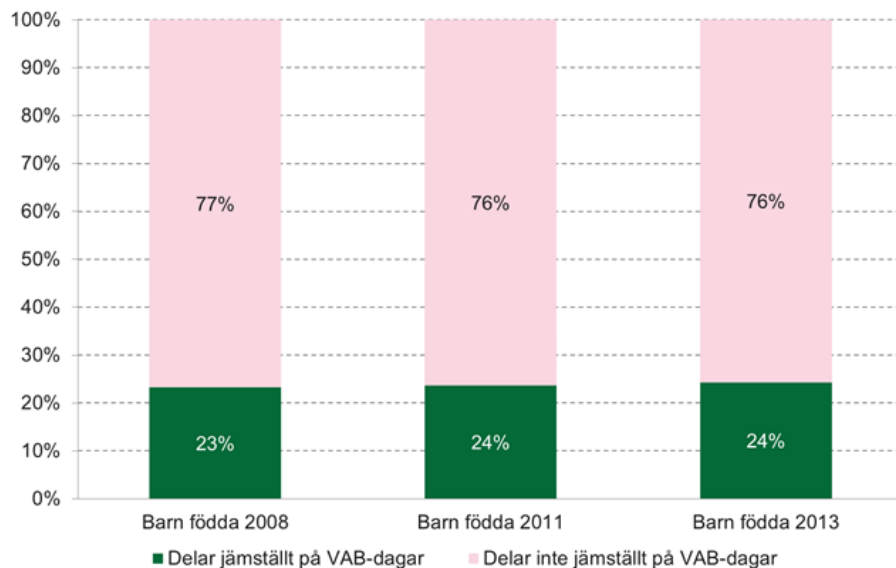
Mäns respektive kvinnors genomsnittliga andel av uttagna dagar med tillfällig föräldrapenning när barnen är mellan 2 och 4 år, anges i Diagram 27. De kohorter som används är barn födda 2008, 2011 och 2013. För samtliga kohorterna tar kvinnorna ut en större andel av den tillfälliga föräldrapenningen, ungefär 60 procent av de uttagna dagarna. Männens genomsnittliga andel av dagarna med tillfällig föräldrapenning är dock betydligt högre än för föräldrapenningen. Trots att mäns genomsnittliga andel av uttaget är runt 40 procent i alla tre årskullarna är det dock bara ungefär en fjärdedel av föräldraparen som delar jämställt på uttaget (Diagram 28). En förklaring till detta kan vara att det finns män som tar en betydligt högre andel av dagarna än 60 procent, vilket drar upp genomsnittet, men dessa räknas inte in bland föräldraparen som delar jämställt.

Diagram 27 Genomsnittlig andel (%) av uttagna dagar med tillfällig föräldrapenning för barn födda 2008, 2011 och 2013 när barnet är mellan två och fyra år, för kvinnor respektive män

Källa: Försäkringskassans datalager STORE

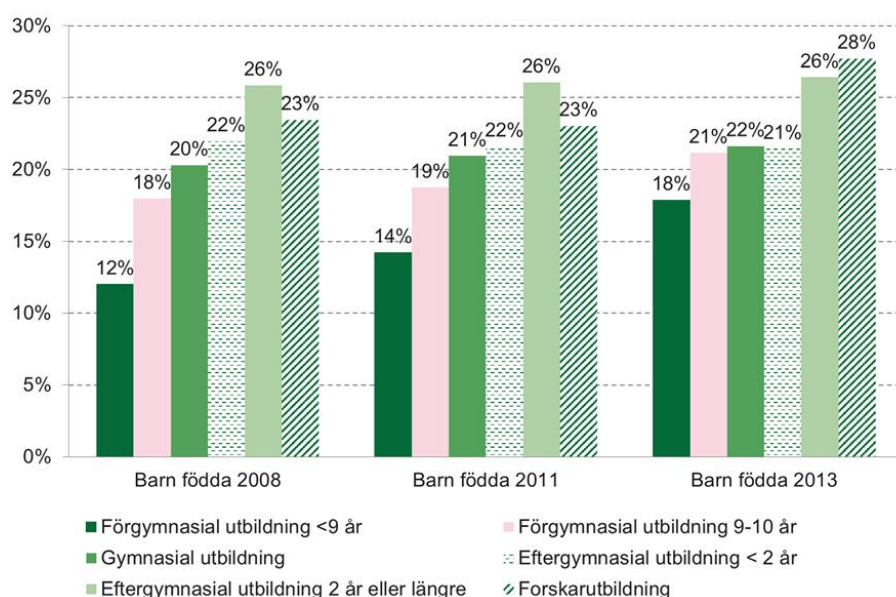
Diagram 28 Andel (%) av föräldrapar som delar jämställt (båda föräldrar tar minst 40 %) på antalet uttagna dagar med tillfällig föräldrapenning när barnet är mellan 2 och 4 år. För barn födda 2008, 2011 och 2013

Källa: Försäkringskassans datalager STORE

När utbildningsnivå beaktas är mönstret i uttag av tillfällig föräldrapenning detsamma som för föräldrapenning, där andelen av dagarna delas mer jämnt hos de föräldrapar där kvinnan har en högre utbildningsnivå. Dock är utbildningsgradienten här inte lika tydlig som för föräldrapenning och par där kvinnan har en forskarutbildning utmärker sig inte på samma sätt (Diagram 29). Mönstret är liknande även om man utgår från mannens utbildning (appendix, Diagram 55). När man studerar mannens genomsnittliga andel av tillfällig föräldrapenning är skillnaderna desto mindre med avseende på utbildningsnivå (appendix, Diagram 56 och Diagram 57).

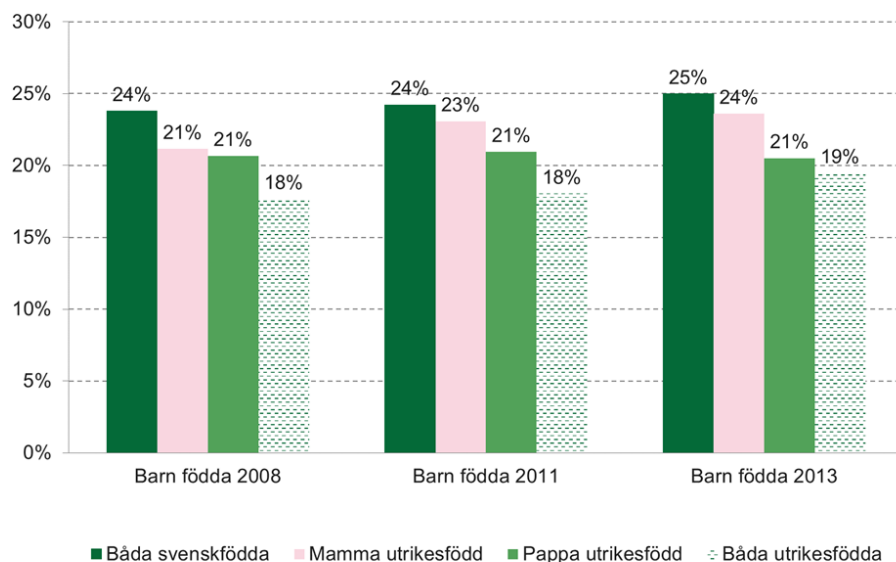
Diagram 29 Andel (%) av föräldrapar som delar jämställt på tillfällig föräldrapenning när barnet är mellan två och fyra år. Uppdelat på kvinnans utbildningsnivå vid barnets födelse

Källa: Försäkringskassans datalager STORE

Diagram 30 visar andelen av föräldrapar som delar jämställt på uttaget av tillfällig föräldrapenning uppdelat på svenskfödda och utrikesfödda föräldrar. Även här är mönstret mycket likt det för föräldrapenninguttaget, det vill säga att andelen som delar lika är högst bland föräldrapar där båda är svenskfödda följt av par där mamman är utrikesfödd och pappan svenskfödd. Dock är skillnaderna mellan grupperna mindre för uttaget av tillfällig föräldrapenning än för föräldrapenninguttaget. Mönstret är detsamma även för mannens genomsnittliga andel av uttagen tillfällig föräldrapenning, men i det fallet är männens andel högst i par där kvinnan är utrikesfödd och mannen svenskfödd (Diagram 58).

Diagram 30 Andel (%) av föräldrapar som delar jämställt på tillfällig föräldrapenning när barnet är mellan två och fyra år. Uppdelat på om föräldrarna är inrikes- eller utrikesfödda.

Källa: Försäkringskassans datalager STORE

Diskussion

Försäkringskassan ska enligt regleringsbrevet för 2018 presentera och analysera utvecklingen av indikatorer för den ekonomiska familjepolitikens måluppfyllelse (Socialdepartementet 2017). Syftet med rapporten är att undersöka i vilken grad den ekonomiska familjepolitiken bidrar till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer, till minskade ekonomiska skillnader mellan hushåll med och utan barn och till ett jämställt föräldraskap.

Resultaten visar i korthet:

- Att den ekonomiska familjepolitiken bidrar till barnfamiljernas ekonomiska levnadsstandard, men att storleken på detta bidrag har minskat över tid. Minskningen var kraftigast under 00-talet, men har fortsatt även efter detta om än i lägre takt.
- Att inkomstutvecklingen är positiv för barnhushållen, men att skillnaderna i inkomst mellan hushåll med och utan barn har ökat över tid, framförallt under 00-talet. De senaste fem åren har dock inkomsterna för barnhushållen utvecklats ungefär i samma takt som hushåll utan barn.
- Att den ekonomiska familjepolitiken bidrar till att minska inkomstojämlikheten. Dock har de omfördelande effekterna minskat under hela 00-talet och minskningen är tydligast för de behovsprövade bidragen. Sedan 2012 har dock utvecklingen stabiliserats.
- Att den ekonomiska familjepolitiken bidrar, om inte till ett jämställt föräldraskap, så åtminstone till att *skapa förutsättningar för ett alltmer jämställt föräldraskap*, men att utvecklingen går långsamt.

En viktig metodologisk reservation i tolkningen av dessa uppgifter är att de kan överskatta försörjningsbördan för ensamstående föräldrar, och därmed underskatta de disponibla inkomster per konsumtionsenhet som redovisas i denna rapport. Detta beror på att barn antas leva hos den förälder de är folkbokförda hos, trots att drygt 35 procent av barn till särlevande föräldrar idag bor växelvis hos föräldrarna (Statistiska Centralbyrån, 2014). Detta påverkar även jämförelser mellan grupper och över tid. I förra årets upplaga av Barnhushållens ekonomi (Försäkringskassan, 2017) presenterades känslighetsanalyser gjorda för att skatta betydelsen av växelvist boende barn på resultaten. Analyserna visade att felestimeringen är mycket liten i de relativt aggregerade grupper av hushåll som presenteras här, men att stora skillnader kan förekomma i hur många som omfattas av låg ekonomisk standard inom gruppen ensamstående med barn, beroende på om hushållet har växelvist boende eller heltidsboende barn, eller en kombination.

Betydelsen av reallöneökningar och indexering av familjepolitikens förmåner och ersättningar

En viktig bakgrund till att den ekonomiska familjepolitiken under 2000-talet har fått allt mindre betydelse för barnhushållens ekonomi, är den kraftiga reallöneökning som skett under samma tidsperiod. Reallöneökningen har lett till att barnhushållen, även ensamstående föräldrar och barnhushåll med låga inkomster, fått ökade disponibla inkomster. Men skillnaderna mellan grupperna, mellan hushåll med och utan barn och mellan hushåll med ensamstående och sammanboende, har ökat, framförallt under 00-talet.

Inkomstutvecklingen för barnhushållen under 2000-talet speglar en generell ekonomisk utveckling i Sverige med en ökning av både de lägsta och högsta inkomsterna (Finansdepartementet, 2017b). De högsta inkomsterna har dock ökat snabbare än medianinkomsterna och de senare har ökat snabbare än de lägre. Även inkomstjämligheten, mätt med Gini-koefficienten, har ökat mer i Sverige än i något annat OECD land under de senaste 30 åren. Det är dock till viss del en effekt av demografiska och strukturella förändringar, till exempel en ökad andel ensamhushåll (Robbling och Pareliussen, 2017).

Ett återkommande tema i resultaten är att vissa grupper av barnhushåll - ensamstående föräldrar, särskilt ensamstående kvinnor och flerbarnsfamiljer, samt utrikesfödda föräldrar - påverkas ekonomiskt i högre grad än andra av förändringar i den ekonomiska familjepolitikens utformning och omfattning. Särskilt stor betydelse har familjepolitikens förmåner för hushållets disponibla inkomst i grupper som kombinerar flera av dessa faktorer, där förekomsten av ekonomisk utsatthet är störst.

De ekonomiska skillnader mellan olika grupper av barnhushåll som resultaten visar är också sannolikt till stor del en effekt av att arbetsmarknadsanknytningen för individer i dessa grupper är olika stark. Utvecklingen av de disponibla inkomsterna har varit betydligt bättre för förvärvsarbetande personer än för icke förvärvsarbetande, däribland arbetslösa och sjuka under 90- och 00-talen (Bengtsson, Edin och Holmlund, 2014). En rapport från Inspektionen för socialförsäkringen (2014) pekar på särskilt utsatta undergrupper, till exempel ensamstående flerbarnsföräldrar som är långtidssjukskrivna eller som har sjukersättning på garantinivå. Inom dessa typhushåll skedde snarare en *sänkning* av den reala disponibla hushållsinkomsten mellan 1992 och 2012.

En fråga av avgörande betydelse för den ekonomiska familjepolitikens betydelse för ekonomisk levnadsstandard och för omfördelning är vilken koppling ersättningarna har till priser eller inkomster. Av den ekonomiska familjepolitikens förmåner indexeras idag vårdbidraget och de delar av föräldraförsäkringen som baseras på den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) till prisutvecklingen. Individer som däremot saknar SGI har rätt till ersättning på föräldraförsäkringens grundnivå, vilken inte indexeras, utan fastställs nominellt, vilket innebär att förändringar av beloppet måste föregås av politiska beslut. Detsamma gäller underhållsstödet, bostadsbidraget och barnbidraget. De justeringar som har gjorts av föräldraförsäkringens grundnivå och barnbidragets grundbelopp innebär dock att utvecklingen mellan 1995 och 2015 har varit jämförbar med prisutvecklingen, men fortfarande sämre än löneutvecklingen (Finansdepartementet, 2017b). Riksrevisionen (2017) har i en granskning av bostadsbidragets fördelningspolitiska precision visat att höjningar och förändringar av bidragsformen de senaste 20 åren kraftigt understigit löneutvecklingen.

När nominellt fastställda förmåner och bidrag inte följer pris- eller inkomstutvecklingen får det ekonomiska konsekvenser för mottagarna av dessa ersättningar. Störst är konsekvenserna för personer med en svag förankring på arbetsmarknaden, eftersom de ofta får flera ersättningar samtidigt och en större andel av dessa individer får sin huvudsakliga försörjning från olika typer av transfereringar (Finansdepartementet, 2017b).

Resultaten i den här rapporten visar att den ekonomiska familjepolitiken, framförallt de generella och de behovsprövade bidragen, som i hög grad utgörs av icke-indexerade ersättningar, har minskat sin andel av barnhushållens disponibla inkomster under 2000-talet. För flera indikatorer kan man dock skönja en stabiliserande utveckling sedan omkring 2012-2013. De förändringar som har införts de senaste åren inom de behovsprövade bidragen, exempelvis höjningen av delar av bostadsbidraget 2012 och 2014 och höjningen av underhållsstödet 2015, kan ha en del i detta. De höjningar som görs av barnbidraget och underhållsbidraget under 2018 blir också viktiga att följa framöver. Det är dock viktigt att framhålla att de indikatorer som presenteras i den här rapporten är utformade för att ge en översiktlig bild av utvecklingen för aggregerade grupper av hushåll och på den nivån kommer effekterna av justeringar oftast att framstå som relativt små. Mer djupgående analyser av effekter av specifika regeländringar och särskilda undergrupper ligger utanför ramen för denna rapport.

Hur ska man tolka utvecklingen av ekonomisk utsatthet?

Trots familjepolitikens mål om att bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer finns hushåll som lever i vad som betecknas som ekonomisk utsatthet. Hur stor andel av barnhushållen som gör det beror mycket på hur man definierar ekonomisk utsatthet. I den här rapporten har vi använt två olika mått. År 2017 beräknades 16 procent av barnhushållen ha låg ekonomisk standard, definierat som att man har en disponibel hushållsinkomst som understiger 60 procent av medianinkomsten i befolkningen samma år. Antalet hushåll som omfattas av detta relativa fattigdomsmått har ökat under 2000-talet, framförallt bland hushåll med ensamstående och utrikesfödda föräldrar. De senaste tre åren har dock utvecklingen stabiliserats. Om man i stället mäter ekonomisk utsatthet i förhållande till ett fast basår, så kallad *fast* låg ekonomisk standard, framgår att 12 procent av barnhushållen under 2017 hade inkomster som understeg 60 procent av medianinkomsten under 2012. Denna andel har minskat svagt de senaste fem åren.

När man studerar förekomsten av ekonomisk utsatthet är det därför viktigt att förstå hur de olika måtten påverkas av inkomstutvecklingen. När de disponibla inkomsterna ökar i mitten av inkomstfördelningen ökar medianinkomsten och därmed nivån för låg ekonomisk standard. Den ökade inkomstspridningen, med lägre inkomstökningar i den nedre delen av inkomstfördelningen, leder till att fler hushåll hamnar under gränsen för vad som räknas som låg ekonomisk standard. Det innebär också att utvecklingen kan peka mot att fler hushåll har en låg ekonomisk standard, samtidigt som en stor del av dessa hushåll i absoluta tal har fått en inkomstökning. Definitionen av låg ekonomisk standard innebär att det är det omgivande samhällets ekonomiska standard aktuellt kalenderår som är referensramen.

När man istället studerar *fast* låg ekonomisk standard är referenspunkten istället den inflationsjusterade medianinkomsten under ett och samma basår. Det innebär att gränsen för vad som är ekonomisk utsatthet inte förändras under tidsperioden. När inkomsterna ökar mer än inflationen leder det till att allt färre hushåll betecknas ha fast låg ekonomisk standard. Båda dessa mått är dock relativa i bemärkelsen att det omgivande samhällets ekonomiska standard används som jämförelsepunkt.

Ytterst svarar dessa båda mått alltså på olika frågor. Att andelen med fast låg ekonomisk standard minskar från år till år innebär att färre och färre barn lever i hushåll som inte har råd med den konsumtionsnivå som under basåret definierades som gränsen för relativ fattigdom. Samtidigt ökar andelen hushåll med låg ekonomisk standard, vilket innebär allt fler barnhushåll har svårt att leva upp till samma konsumtionsnivå som det omgivande samhället. Vilken typ av ekonomisk utsatthet som uppfattas som mest problematisk kan dessutom skilja sig mellan bland annat barn och vuxna, vilket diskuteras nedan.

Den ekonomiska familjepolitiken från ett barnperspektiv

Försäkringskassan antog 2015 en barnrättspolicy som anger att myndigheten i hela sin verksamhet ska ”beakta varje barns rätt att leva och utvecklas utifrån sina egna förutsättningar och behov”(Försäkringskassan 2015b). De första två målen med den ekonomiska familjepolitiken – att bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer, och att minska skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan hushåll med och utan barn, överensstämmer väl med denna policy. De omfördelande aspekterna av den ekonomiska familjepolitiken, liksom målet om ett jämställt föräldraskap, kan också ses som olika sätt att ge fler ”föräldrar förutsättningar att utöva sin föräldraroll och sitt föräldraansvar för barnets bästa” (Försäkringskassan, 2015b), vilket är ytterligare en komponent i barnrättsperspektivet.

Att den ekonomiska familjepolitiken i hög grad påverkar olika barnhushåll på olika sätt innebär att barn i dessa hushåll kan tänkas påverkas på olika sätt av den förda familjepolitiken. En kunskapsöversikt av svenska och internationella studier om barns erfarenheter av ekonomisk knapphet pekar på att andelen ekonomiskt utsatta barnhushåll varierar kraftigt mellan västeuropeiska länder, men att det ändå finns generella likheter i barns upplevelser av ekonomisk utsatthet i olika länder (Harju, 2005). Ekonomisk utsatthet påverkar barn både materiellt, socialt och emotionellt.

Barns olika strategier för att hantera om familjen har dålig ekonomi kan delas upp i aktiv coping (t.ex. jobba extra eller spara pengar) och passiv coping (t.ex. att avstå från aktiviteter som kostar pengar) (Harju, 2005). Svenska exempel på detta framkommer i Näsman (2012) intervjustudier av barn i ekonomiskt utsatta familjer. Resultaten av dessa visar hur den ekonomiska utsattheten omfattar olika slags delaktighet hos barnen, både i form av att man har en ingående förståelse för familjens ekonomiska situation, och hur den påverkar föräldrarna psykiskt, men också i form av att man beskriver strategier för att underlätta situationen, och undvika att vara en börda för familjen. Vidare innebar barnens position i hushållet både ekonomisk maktlöshet och makt att spela på sin rätt till försörjning. Den ekonomiska utsattheten påverkade även sociala relationer i skolan och på fritiden.

Det kan ses som en begränsning att den här rapporten endast synliggör barnets perspektiv genom att *barnhushållens* situation studeras. Genomgående är utgångspunkten hushållet eller grupper av hushåll med samma struktur (t.ex. barnhushåll, barnhushåll med en ensamstående förälder osv.). En låg hushållsinkomst kan dock ha olika betydelse för barn och vuxna i samma hushåll. För att tydliggöra barns perspektiv mer konkret behöver man studera barns egna upplevelser av ekonomi och ekonomisk utsatthet, på ett sätt som inte faller inom ramen för den här rapportens avgränsning.

Referenser

Alm, Susanne, Bäckman, Olof, Gavanäs, Anna, & Kumlin, Johanna (2010:13), *Utsatthetens olika ansikten*. Institutet för framtidsstudier, arbetsrapport 2010:13.

Atkinson, Anthony, Cantillon, Bea, Marlier, Eric & Nolan, Brian (2002), *Social Indicators: The EU and Social Inclusion*, Oxford University Press: Oxford

Bengtsson, N. Edin, P-A. & Holmlund, B. (2014). *Löner, sysselsättning och inkomster – ökar klyftorna i Sverige?* Rapport till Finanspolitiska rådet 2014/1.

Berkman, Lisa. & Kawachi, Ichiro. *Social epidemiology*. Oxford University Press, New York, 2000

Betänkande 2005/06: AU11. *Nya mål i jämställdhetspolitiken*.

DeMaio, Fernando G. (2007), "Income inequality measures", *Journal of Epidemiology and Community Health* 61:849–852.

Duvander, Ann-Zofie (2014), "How long should parental leave be? Attitudes to gender equality, family, and work as determinants of women's and men's parental leave in Sweden", *Journal of Family Issues* 35 (7):909-926.

Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi (2015), *Familjepolitik för alla? En ESO-rapport om föräldrapenning och jämställdhet*. Stockholm: Rapport 2015:5.

Finansdepartementet (2017a) *Budgetpropositionen för 2018* (Regeringens proposition 2017/18:1). Stockholm: Regeringskansliet.

Finansdepartementet. (2017b), *2017 års ekonomiska vårproposition. Bilaga 2, Fördelningspolitisk redogörelse* (Regeringens proposition 2016/17:100). Stockholm: Regeringskansliet.

Försäkringskassan (2010a), *Jämställdhetsbonusen – en effektutvärdering*. Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2010:5.

Försäkringskassan (2011), *Särlevande föräldrar och deras barns boende och underhåll*. Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2011:5.

Försäkringskassan (2013a), *Ojämställd arbetsbörda. Föräldraledighetens betydelse för fördelning av betalt och obetalt arbete*. Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2013:9

Försäkringskassan (2013b), *De jämställda föräldrarna. Vad ökar sannolikheten för ett jämställt föräldrapenninguttag?* Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2013:8

Försäkringskassan (2014a), *Barnhushållens ekonomi – utveckling, omfördelning och valfrihet*. Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2014:11.

Försäkringskassan (2014b), *Låg kunskap om jämställdhetsbonus*. Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2014:1.

Försäkringskassan (2015a), *Jämställdhet och sjukfrånvaro – Förstagångs-föräldrar och risken för sjukfrånvaro vid olika jämställdhetssituationer och effekter på sjukfrånvaron av reformer inom föräldraförsäkringen*. Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2015:3.

Försäkringskassan (2015b), *Försäkringskassans barnrättspolicy*. Stockholm: Dnr 005995–2015.

Försäkringskassan. (2017), *Barnhushållens ekonomi - Resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken 2017*. Socialförsäkringsrapport 2017:9.

Gustafsson, Björn & Palmer, Edward (2001), 90-talets inkomstklyftor – hur och varför de ökade. *Ekonomisk Debatt* 2001, årg 29, nr 7

Harju, Anne (2005), *Barn och knapp ekonomi*. Växjö universitet: Rapportserie i socialt arbete. Nr 1, 2005.

Iceland, John (2005), ”Measuring Poverty: Theoretical and Empirical Considerations”, *Measurement: Interdisciplinary Research and Perspectives*. 3(4):199–235.

Inspektionen för socialförsäkringen. (2014), *Utvecklingen av socialförsäkringsförmåner sedan 1990-talet*. Rapport 2014:4.

Kawachi, Ichiro, & Kennedy, Bruce P. (1997), “The relationship of income inequality to mortality: Does the choice of indicator matter” *Social Science and Medicine*. 45, (7) 1121–1127.

Näsman Elisabeth (2012) *Barnfattigdom – om bemötande och metoder ur ett barnperspektiv*. Gothia förlag, Stockholm 2012

Proposition 2005/06:155. *Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken*.

Regeringskansliet (2004), *Ekonomiskt utsatta barn* (Ds 2004:41).

Regeringskansliet (2011), *Jämställdhetspolitikens inriktning 2011–2014* (Regeringens skrivelse 2011/12:3).

Regeringskansliet (2016), *Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn – översyn av föräldraförsäkringen* (Regeringens kommittédirektiv Dir. 2016:10)

Riksförsäkringsverket (2003), *Socialförsäkringsboken 2003 – Årets tema: Mamma, pappa, barn – tid och pengar*. Stockholm:

Riksrevisionen. (2017), *Bostadsbidraget – ur ett fördelnings- och arbetsmarknadsperspektiv*. RiR 2017:9.

Robling, Olof. & Pareliussen, Jon Kristian. (2017), *Structural inequality: The case of Sweden*. OECD Economics Department Working Papers, No. 1382, OECD Publishing, Paris.

Statistiska Centralbyrån (2014a), *Olika familjer lever på olika sätt – om barns boende och försörjning efter en separation*. Demografiska rapporter 2014:1

Statistiska Centralbyrån (2014b), *Hushåll och individers ekonomiska standard vid barns växelvisa boende – simulerat resultat i FASIT*. Avdelningen för nationalekonomi och mikrosimuleringar, Resultatrapport Dnr 2014/189.

SFS 2008:567. Diskrimineringslag.

Socialdepartementet (2017), *Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Försäkringskassan*. Stockholm: Regeringskansliet.

Socialstyrelsen (2010), *Social rapport 2010*.

Socialstyrelsen (2013), *Ekonomisk utsatthet och välfärd bland barn och deras familjer 1968–2010: underlagsrapport till Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013*.

SOU 2005:66. Jämställdhetspolitiska utredningen. *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål*.

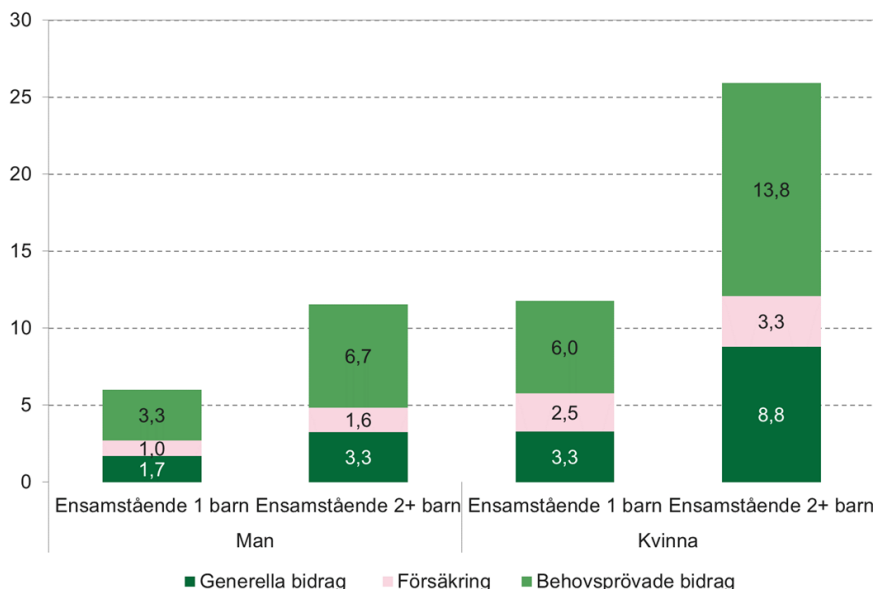
S 2011:5. Pensionsåldersutredningen. *Arbetslivskarriärer bland kvinnor och män i Sverige 1974–2010 – Jobbkvalitet, hälsoutveckling och arbetsmarknadsutträde*.

Van Kerm, Philippe (2010), “Generalized Gini and Concentration coefficients (with factor decomposition) in Stata.” *The Stata Journal*.

Wilkinson, Richard och Pickett, Kate (2010), *Jämlikhetsanden – Därför är mer jämlika samhällen nästan alltid bättre samhällen*. Karneval förlag, Stockholm 2010

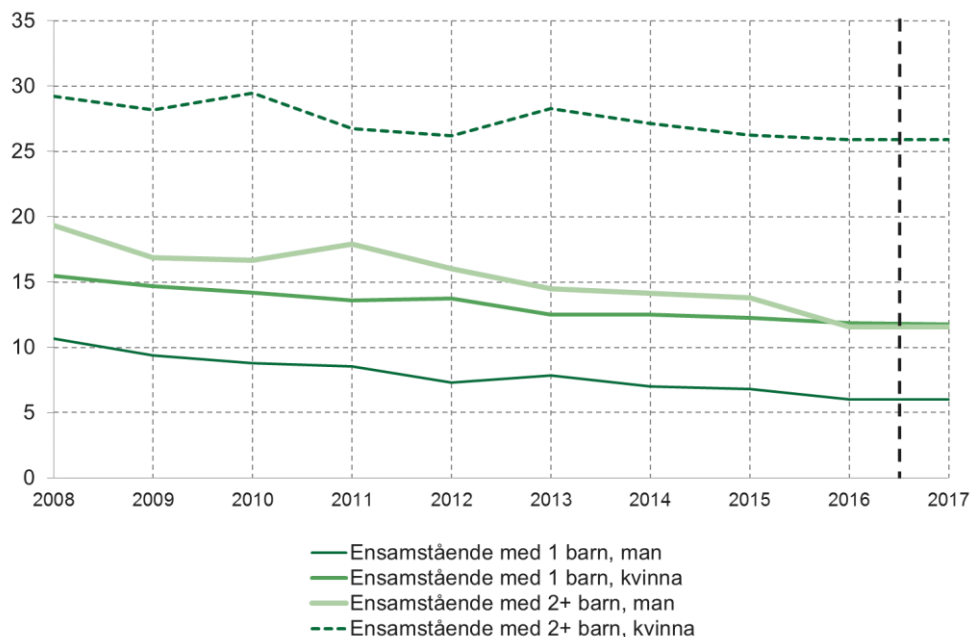
Appendix A: Tabellbilaga

Diagram 31. Den ekonomiska familjepolitikens andel (%) av disponibel inkomst per konsumtionsenhet för hushåll med ensamstående föräldrar 2017. Personer 0-64 år

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas STAR 2016, framskrivet med FASIT

Diagram 32. Den ekonomiska familjepolitikens andel (%) av disponibel inkomst per konsumtionsenhet för olika typer av hushåll med ensamstående föräldrar. Personer 0-64 år

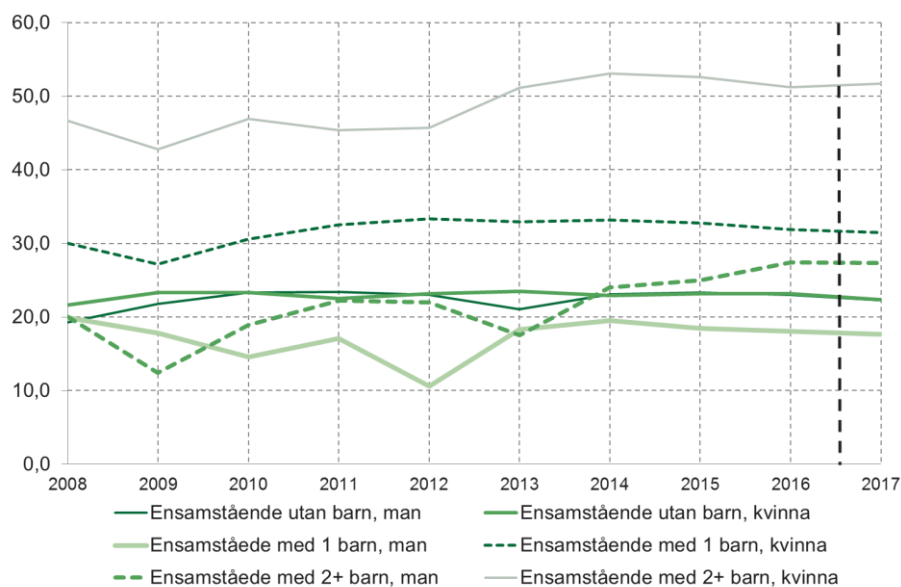
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi för perioden 2010–2013, och STAR för 2014–2016. Värdet för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

Tabell 3 **Andel (%) med låg ekonomisk standard efter hushållstyp 2017, och förändring (procentenheter) mellan 2012 och 2017. Personer 0–64 år**

	Andel (%) med låg ekonomisk standard 2017	Förändring (procentenheter) 2012-2017
Ensamstående utan barn	22,3	-0,8
varav kvinnor	22,4	-0,8
varav män	22,3	-0,7
Ensamstående med barn	37,8	3,5
varav kvinnor	43,3	3,2
varav män	22,3	7,0
Sammanboende utan barn	4,4	0,4
Sammanboende 1 barn	8,0	-0,1
Sammanboende 2+ barn	14,4	2,7
Samtliga i barnhushåll	16,5	1,8
Samtliga i hushåll utan barn	12,6	-2,1

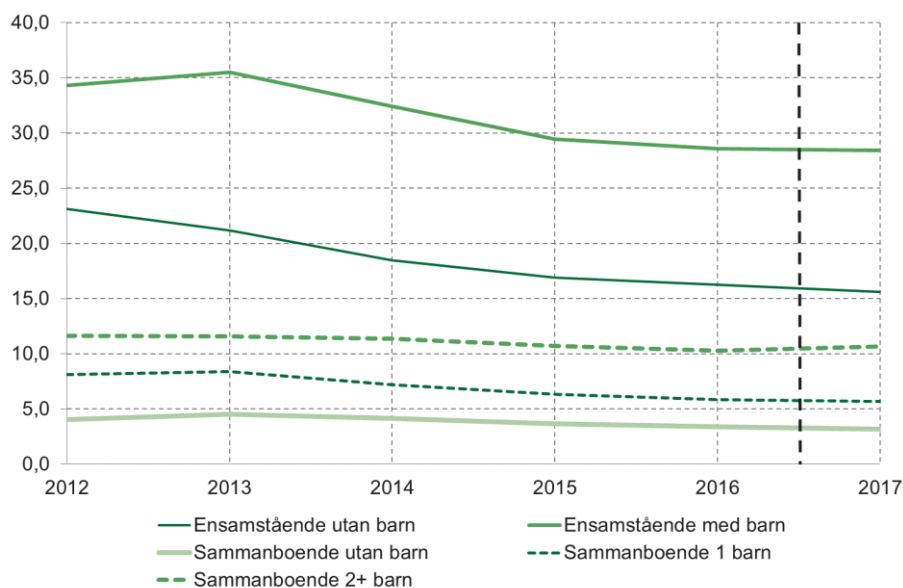
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi för 2012. Värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

Diagram 33 **Andel (%) med låg ekonomisk standard i olika typer av hushåll med ensamstående föräldrar. Personer 0–64 år**

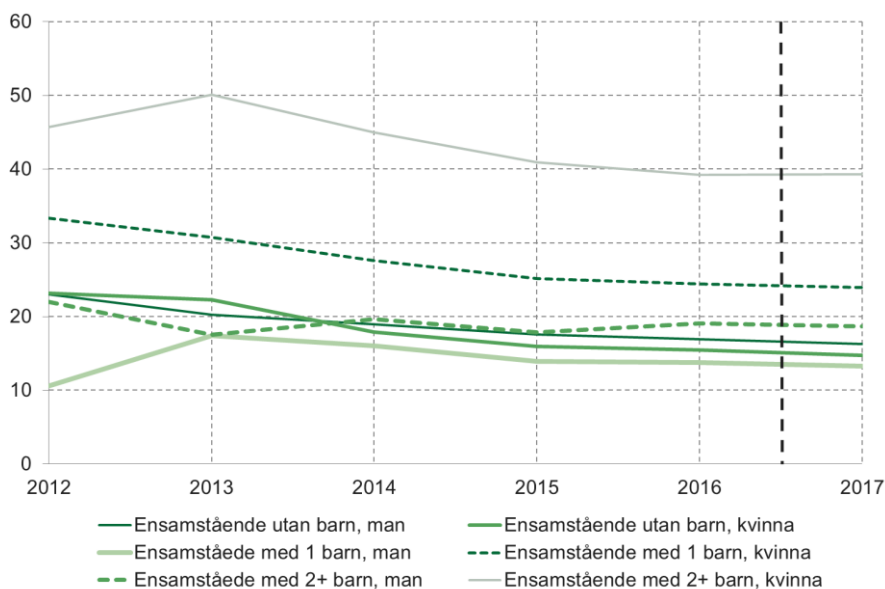
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi för perioden 2008–2013, och STAR för 2014–2016. Värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

Diagram 34 Andel (%) med fast låg ekonomisk standard i olika typer av hushåll. Personer 0–64 år

Källa: Hushållens ekonomi för perioden 2012–2013, och STAR för 2014–2016. Värden för 2017 är en framskrivning av MSTAR 2016 med hjälp av FASIT.

Diagram 35 Andel (%) med fast låg ekonomisk standard i olika typer av hushåll med ensamstående föräldrar. Personer 0–64 år

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi för perioden 2011–2013 och STAR för 2014–2016. Värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

Tabell 4 **Andel (%) med fast låg ekonomisk standard efter hushållstyp 2017, och förändring (procentenheter) mellan 2012 och 2017. Personer 0–64 år**

	Andel (%) med fast låg ekonomisk standard 2017	Förändring (procentenheter) 2012-2017
Ensamstående utan barn	15,6	-7,5
varav kvinnor	14,8	-8,4
varav män	16,3	-6,7
Ensamstående med barn	28,4	-5,9
varav kvinnor	32,9	-7,2
varav män	15,9	0,5
Sammanboende utan barn	3,2	-0,8
Sammanboende 1 barn	5,7	-2,4
Sammanboende 2+ barn	10,7	-0,9
Samtliga i barnhushåll	12,2	-2,5
Samtliga i hushåll utan barn	8,8	-5,8

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi för 2012. Värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2017 med hjälp av FASIT.

Tabell 5 **Andel (%) med låg ekonomisk standard 2017, och förändring (procentenheter) mellan 2012 och 2017 i olika typer av hushåll med inrikes- eller utrikesfödda föräldrar. Personer 0–64 år**

	Andel (%) med låg ekonomisk standard 2017	Förändring (procentenheter) 2012-2017
Ensamstående utan barn, svenskfödd	20,0	-0,3
varav kvinnor	20,3	-0,4
varav män	19,7	-0,3
Ensamstående utan barn, utrikesfödd	30,1	-6,4
varav kvinnor	29,9	-5,9
varav män	30,3	-6,9
Ensamstående med barn, svenskfödd	28,7	1,6
varav kvinnor	33,5	0,8
varav män	16,5	5,2
Ensamstående med barn, utrikesfödd	55,3	-0,3
varav kvinnor	60,8	2,1
varav män*	36,4	
Sammanboende utan barn, svenskfödda	2,5	0,3
Sammanboende med barn, svenskfödda	4,7	0,2
Sammanboende utan barn, svensk- och utrikesfödda	6,6	-1,0
Sammanboende med barn, svensk- och utrikesfödda	11,9	0,7
Sammanboende utan barn, utrikesfödda	14,9	0,8
Sammanboende med barn, utrikesfödda	39,6	0,2

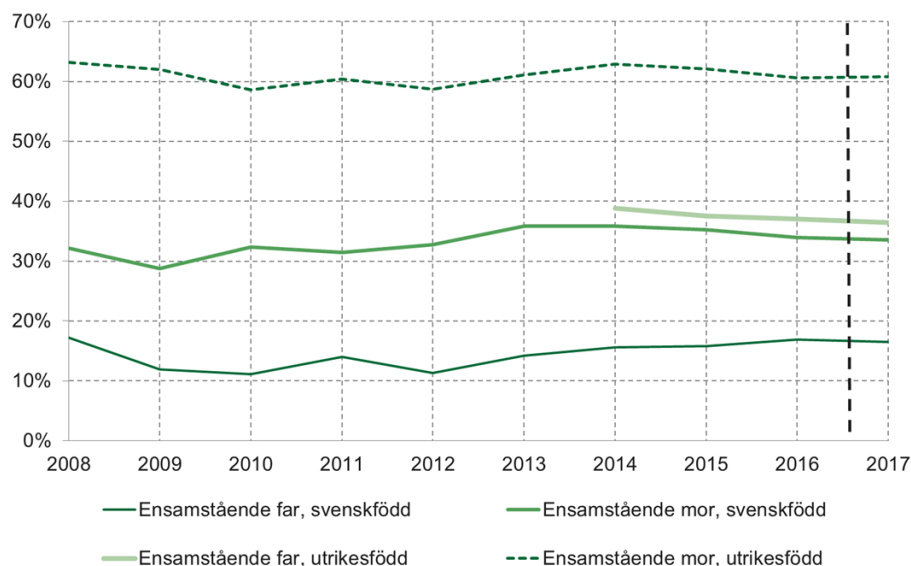
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi (HEK) för 2012. Värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT. * Ensamstående utrikesfödda fäder är en mycket liten grupp i HEK och den procentuella förändringen mellan 2012 och 2017 utelämnas därför i tabellen.

Tabell 6 **Andel (%) med fast låg ekonomisk standard 2017, och förändring (procentenheter) mellan 2012 och 2017 i olika typer av hushåll med svensk och utländsk bakgrund. Personer 0–64 år**

	Andel (%) med låg ekonomisk standard 2017	Förändring (procentenheter) 2012-2017
Ensamstående utan barn, svenskfödd	13,3	-7,0
varav kvinnor	12,7	-8,0
varav män	13,8	-6,2
Ensamstående utan barn, utrikesfödd	23,4	-13,2
varav kvinnor	22,3	-13,5
varav män	24,1	-13,1
Ensamstående med barn, svenskfödd	19,9	-7,2
varav kvinnor	23,4	-9,3
varav män	10,9	-0,4
Ensamstående med barn, utrikesfödd	45,0	-10,6
varav kvinnor	49,9	-8,7
varav män*	28,0	
Sammanboende utan barn, svenskfödd	1,6	-0,6
Sammanboende med barn, svenskfödd	2,8	-1,7
Sammanboende utan barn, Svensk- och utrikesfödda	4,9	-2,7
Sammanboende med barn, Svensk- och utrikesfödda	8,2	-3,0
Sammanboende utan barn, utrikesfödda	11,6	-2,6
Sammanboende med barn, utrikesfödda	31,8	-7,6

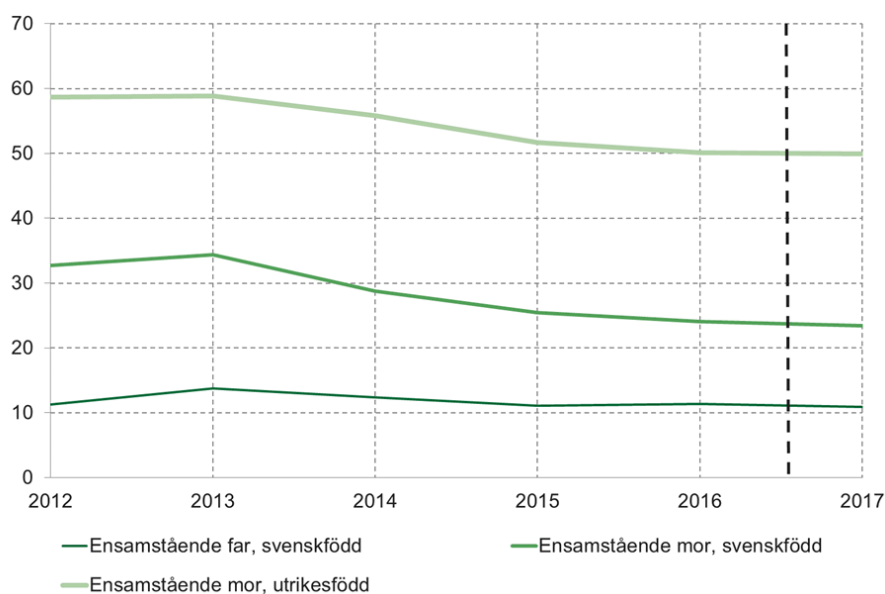
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi (HEK) för 2012. Värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT. *Ensamstående utrikesfödda fäder är en mycket liten grupp i HEK och den procentuella förändringen mellan 2012 och 2017 utelämnas därför i tabellen.

Diagram 36 Andel (%) med låg ekonomisk standard i olika typer av hushåll med ensamstående föräldrar med svensk eller utländsk bakgrund. Personer 0–64 år

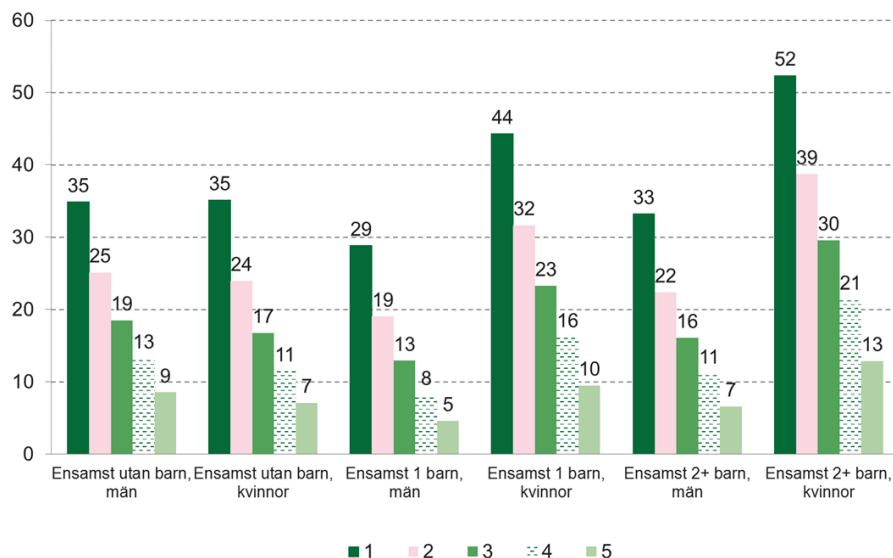
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi (HEK) 2008–2013, och STAR 2014–2016. Värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT. * Ensamstående utrikesfödda fäder är en mycket liten grupp i HEK och utelämnas därför i diagrammet för de år då resultaten baseras på denna källa.

Diagram 37 Andel (%) med fast låg ekonomisk standard i olika typer av hushåll med ensamstående föräldrar med svensk eller utländsk bakgrund. Personer 0–64 år

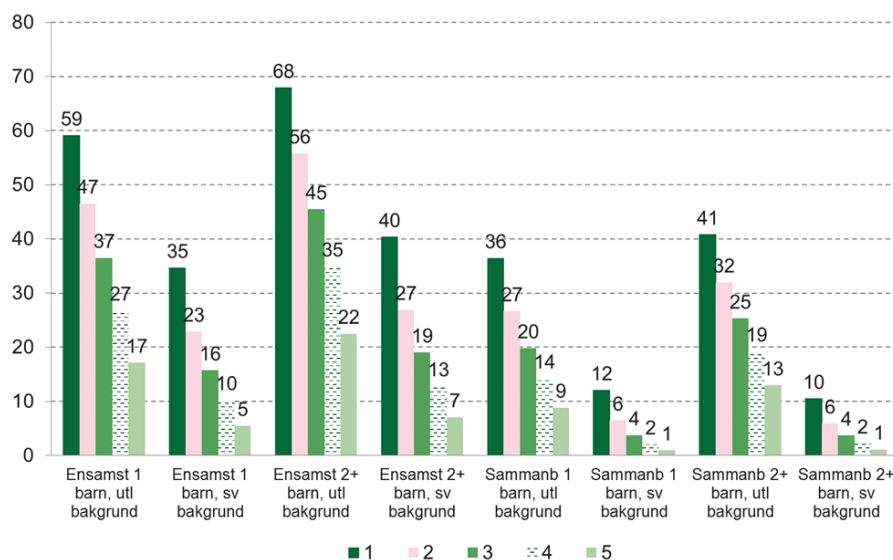
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi (HEK) 2012–2013, och STAR för 2014–2016. Värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT. * Ensamstående fäder med utländsk bakgrund är en mycket liten grupp i HEK och utelämnas därför i diagrammet.

Diagram 38 Andel (%) ensamstående personer 20-64 år med låg ekonomisk standard under 1-5 år under perioden 2012-2016. Redovisat efter hushållstyp 2012

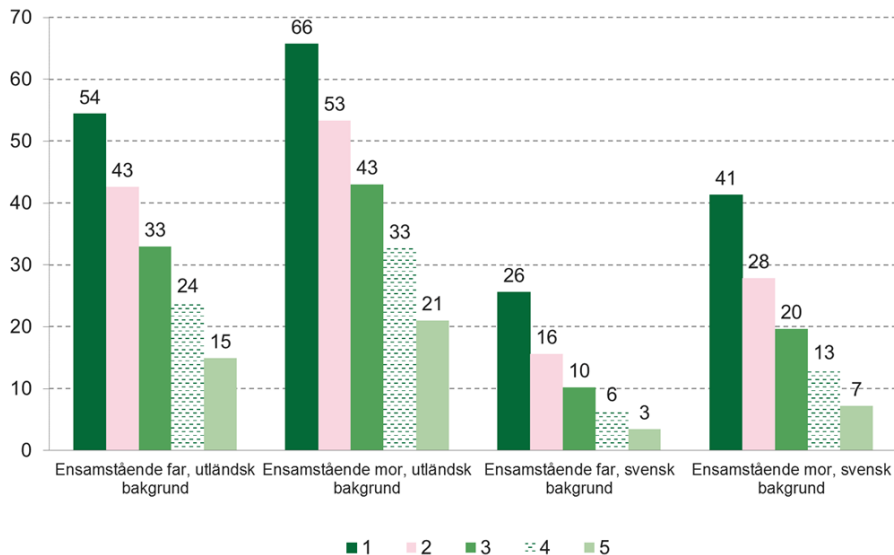
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas LISA

Diagram 39 Andel (%) personer 20-64 år med svensk och utländsk bakgrund med låg ekonomisk standard under 1-5 år under perioden 2012-2016. Redovisat efter hushållstyp år 2012. Föräldrar med svensk och utländsk bakgrund

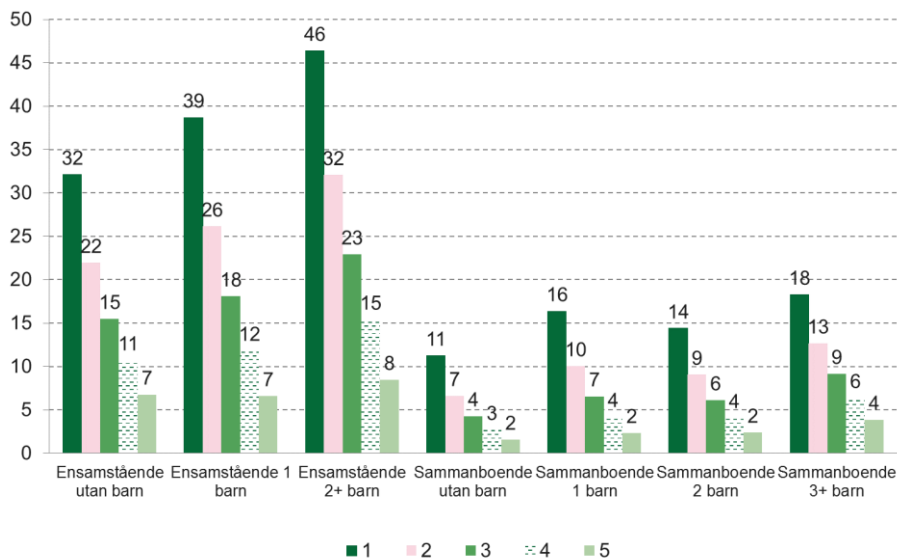
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas LISA

Diagram 40 Andel (%) personer 20–64 år med svensk och utländsk bakgrund med låg ekonomisk standard under 1–5 år under perioden 2012–2016. Redovisat efter hushållstyp år 2012. Ensamstående föräldrar med svensk och utländsk bakgrund

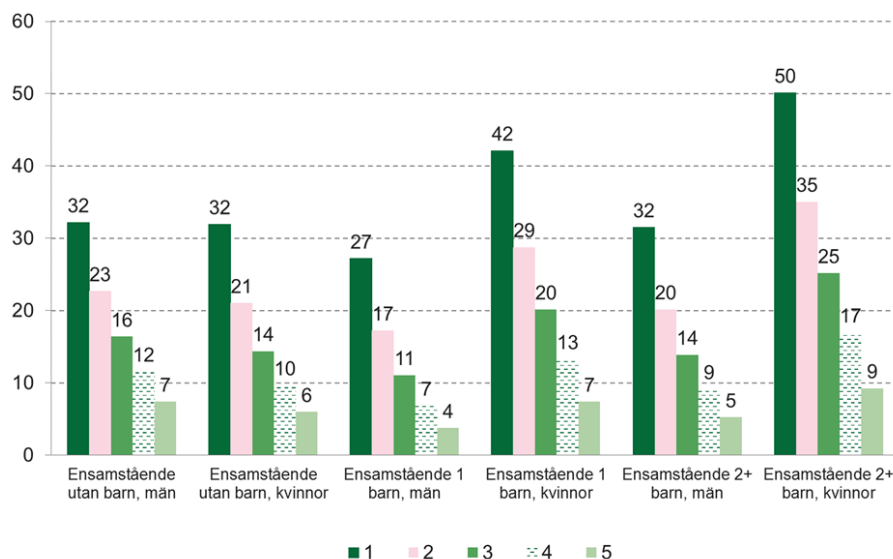
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas LISA

Diagram 41 Andel (%) personer 20–64 år med fast låg ekonomisk standard under 1–5 år under perioden 2012–2016. Redovisat efter hushållstyp år 2016

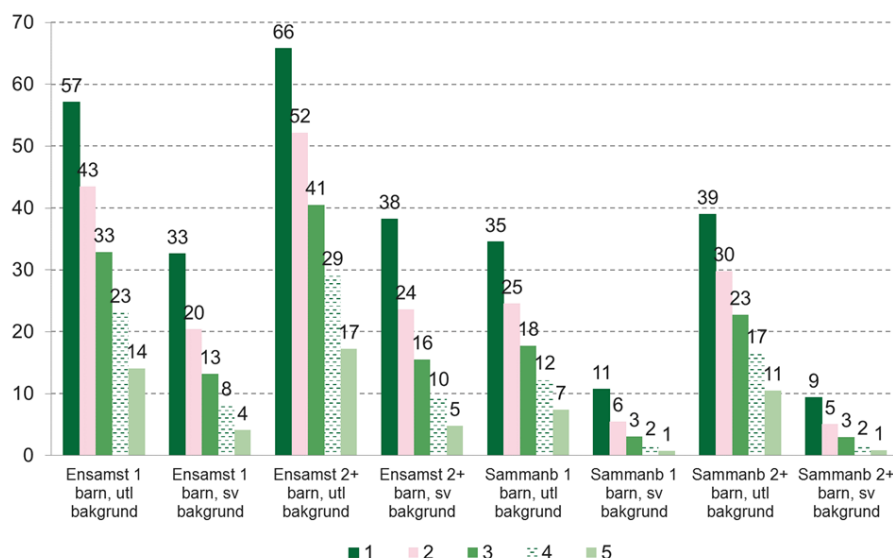
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas LISA

Diagram 42 Andel (%) ensamstående personer 20–64 år med fast låg ekonomisk standard under 1–5 år under perioden 2012–2016 Redovisat efter hushållstyp år 2012

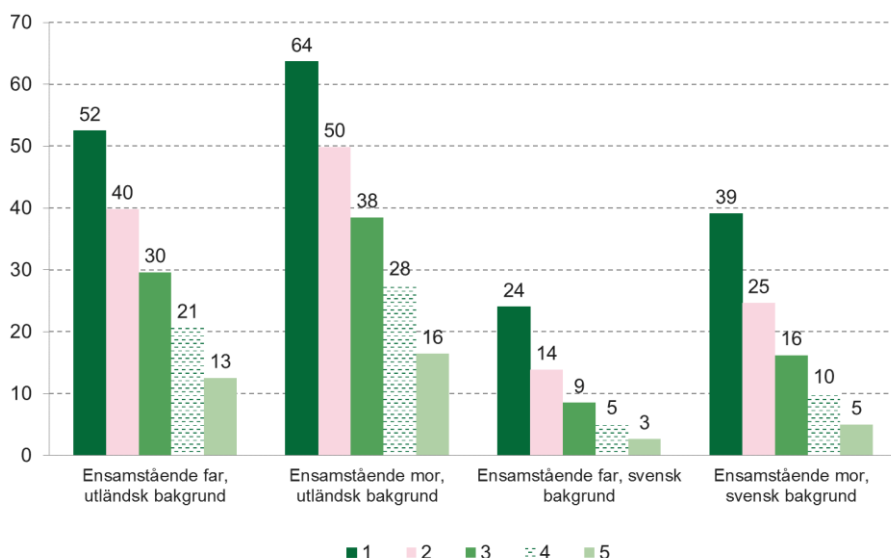
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas LISA

Diagram 43 Andel (%) personer 20–64 år med svensk och utländsk bakgrund med fast låg ekonomisk standard under 1–5 år under perioden 2012–2016. Redovisat efter hushållstyp år 2012. Föräldrar med svensk och utländsk bakgrund

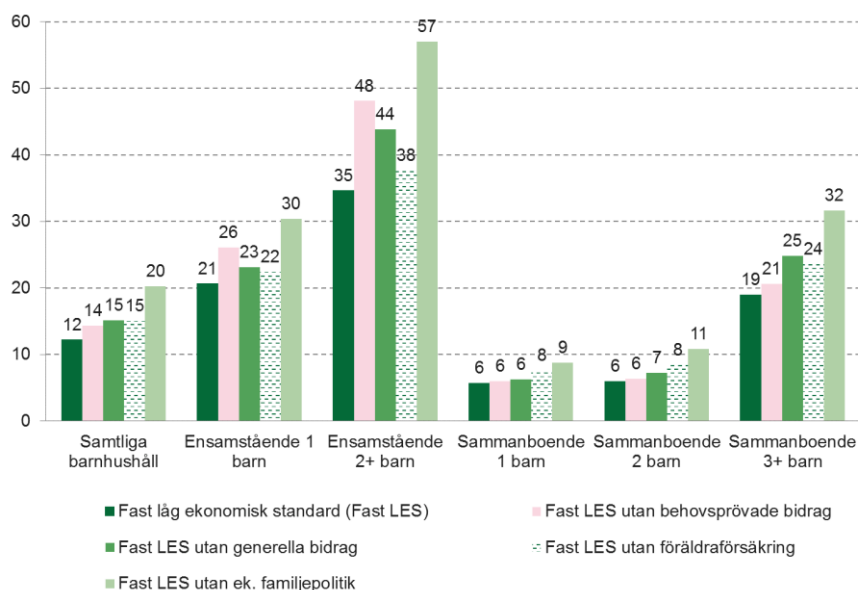
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas LISA

Diagram 44 Andel (%) personer 20–64 år med svensk och utländsk bakgrund med fast låg ekonomisk standard under 1–5 år under perioden 2012–2016. Redovisat efter hushållstyp år 2012. Ensamstående föräldrar med svensk och utländsk bakgrund

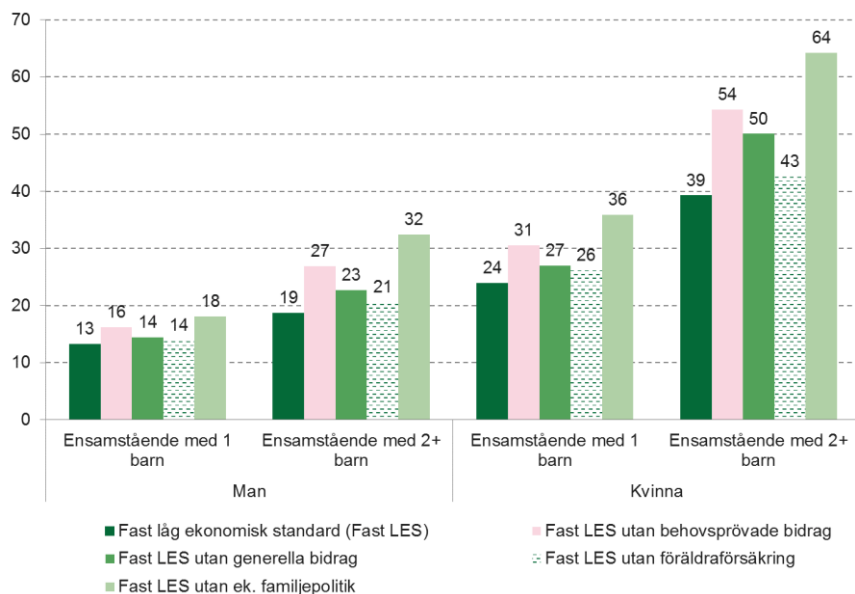
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas LISA

Diagram 45 Andel (%) med fast låg ekonomisk standard 2017 om den ekonomiska familjepolitiken räknas bort från hushållets disponibla inkomst. Personer 0–64 år

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas STAR, värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

Diagram 46 Andel (%) med fast låg ekonomisk standard 2017 om den ekonomiska familjepolitiken räknas bort från hushållets disponibla inkomst. Personer 0–64 år. Ensamstående föräldrar

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas STAR, värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

Tabell 7 Medianen av disponibel inkomst per konsumtionsenhet 2017 och dess procentuella förändring 2012–2017. Personer 0–64 år

	Medianen av ekonomisk standard år 2017	Förändring (procent) 2012–2017
Ensamstående utan barn	242 162	16,4
varav kvinnor	232 913	23,3
varav män	249 686	10,9
Ensamstående med barn	169 026	9,6
varav kvinnor	158 572	9,0
varav män	204 480	6,1
Sammanboende utan barn	347 094	9,3
Sammanboende 1 barn	275 054	10,6
Sammanboende 2+ barn	234 774	8,7

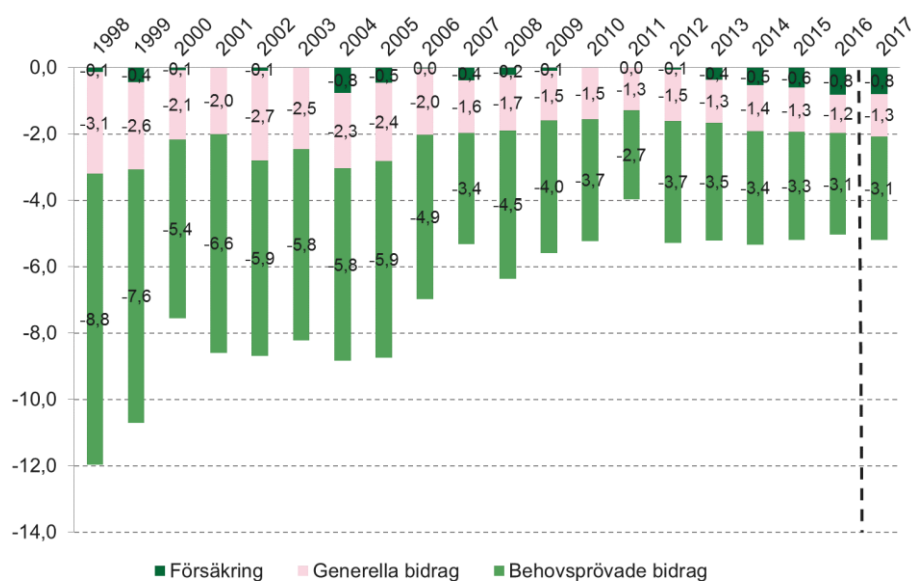
Källa: Hushållens ekonomi för 2012 och STAR för 2017, värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2017 med hjälp av FASIT.

Tabell 8 Medianen av disponibel inkomst per konsumtionsenhet år 2017 och dess procentuella förändring 2012–2017 i barnhushåll med svensk- och utrikesfödda föräldrar. Personer 0–64 år

	Medianen av ekonomisk standard år 2017	Förändring (procent) 2012–2017
Ensamstående med barn, svenskfödd	182 794	11,0
varav kvinnor	172 139	11,8
varav män	214 386	6,3
Ensamstående med barn, utrikesfödd	139 122	12,4
varav kvinnor	131 553	11,2
varav män*	175 065	
Sammanboende med barn, svenskfödda	262 376	11,8
Sammanboende med barn, svensk- och utrikesfödda	243 521	12,1
Sammanboende med barn, utrikesfödda	171 634	12,9

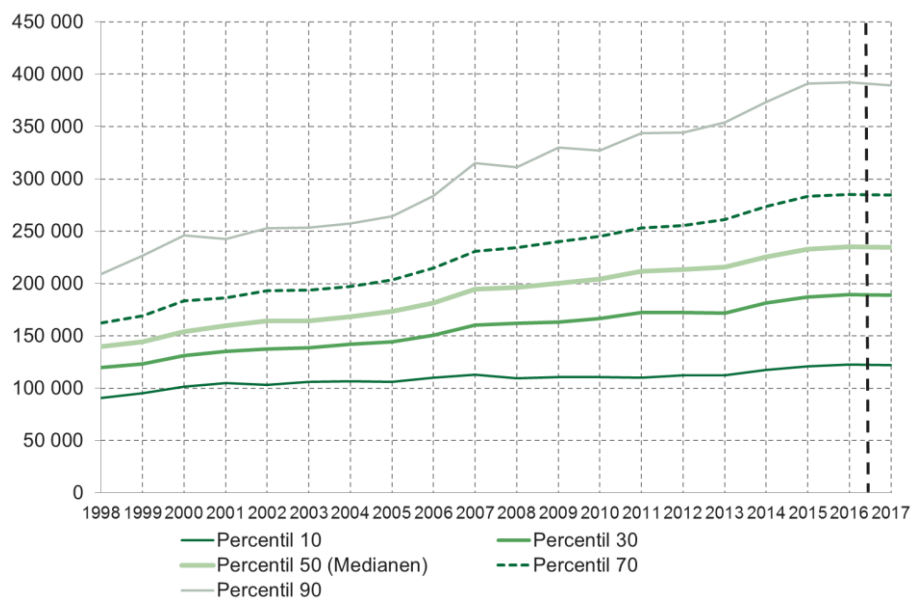
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi (HEK) för perioden 2012. Värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT. * Ensamstående fäder med utländsk bakgrund är en mycket liten grupp i HEK och den procentuella förändringen mellan 2012 och 2017 utelämnas därför i tabellen.

Diagram 47 Den ekonomiska familjepolitikens omfördelande effekter (bidrag till Gini-koefficienten) 1998–2017. Barn 0–19 år

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi 1998–2013, och STAR för 2014–2016. Värden för 2017 är baserade på STAR 2016, framskrivet med FASIT.

Diagram 48 Utvecklingen av disponibel inkomst per konsumtionsenhet (percentiler) bland barnhushåll. Personer 0–64 år. 2017 års penningvärde

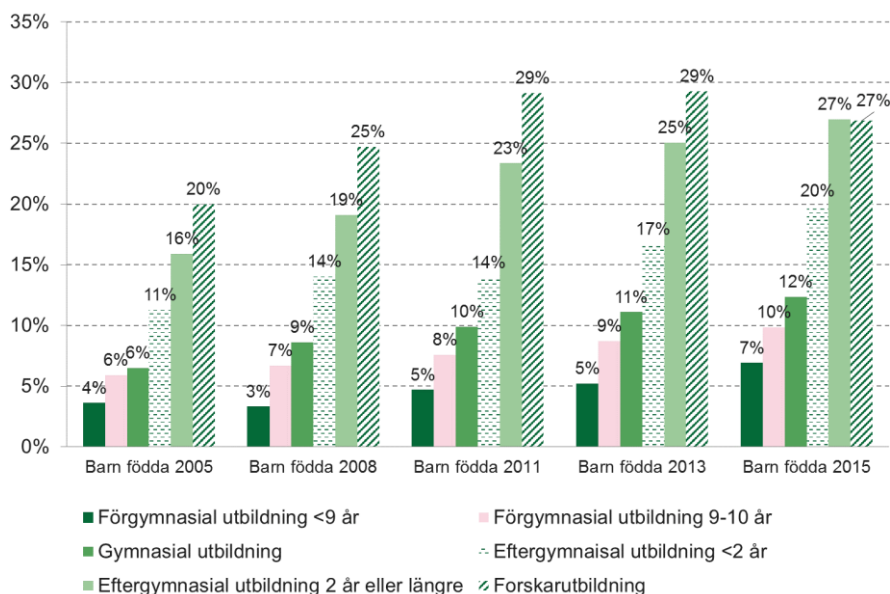
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens Ekonomi (HEK) för 1998–2013, och STAR för 2014–2016. Värdet för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

Tabell 9 Ekonomisk standard (percentiler) bland personer i barnhushåll samt dess procentuella förändring 2012–2017

	Ekonomisk standard 2017	Förändring 2012-2017
Percentil 10	121 951	8,60
Percentil 30	188 763	9,61
Percentil 50 (median)	234 413	9,91
Percentil 70	284 409	11,32
Percentil 90	389 162	13,03

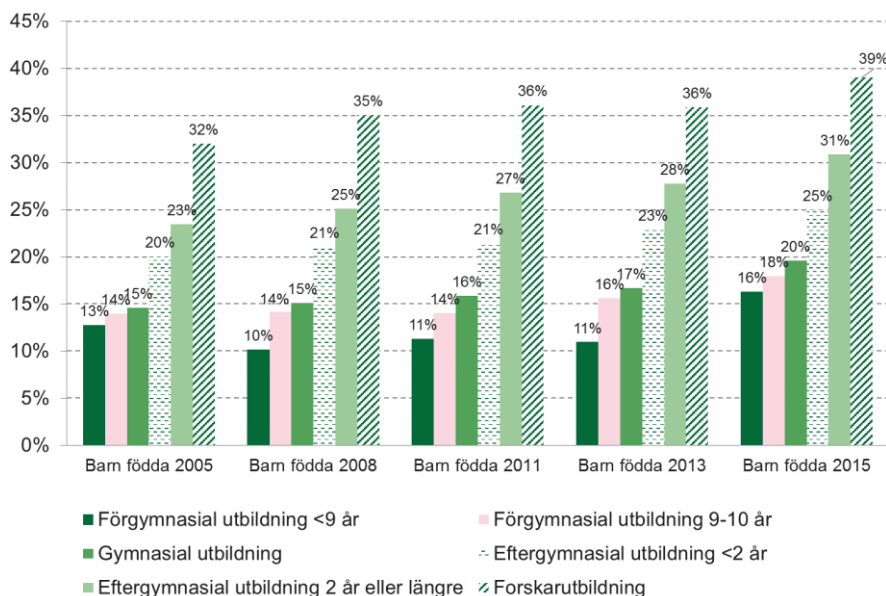
Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens Ekonomi (HEK) för 2012, värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

Diagram 49 Andel (%) av föräldraparen som delar jämställt på föräldrapenninguttaget. Uppdelat på mannens utbildningsnivå vid barnets födelse

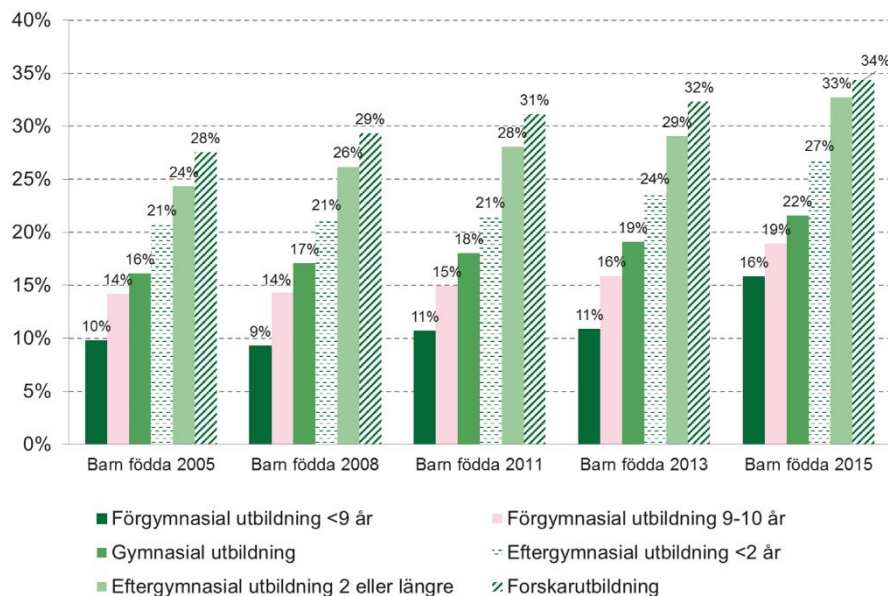
Källa: Försäkringskassans datalager STORE

Diagram 50 Mannens genomsnittliga andel (%) av det totala antalet uttagna dagar med föräldrapenning. Uppdelat på kvinnans utbildningsnivå vid barnets födelse

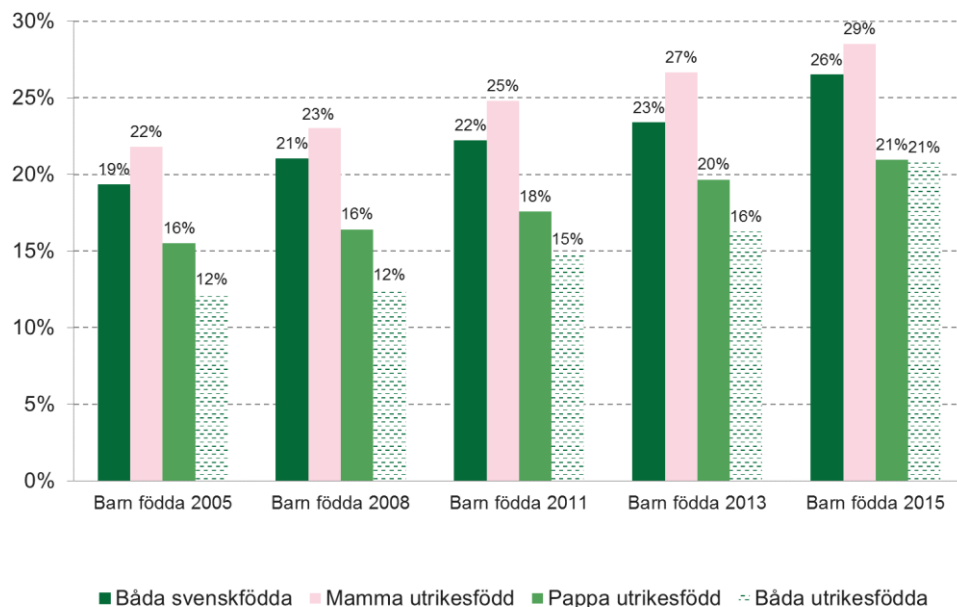
Källa: Försäkringskassans datalager STORE

Diagram 51 Mannens genomsnittliga andel (%) av uttagna dagar med föräldrapenning, under barnets två första år uppdelat på mannens utbildningsnivå vid barnets födsel

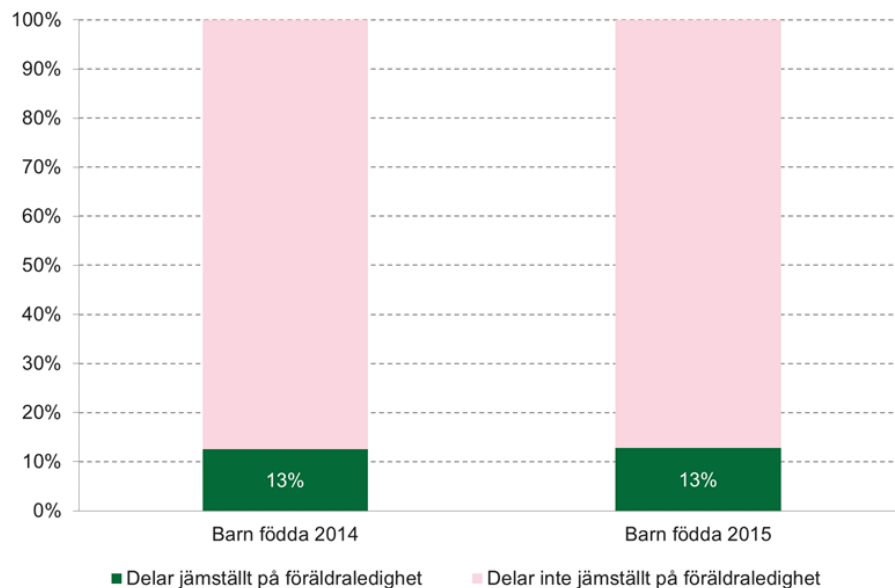
Källa: Försäkringskassans datalager STORE

Diagram 52 Mannens genomsnittliga andel (%) av uttagna dagar med föräldrapenning, under barnets två första år. Uppdelat på svensk- och utrikesfödda föräldrar

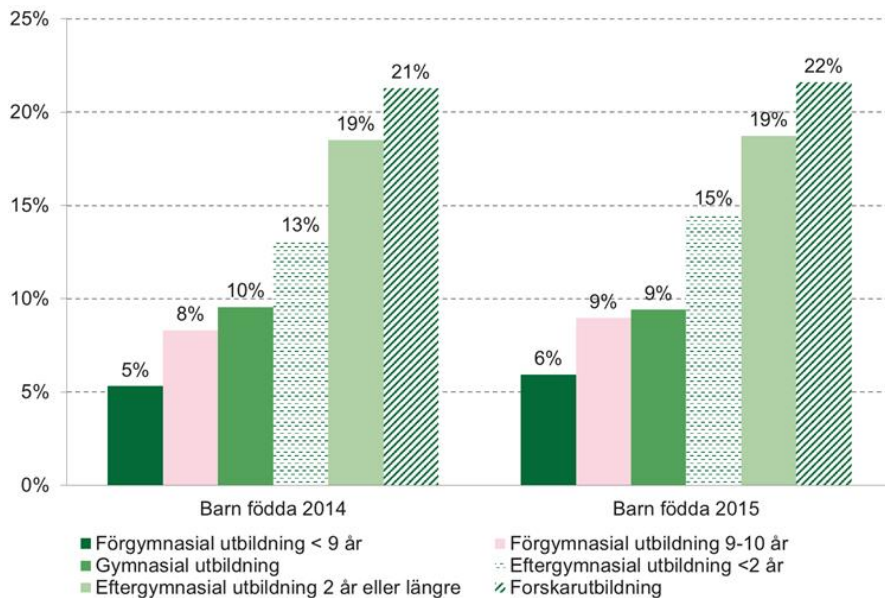
Källa: Försäkringskassans datalager STORE

Diagram 53 Genomsnittlig andel (%) av föräldrapar som delar jämställt på skattad föräldraledighet under barnets två första år. För barn födda 2014 och 2015.

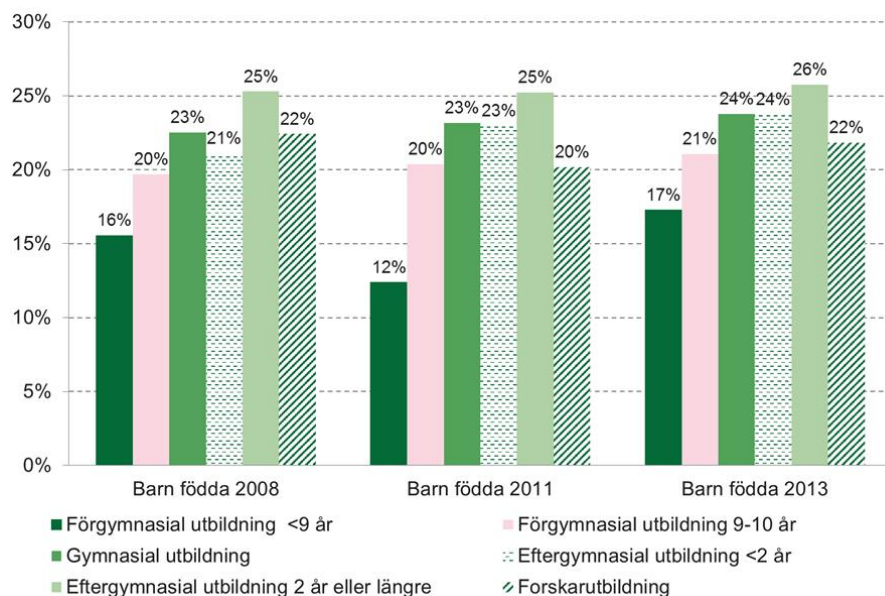
Källa: Försäkringskassans datalager STORE

Diagram 54 Genomsnittlig andel (%) av föräldraren som delar jämställt på skattad föräldraledighet under barnets två första år. Uppdelat på mannens utbildningsnivå vid barnets födsel.

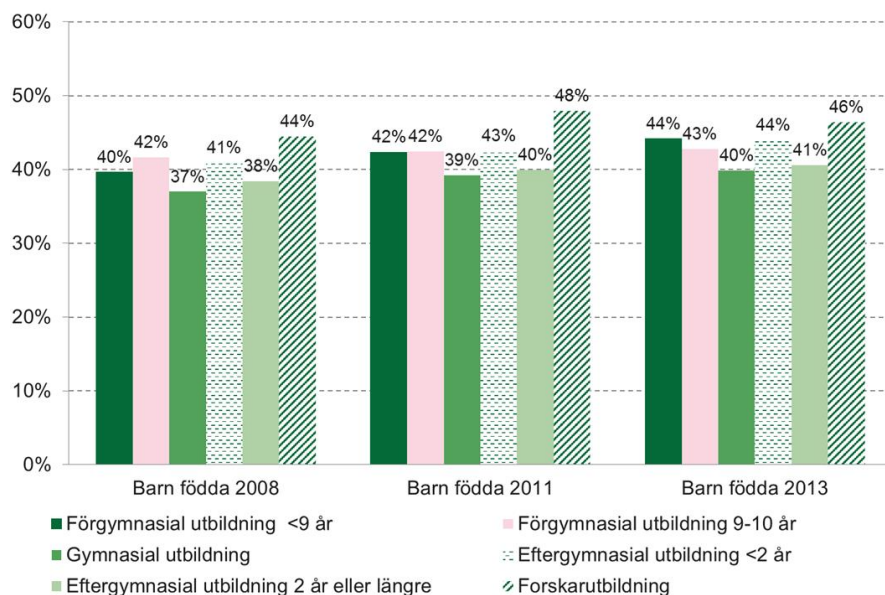
Källa: Försäkringskassans datalager STORE

Diagram 55 Andel av föräldraparen som delar jämställt på tillfällig föräldrapenning när barnet är mellan två och fyra år. Uppdelat på mannens utbildningsnivå vid barnets födelse

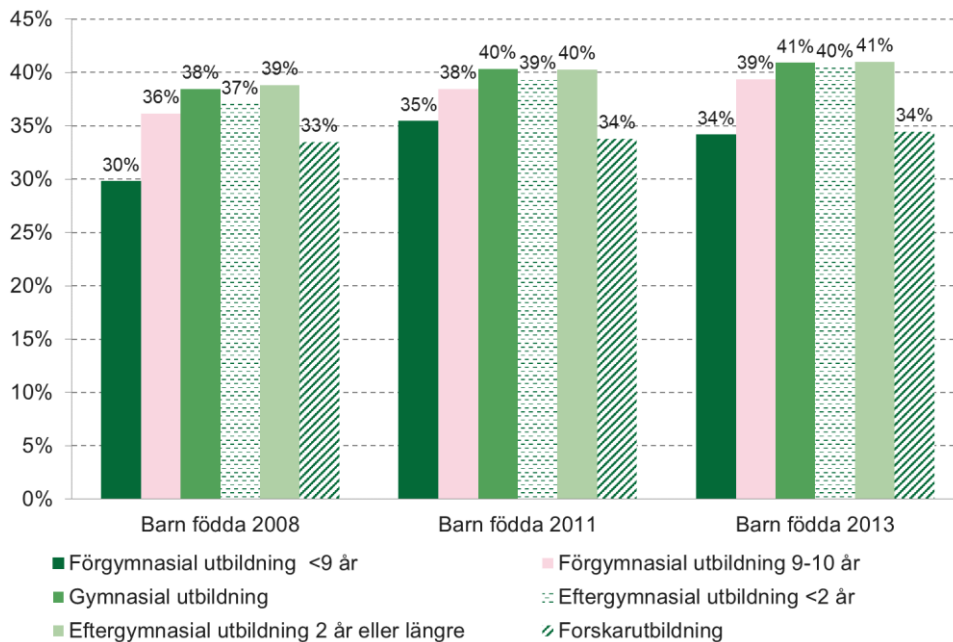
Källa: Försäkringskassans datalager STORE

Diagram 56 Mannens genomsnittliga andel av uttagna dagar med tillfällig föräldrapenning när barnet är mellan två och fyra år. Uppdelat på kvinnans utbildning vid barnets födelse

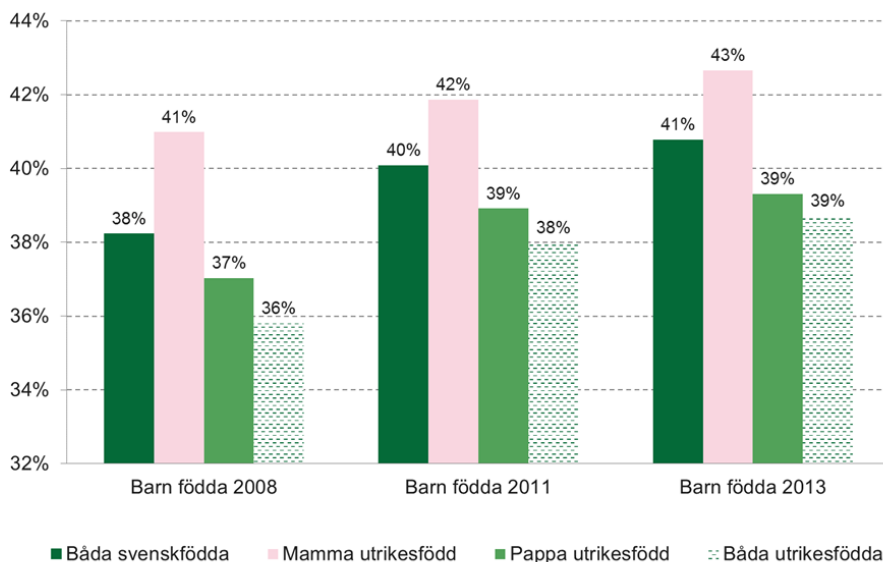
Källa: Försäkringskassans datalager STORE

Diagram 57 Mannens genomsnittliga andel av uttagna dagar med tillfällig föräldrapenning när barnet är mellan två och fyra år. Uppdelat på mannens utbildningsnivå vid barnets födelse

Källa: Försäkringskassans datalager STORE

Diagram 58 Mannens genomsnittliga andel av uttagna dagar med tillfällig föräldrapenning när barnet är mellan två och fyra år. Uppdelat på svensk- och utrikesfödda föräldrar

Källa: Försäkringskassans datalager STORE

Appendix B: Teknisk bilaga

Data

Beräkningarna i denna rapport bygger på flera olika datakällor från Statistiska centralbyrån. För uppgifter fram till 2013 används urvalsundersökningen Hushållens ekonomi (HEK). HEK är en årlig intervjuundersökning av ett urval av den svenska befolkningen. Från 1980 har mellan 10 000 och 19 000 personer varje år tillfrågats om bland annat hushållets sammansättning, arbetstid, sysselsättning och utgifter för barnomsorg och boende. Från 2014 används i stället de registerbaserade urvalet STAR. I båda fallen kompletteras dessa med uppgifter från Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbets-marknadsstudier (LISA). LISA innehåller information om alla personer äldre än 14 år (före 2010 äldre än 15 år) som varit folkbokförda i Sverige den sista december under det aktuella året. Eftersom registret täcker hela befolkningen går det där att följa personer över tid och göra redovisningar på låg aggregationsnivå.

Denna rapport innehåller uppgifter för 2017 som tagits fram med hjälp SCB:s simuleringsmodell Fördelningsanalytiskt statistiksystem för inkomster och transfereringar (FASIT). Detta innebär att en framskrivning av information, baserat på den senaste färdigställda versionen STAR, görs för att få en prognos över situationen 2017. FASIT har utvecklats av SCB för att mäta effekter av genomförda förändringar och simuleringar av tänkta nya skatte-, transfererings- och avgifts-system. Simuleringsmodellen gör det möjligt att beskriva olika grupperns fördelningsprofil vad beträffar inkomster, skatter och viktiga transfereringar.

För resultatindikatorerna avseende målet om ett *jämställt föräldraskap*, baseras resultaten på uppgifter om utbetalningar av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning i Försäkringskassans datalager Store. För föräldrapenning studeras utbetalningar av föräldrapenning som har skett till dess att ett barn fyllt två år för barn födda 2005, 2008, 2011, 2013 och 2015. Studiepopulationen omfattar endast barn som är födda i Sverige och har bott i Sverige hela perioden. Föräldraparen består av en kvinna och en man, som har haft gemensam vårdnad om barnet under hela perioden. Det är parets första gemensamma barn och det enda barn som de fått under året och någon av dem har fått föräldrapenning utbetald för barnet under perioden.

För tillfällig föräldrapenning används uppgifter om utbetalningar när barnet är mellan 2 och 4 år, för barn födda 2008, 2011 och 2013²⁰. Studiepopulationen för dessa analyser omfattar barn födda i Sverige som bott i Sverige under hela perioden, föräldrarna består av en man och en kvinna som endast fått ett gemensamt barn under året. De har haft gemensam vårdnad fram till att barnet fyller två år. Minst en av föräldrarna har fått tillfällig föräldrapenning utbetald under tidsperioden och båda föräldrarna var förvärvsarbetande vid uppföljningens start.

Utöver data om uttagen föräldrapenning presenteras i år även resultat avseende skattad föräldraledighet i föräldrapar med barn födda 2014 och 2015. För dessa

²⁰ Barn födda 2005 finns inte med då Försäkringskassan bytte handläggningssystem under denna period och uppgifter om tillfällig föräldrapenning finns i två olika registerkällor. Kohorterna 2008 och 2011 registrerades i samma system varvid dessa används i rapporten.

analyser är studiepopulationen definierad på samma sätt som för föräldrapenninguttag. Mer information om hur föräldraledighet skattas se avsnittet ”Definitioner” i detta kapitel.

Vad är ett barnhushåll och hur många finns det?

Vad är ett barnhushåll?

Hushållsdefinitionen är mycket viktig i denna rapport, eftersom hushållssituationen påverkar den disponibla inkomsten, inkomstfördelningen och vilken betydelse den ekonomiska familjepolitiken har för den ekonomiska standarden.

I HEK, som utgör underlaget för resultaten fram till och med 2013, definieras ett *kosthushåll* som personer som bor i samma bostad och som har gemensam ekonomi och kosthållning. Flera generationer kan ingå i hushållet, liksom syskon eller vänner som bor tillsammans. Som barnhushåll räknas ett hushåll där det bor minst en person mellan 0 och 19 år. I databasen registreras bara på vilken adress barnet är folkbokfört (det går inte att vara folkbokförd på mer än en adress).

Hushållsdefinitionen i STAR, som används från och med 2014, utgår från Hushålls och Bostadsstatistikens (HoB) uppgifter om folkbokföring på lägenhetsnivå. Individer folkbokförda på samma fastighet och samma lägenhet (om fastigheten består av mer än en lägenhet) räknas till ett *bostadshushåll*. Bostadshushållen definieras efter hushållstyp enligt följande:

1. Samboende:
 - a) Gift/registrerad partner
 - b) Sambo med gemensamma barn.
 - c) Sambo utan gemensamma barn (skattas enligt följande definition: två personer folkbokförda i samma lägenhet, som är minst 18 år, av olika kön, där ålderskillnaden mellan personerna är mindre än 15 år, och är inte nära släkt. Endast ett möjligt sambopar kan bildas inom hushållet)
2. Ensamstående är man om man är den enda personen över 19 år i hushållet.
3. Övriga hushåll: Hushåll med flera vuxna som inte kan klassas som samboende eller utan folkbokförda vuxna.

Utöver detta definieras i STAR barnhushåll som hushåll med minst två folkbokförda personer som har en förälder-barn relation till varandra. En förälder-barn-relation skapas om en person är biologisk förälder, adoptiv-förälder, vårdnadshavare eller ”Annan person” (t.ex. fosterförälder) till ett barn hushållet. Personer 0–19 år räknas som barn under förutsättning att personen själv saknar barn i samma hushåll, ej ingått äktenskap, registrerat partnerskap eller är sammanboende, i vilka fall personen räknas som vuxen. Personer som är 18 eller 19 år och som inte bor med föräldrar eller annan vuxen person räknas som vuxna.

Övergången från HEK till STAR och därmed från kosthushåll till bostadshushåll medför förändringar i den beräknade fördelningen av olika hushållstyper. Antalet bostadshushåll är lägre än antalet kosthushåll. Detta beror bland annat på att

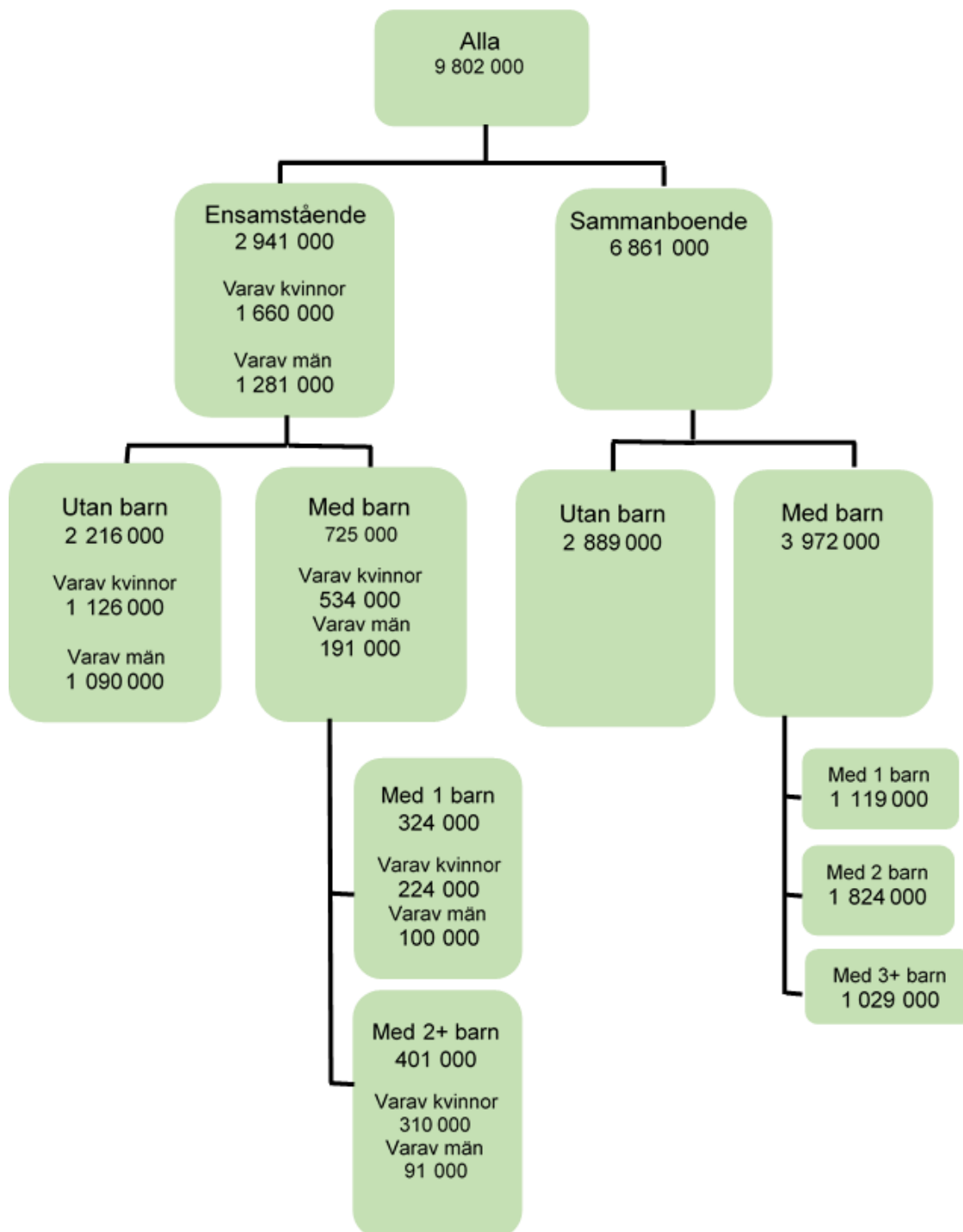
(olikkönade) samboende par utan gemensamma barn kan kopplas ihop vilket tidigare enbart var möjligt att göra för de svarande i HEK. Förändringarna innebär sammanfattningsvis att antalet ensamstående är lägre i STAR och antalet sammanboende högre. Detta innebär att det är svårt att uttala sig om huruvida förändringar som skett mellan 2013 och 2014 är reella eller en konsekvens av det förändrade statistiska underlaget.

Antalet barnhushåll i Sverige

För att ge en bild av hur många personer som berörs av den ekonomiska familjepolitiken visas i Figur 1 befolkningssammansättningen i Sverige under 2017 med avseende på hushåll med och utan barn. Uppdelningen är gjord utifrån föräldrarnas civilstånd och kön, men även deras barn är inräknade i antalet personer som bor i respektive hushållstyp. Totalt fanns strax över 9,8 miljoner personer i Sverige 2017²¹. Av dessa bodde drygt 3,9 miljoner i hushåll med sammanboende föräldrar och minst ett barn. Totalt drygt 0,7 miljoner bodde i hushåll med en ensamstående förälder. Majoriteten av de ensamstående föräldrarna var kvinnor.

²¹ Siffran anger fysiska personer i helårshushåll, vilket innebär att de är folkbokförda i landet både i början och slutet av kalenderåret. I resten av rapporten presenteras resultat för individer i åldrarna 0-64 år, vilket gör att antalet individer inte är detsamma.

Figur 1 **Antal personer fördelade efter hushållstyp 2017**

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas STAR 2016, framskrivet med FASIT

Metodologiska överväganden

Barn till separerade föräldrar är oftast folkbokförda hos mamman, även om de bor växelvis hos båda sina föräldrar. I databaserna ser det därför ut som att ensamstående föräldrar ensamma försörjer sina barn, även om många i praktiken delar försörjningsansvaret med den andra föräldern. Ensamstående föräldrars försörjningsbörda överskattas alltså, vilket kan leda till att till exempel den ekonomiska utsattheten bland ensamstående föräldrar framstår som större än den

egentligen är. Omkring 35 procent av alla barn med ensamstående föräldrar bor ungefär lika mycket hos båda sina föräldrar och andelen har ökat över tid (Statistiska Centralbyrån, 2014). I de flesta fall där barnen bor växelvist delar föräldrarna lika på de kostnader som uppstår, eller står för de kostnader som uppstår när man har barnet boende hos sig (Statistiska Centralbyrån, 2014).

För att uppskatta vilken betydelse växelvis boende barn har för barnhushållens ekonomiska standard genomförde Statistiska Centralbyrån på uppdrag av Försäkringskassan känslighetsanalyser vilka publicerades i 2017 års upplaga av Barnhushållens ekonomi (Försäkringskassan, 2017). Dessa visar att felskattningen av den disponibla hushållsinkomsten är marginell i de aggregerade grupper som redovisas i rapporten. Till exempel minskar andelen med låg ekonomisk standard från 38 till 35 procent bland ensamstående med barn, när man tar hänsyn till växelvist boende barn. Dock innefattar de aggregerade grupperna i sin tur subgrupper med mycket olika ekonomisk standard. Exempelvis har 16 procent av ensamstående kvinnor med enbart växelvist boende barn låg ekonomisk standard 2016, medan motsvarande andel bland ensamstående kvinnor med fullt boende barn är 51 procent.

En annan källa till osäkerhet består i att datamaterialet från och med 2014 baseras på det helt registerbaserade urvalet STAR, i stället för SCBs intervjuundersökning Hushållens Ekonomi (HEK), vilken inte längre genomförs. Denna övergång innebär ett tidsseriebrott mellan 2013 och 2014 som gör det svårt att jämföra resultaten före och efter dessa årtal. Den generella bilden är dock att resultaten inte avviker från det som kan förväntas utifrån de befintliga tidsserierna.

Definitioner

Inkomster och konsumtionsenheter

Den disponibla inkomsten är den inkomst ett hushåll kan använda till konsumtion och sparande. För de flesta hushåll utgör inkomster från arbete den största delen av den disponibla inkomsten. Tillsammans med inkomster från kapital utgör arbetsinkomsten den så kallade faktorinkomsten. För att räkna ut den disponibla inkomsten lägger man till transfereringar från till exempel socialförsäkringarna och räknar bort den skatt som ska betalas. Schematisk kan den disponibla inkomsten sammanfattas som:

Löneinkomst (+)

Företagarinkomst (+)

Kapitalinkomst (+ eller -)

= Faktorinkomst

Positiva transfereringar, ej ekonomisk familjepolitik (+)

Positiva transfereringar, ekonomisk familjepolitik (+)

varav generella bidrag

varav försäkring

varav behovsprövade bidrag

Negativa transfereringar, skatter (-)

= Disponibel inkomst

Informationen om inkomster bygger på årliga uppgifter från inkomsttaxeringen. Därför studeras de ekonomiska förhållandena under ett kalenderår.

I rapporten användes genomgående disponibel inkomst per konsumtionsenhet, som även kallas ekonomisk standard. Denna tas fram genom att relatera hushållets disponibla inkomst till hushållets sammansättning och justera för försörjningsbörda. Detta gör att det går att jämföra den ekonomiska situationen mellan personer som bor i olika typer av hushåll. För att justera inkomsten används en konsumtionsenhetsskala vars parametrar varierar beroende på hushållstyp. I denna rapport används en konsumtionsenhetsskala som konstruerats av SCB som även tar hänsyn till att utgifter för bostad, barnomsorg och lokala resor varierar. Personerna i ett hushåll tilldelas vikter enligt följande skala:

Person i hushållet	Vikt
Ensamboende eller första vuxen i ett samboförhållande	1,00
Andra vuxen i samboförhållande	0,51
Ytterligare vuxen	0,60
Första barnet 0–19 år	0,52
Andra och påföljande barn 0–19 år	0,42

Utrikesfödd och utländsk bakgrund

Vissa delresultat presenteras uppdelat på om de vuxna i hushållet är svenskfödda eller utrikesfödda. I HEK baseras denna definition på den individ som utgör hushållsföreståndare och dennes eventuella partner. I STAR finns inte begreppet hushållsföreståndare, varför definitionen svenskfödd/utrikesfödd baseras på samtliga vuxna i hushållet: antingen är samtliga vuxna svenskfödda, samtliga utrikesfödda eller en kombination därav.

Undantaget är figurerna över långvarig låg ekonomisk standard som baseras på LISA där en uppdelning görs på utländsk bakgrund, vilket definieras som att en individ antingen själv är utrikesfödd eller båda individens föräldrar är utrikesfödda.

Vad är ekonomisk utsatthet?

En av delindikatorerna för att mäta om familjepolitiken bidrar till en god levnadsstandard för alla barnfamiljer baseras på att undersöka förekomsten av ekonomisk utsatthet bland grupper av barnhushåll. Hur ekonomisk utsatthet ska definieras och vad det betyder i dagens samhälle är en omdebatterad fråga. Därför presenteras här mycket kortfattat några av de metoder som vanligtvis används för att mäta ekonomisk utsatthet, både i Sverige och internationellt.

Fattigdom började studeras inom samhällsvetenskapen i samband med den industriella revolutionen. Trots begreppets långa historia finns det ingen konsensus kring hur fattigdom ska definieras. Diskussionen handlar i första hand om huruvida fattigdom ska ses som något absolut eller som något relativt. I grunden handlar frågan om vad som menas med fattigdom, vilket har betydelse för vilka åtgärder som bedöms lämpliga för att bekämpa fattigdom (Alm m.fl. 2010).

Absolut fattigdom

Som absolut fattiga räknas personer som faller under en fattigdomsgräns som utgörs av en lägsta godtagbar levnadsnivå. Vilken fattigdomsgräns som används varierar. En vanlig definition är att sätta ihop en varukorg med produkter som anses vara nödvändiga för en acceptabel levnadsstandard, och hushåll som inte har råd att konsumera dessa varor betraktas som fattiga. I Sverige används ofta normen för

ekonomiskt bistånd. Socialstyrelsens absoluta fattigdomsmått utgår från normen för ekonomiskt bistånd 1985, uppräknat med inflationen. Detta mått bygger i sin tur på skattningar av vilken konsumtion som krävs för att uppnå en skälig levnadsstandard (Socialstyrelsen 2010). Även detta fattigdomsmått är på sätt och vis relativt, eftersom det är beroende på hur man ser på vad som är en skälig levnadsnivå. Samtidigt så är det stabilt över tid.

Relativ fattigdom

Relativ fattigdom definieras utifrån levnadsnivån i det omgivande samhället. Hushåll jämförs alltså med andra hushåll, och deras inkomster. Det är därför möjligt att alla de fysiska behoven är uppfyllda men att familjen ändå lever i (relativ) fattigdom i jämförelse med andra hushåll och att familjemedlemmarna på grund av detta kanske inte kan delta fullt ut i sociala relationer och sammanhang. En vanlig illustration är att äga en bil, vilket kan anses vara en lyx i vissa länder, men i ett samhälle där nästan alla familjer har en bil (och där kollektivtrafiken är dåligt utbyggd) kan det vara en förutsättning för att kunna konkurrera om arbetstillfällen och delta i sociala aktiviteter (Iceland 2005).

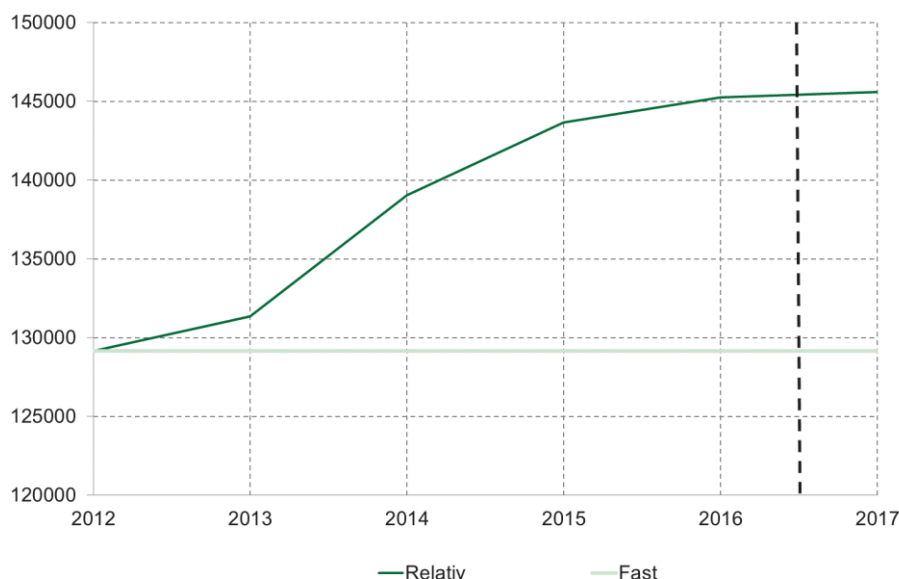
Beräkningar av relativ fattigdom kan göras på flera sätt, men oftast används medianinkomsttagares inkomster som referenspunkt. Inom EU sägs en person vara fattig i relativ mening (eller *under risk för fattigdom*) om den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet understiger 60 procent av befolkningens medianinkomst. Det relativa fattigdomsmåttet är konstruerat så att en generell inkomstökning för alla i samhället inte nödvändigtvis minskar antalet fattiga. För att fattigdomen ska minska krävs att de med låga inkomster får en större inkomstökning än dem som befinner sig ovanför fattigdomsgränsen.

Mått på ekonomisk utsatthet i den här rapporten

I denna rapport definieras ekonomisk utsatthet på två olika sätt. Det första måttet (som vanligtvis används inom EU) definierar en person som ekonomiskt utsatt om dennas disponibla inkomst understiger 60 procent av medianinkomsten för samtliga personer under *kalenderåret*. Detta mått benämns "låg ekonomisk standard" (ibland förkortat LES). Det andra måttet som används är om en person har en disponibel inkomst under 60 procent av medianen för samtliga personer under *ett basår*. Gränsvärdet under basåret räknas för följande år upp med inflationen. Detta andra mått kallas för fast låg ekonomisk standard och innebär att (den inflationsjusterade) gränsen för vad som betraktas som fattigdom inte förändras under den tidsperiod som studeras. Eftersom detta mått enbart tar hänsyn till förändringar i penningvärdet, och inte förändringar i reala inkomster eller inkomstfördelningen, kan det vara problematiskt att använda måttet under en alltför lång tidsperiod. Atkinson med flera (2002) argumenterar för att en period på fem år är det längsta tidsperspektiv som kan betraktas som acceptabelt. För längre perioder finns risken att de förhållanden som gällde under basåret inte längre gäller, och måttet representerar i så fall inte längre verkliga levnadsförhållanden. Därför används 2012 som basår i denna rapport.

I Diagram 59 visas var gränsen för ekonomisk utsatthet går med de två olika måtten. Gränsen för låg ekonomisk standard och fast låg ekonomisk standard är densamma 2012, därefter är den reala (inflationsjusterade) gränsen för fast låg ekonomisk standard konstant under hela tidsperioden. Efter 2012 stiger gränsen för låg ekonomisk standard, vilket beror på att medianen för den disponibla inkomsten ökat mer än inflationen mellan 2012 och 2017.

Diagram 59 Gränsvärden för låg ekonomisk standard och fast låg ekonomisk standard 2012–2017. 2017 års penningvärde

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databaser Hushållens ekonomi för perioden 2012–2013 och STAR för 2014–2016. Värden för 2017 är en framskrivning av STAR 2016 med hjälp av FASIT.

Att mäta jämställt föräldraskap

I budgetpropositionen för 2018 anger regeringen att ett av målen med den ekonomiska familjepolitiken är att den ska bidra till ett jämställt föräldraskap.

Jämställdhetspolitiken och dess mål

Regeringens mål för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Målet antogs av riksdagen 2006 i enlighet med förslagen i propositionen *Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken* (Proposition 2005/06:155). För att uppnå det övergripande målet fastställdes fyra delmål.

De fyra delmålen är:

1. En jämn fördelning av makt och inflytande. Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva medborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.
2. Ekonomisk jämställdhet. Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.
3. Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor.
4. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Den jämställdhetspolitiska propositionen har tagit sin utgångspunkt i de förslag som formulerats i Jämställdhetspolitiska utredningens betänkande *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål* (SOU 2005:66).

Därefter har ett antal skrivelser till riksdagen formulerats för att göra övergripande prioriteringar för politiken (bland annat Regeringens skrivelse 2011/12:3).

Hur bidrar den ekonomiska familjepolitiken till att de jämställdhetspolitiska målen uppfylls?

Ett uttalat mål med familjepolitiken i allmänhet, och föräldraförsäkringen i synnerhet, är att främja arbetskraftsdeltagande för båda föräldrarna och ge barn möjlighet till omvårdnad från båda sina föräldrar (Ds 2004:41, och Regeringens kommittédirektiv 2016:10). I den mån detta lyckas, kan det bidra till ökad måluppfyllelse för flera av de jämställdhetspolitiska målen.

De ekonomiska mekanismerna i föräldraförsäkringen är både kortsiktiga, då den fyller ut en del av inkomstbortfallet under föräldraledigheten, och långsiktiga, i form av att arbetsmarknadsanknytning och löneinkomster upprätthålls efter att barnet har fötts (Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi 2015). En stark arbetsmarknadsanknytning bland kvinnor kan också ses som en viktig förutsättning för att nå betydelsefulla positioner i arbetslivet och därmed bidra till en jämnare fördelning av makt och inflytande. Samtidigt kan en generös föräldraförsäkring medföra att kvinnor är föräldralediga länge, vilket i sin tur kan bidra till en sämre löne- och karriär-utveckling än män (S 2011:5).

En tidigare studie från Försäkringskassan visar att det finns ett samband mellan hur föräldraledighet och obetalt hem- och omsorgsarbete delas, så till vida att par som delar på föräldraledigheten i högre grad delar på det obetalda hem- och omsorgsarbetet (Försäkringskassan 2013a). Men resultaten visar också att sambandet är olika starkt inom olika områden av det obetalda arbetet. En jämnare fördelning av föräldraledigheten anses vara en viktig pusselbit för att nå en mer jämställd fördelning av det totala obetalda hem- och omsorgsarbetet (Försäkringskassan 2013a).

Hur bidrar den ekonomiska familjepolitiken till ett jämställt föräldraskap?

Jämställt föräldraskap är ett omfattande begrepp, som kan innefatta formellt omsorgsansvar, såväl som hushållsarbete, engagemang och delaktighet i beslut rörande barnet. Den här uppföljningen kommer att fokusera på hur föräldrar fördelar det formella ansvaret för de yngsta barnen mellan sig. Mäns andel av föräldrapenninguttaget, samt andelen föräldrapar som delar lika på föräldrapenninguttaget (mätt som att båda föräldrarna tar mellan 40 och 60 procent av dagarna) är vanligt förekommande mått på jämställdheten i föräldraskapet (Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi 2015, och Försäkringskassan 2015a). Dessa mått används också i denna rapport.

Dessa mått skall dock inte blandas samman med fördelningen av *föräldraledigheten*, då föräldraförsäkringen tillåter stor flexibilitet i förhållande till hur föräldrarna tar ut betald respektive obetald föräldraledighet. Enligt en studie från Försäkringskassan från 2013 tar både män och kvinnor ut föräldraledighet för en betydligt längre period än de tar ut föräldrapenning för (Försäkringskassan 2013a). Den obetalda andelen av föräldraledigheten hade ökat för både män och kvinnor sedan 2003 då en liknande undersökning genomfördes. Resultaten visade också att mäns och kvinnors föräldraledighet i hög grad har olika form, där huvuddelen av mäns föräldraledighet tas när barnet är äldre och som deltidsledighet.

Skattad föräldraledighet

I den här rapporten presenteras resultat avseende skattad föräldraledighet under barnets två första år. Denna baseras på data från Försäkringskassans datalager Store, och beräknas enligt ett antal antaganden. Den obetalda ledigheten, dagar då det inte tas ut föräldrapenning men föräldern är frånvarande från arbete eller annan sysselsättning, skattas. Som regel är det datum mellan två perioder av föräldrapenninguttag som ska skattas som obetald ledighet eller ej. Denna skattning utgår från två grundantaganden: att någon alltid är ledig för barn under ett år, samt att de försäkrade följer den s.k. SGI-regeln.

Barn under ett år får inte gå på förskola, omsorgen för dessa barn kan naturligtvis ske på annat sätt än att föräldrarna är föräldralediga men vi antar att någon förälder är det. SGI-regeln innebär att den försäkrade måste ta ut 5 nettodagar per kalendervecka för att behålla sin SGI. Denna regel gäller efter barnets ettårsdag. En förälder kan arbeta 2 dagar i veckan och ta ut 3 nettodagar med föräldrapenning per vecka för att behålla sin SGI, men då vill vi inte skatta ledighet.

För barn under 1 år kommer skattas alltid datum mellan två perioder av föräldrapenninguttag som ledighet. För barn över 1 år skattas dessa datum som ledighet om mottagaren har tagit ut fem eller fler nettodagar under kalenderveckan. Skattningen sker per kalendervecka. Om två mottagare har tagit ut föräldrapenningdagar för samma barn under samma kalendervecka skattar vi i regel endast obetald ledighet för en av dessa mottagare.

Observera att dagar då föräldrapenning tas ut alltid antas vara lediga dagar, en person som jobbar en halv dag och tar ut halv föräldrapenning kommer att ha en hel dags ledighet. Observera också att vi endast kan skatta ledighet i samband med uttag av föräldrapenning. En person som t.ex. jobbar deltid för att vara föräldraledig deltid men inte tar ut någon ersättning kan vi aldrig skatta.

Avgränsningar i definitionen av jämställdhet

I den del av resultatredovisningen som berör familjepolitikens bidrag till ett jämställt föräldraskap studeras jämställdheten i föräldraskapet hos män och kvinnor med delad vårdnad om ett gemensamt barn, oavsett om föräldrarna lever tillsammans eller inte. Det innebär en begränsning eftersom jämställdhet inom andra familjekonstellationer inte belyses.

Median, medeltal, kvintiler och percentiler

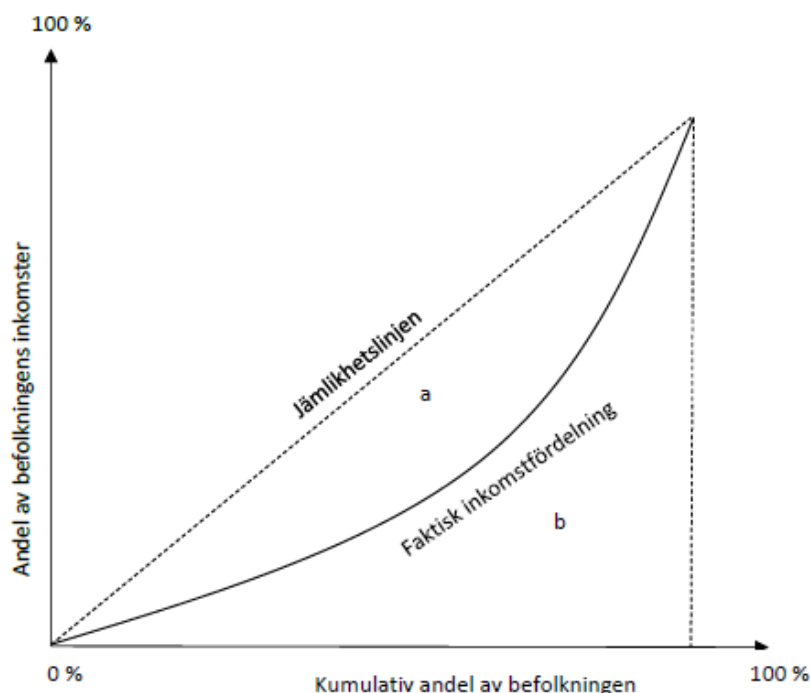
För att på ett enkelt sätt beskriva den ekonomiska situationen för en typisk person används ofta medelinkomst eller medianinkomst. Medelinkomsten räknas ut genom att den totala inkomstsumman delas med antalet personer i befolkningen. Medianen fås fram genom att rangordna alla personer efter stigande inkomst och ta det mittersta värdet i fördelningen, om det finns nio personer i befolkningen utgör den person med den femte största inkomsten medianinkomsttagaren. Skillnaden mellan median och medelvärde består bland annat av att medianinkomsten inte påverkas av att det kan finnas personer med extremt höga inkomster, vilket driver upp medelinkomsten. I rapporten redovisas medelinkomst när disponibel inkomst delas upp i olika inkomstslag, medan medianinkomst används i beskrivningen av hushåll med låg ekonomisk standard.

Inkomstkvintiler tas fram genom att befolkningen delas upp i fem lika stora grupper rangordnade efter stigande inkomst. De 20 procent av befolkningen med lägst inkomst hamnar i den lägsta kvintilen, de nästkommande 20 procenten hamnar i kvintilgrupp 2, och så vidare. De 20 procent av befolkningen med högst inkomst hamnar alltså i den femte kvintilen. På ett liknande sätt kan man välja att presentera vissa percentiler av inkomstfördelningen, där till exempel den 10e percentilen omfattar de 10 procent av befolkningen som har de lägsta inkomsterna och 90e percentilen de 10 procent som har de högsta inkomsterna i befolkningen.

Gini-koefficienten och koncentrationskoefficienten

Det finns många olika metoder för att mäta ojämlikhet i inkomst. I kapitel 3 av den här rapporten används en av de vanligaste metoderna, den så kallade Gini-koefficienten. Koefficienten beräknas utifrån den så kallade Lorenz-kurvan (DeMaio, 2007; Kawachi och Kennedy, 1997) (se diagram B1.1). Om befolkningen sorterats i stigande ordning med avseende på inkomst visar Lorenz-kurvan sambandet mellan den kumulativa frekvensfördelningen och den kumulativa andelen av totala inkomster. I ett helt jämlikt samhälle skulle 25 procent av befolkningen tjäna 25 procent av inkomsterna. På samma sätt skulle 50 procent av inkomsterna erhållas av 50 procent av befolkningen och så vidare så att Lorenz-kurvan skulle bli en rak linje i 45 graders vinkel (den s.k. jämlikhetslinjen). Men detta är en teoretisk konstruktion eftersom Lorenz-kurvan i de flesta samhällen avviker från perfekt jämlikhet. De fattigaste 25 procenten av befolkningen kanske bara tjänar 10 procenten av inkomsterna och de fattigaste 50 procenten tjänar bara 20 procent av inkomsterna. Gini-koefficienten beräknas genom att dividera ytan mellan Lorenz-kurvan och jämlikhetslinjen (yta a i figur b1.1) med den totala ytan under jämlikhetslinjen (yta a+b) (DeMaio, 2007, Kawachi och Kennedy, 1997).

Figur 2 Lorenzkurvan och Gini-koefficienten

Gini-koefficienten presenteras som ett värde mellan 0 och 1 där 0 innebär total överensstämmelse mellan Lorenz-kurvan och jämlikhetslinjen, dvs. alla i befolkningen tjänar exakt lika mycket. På motsvarande sätt innebär en Gini-koefficient på 1 att all inkomst erhålls av en enda person (DeMaio, 2007; Wilkinson och Pickett, 2010).

En av fördelarna med Gini-koefficienten är att den är ett enkelt sammanfattande mått med en övre och undre gräns vilket underlättar jämförelser (DeMaio, 2007). Dessutom tar Gini-koefficienten hänsyn till inkomstjämlighet inom hela befolkningen, i stället för att t.ex. bara mäta skillnaden mellan två extrema grupper som till exempel den fattigaste och rikaste decilen (Wilkinson och Pickett, 2010). Däremot är måttet mindre lämpligt för att synliggöra eller särstudera olika typer av ojämlikhet; Lorenz-kurvorna i två samhällen kan i realiteten korsa varandra, vilket är ett tecken på olika typer av inkomstfördelning, men ändå ge upphov till ungefär samma värde på koefficienten (DeMaio, 2007). Gini-koefficienten är också mindre känslig för inkomstförändringar i den mittersta delen av inkomstfördelningen, än om förändringen sker i någon av ändarna av inkomstfördelningen (Berkman och Kawachi, 2000). Kritiken till trots har komparativa studier visat Gini-koefficienten och andra mått på inkomstjämlighet är högt korrelerade (Kawachi och Kennedy, 1997).

Koncentrationskoefficienten är ett index som anger fördelningsprofilen hos en inkomstkälla. Den kan anta värden mellan -1 och $+1$. Ju högre värde, desto starkare är inkomstkällan koncentrerad till personer eller hushåll med hög inkomst. Ett negativt värde anger att inkomstkällan är koncentrerad till dem med låg inkomst. Gini-koefficienten och koncentrationskoefficienten är nära relaterade, Gini-koefficienten kan uttryckas som summan av varje inkomstkällas

koncentrationskoefficient vägd med inkomstkällans relativa storlek (Gustafsson & Palmer, 2001; van Karm, 2010).